

HET KIND IN VLAANDEREN

H1. STABILISATIE VAN DE GEBOORTEN OP EEN LAAG NIVEAU

- 1. Aantal geboorten**
- 2. Nieuwkomers: immigranten, adoptiekinderen, asielzoekers**
 - 2.1. Immigranten
 - 2.2. Adoptie
 - 2.3. Minderjarige asielzoekers
- 3. Aantal jonge kinderen**
- 4. Wat brengt de toekomst?**
 - 4.1. Vooruitzichten inzake het aantal geboorten
 - 4.2. Vooruitzichten inzake het aantal kinderen
- 5. Ter verklaring**
 - 5.1. Vrouwen in vruchtbare leeftijd
 - 5.2. Vruchtbaarheidscijfer
 - 5.3. Leeftijd bij bevalling
 - 5.4. Abortus
 - 5.5. Zwangerschappen bij tieners
 - 5.6. Geboorten en huwelijk
 - 5.7. Kinderwens
- 6. De Europese context**
 - 6.1. Geboorten
 - 6.2. Aantal jonge kinderen
 - 6.3. Interlandelijke adoptie

H2. GEZINNEN VAN JONGE KINDEREN: GROEIENDE VERSCHIEDENHEID

- 1. Twee- of eenoudergezin?**
- 2. Gezinstype**
- 3. Kind alleen?**
- 4. Diversiteit in de gezinnen**
- 5. Grijzende ouders?**
- 6. Contacten met moeder en vader**
- 7. Jonge kinderen en grootouders**
- 8. De gezinstijl in het gezin van jonge kinderen**
- 9. Ter verklaring**
 - 9.1. Huwelijken

9.2. Relatieontbindingen

10. De Europese context

H3. WELVAART EN KANSARMOEDE

1. Een- of tweeverdienersgezinnen

2. Het inkomensniveau van het gezin

3. Kinderen in een gezin dat het leefloon trekt

4. Gewaarborgde kinderbijslag

5. Arbeidsparticipatie van de ouders van jonge kinderen

5.1. Arbeidsparticipatie vanuit de invalshoek van het kind

5.2. Arbeidsparticipatie vanuit de invalshoek van de vrouwen

6. Kansarmoede bij kinderen

7. De woonsituatie

8. Comfortgoederen in het gezin

9. De Europese context

9.1. Arbeidsparticipatie in gezinnen met jonge kinderen

9.2. Armoede

H4. SOCIALE ONTWIKKELING

1. Gebruik van kinderopvang

1.1. Kinderen onder de 3 jaar

1.2. Kinderen van 3 tot 12 jaar

1.3. Zieke kinderen

2. Schoolgaan

3. Tv/video-kijken

4. Jaarlijkse vakantie

5. Vrijtijdsbesteding van schoolgaande kinderen

6. Kinderen in begeleiding via de bijzondere hulpverlening

6.1. Begeleiding via de bijzondere hulpverlening, gesubsidieerd door Kind en Gezin

6.2. Begeleiding via de bijzondere jeugdbijstand

7. De Europese context

7.1. Kinderopvang

7.2. Schoolgaan

H5. ASPECTEN VAN GEZONDHEID EN ONTWIKKELING VAN JONGE KINDEREN

1. Gegevens over zwangerschap en bevalling

- 1.1. Zwangerschapsbegeleiding
- 1.2. Plaats van de bevalling
- 1.3. Gegevens over de bevalling

2. Levensverwachting

3. Sterfte

- 3.1. Aantal sterfgevallen bij kinderen van 0 tot 15 jaar in het Vlaams Gewest
- 3.2. Doodsoorzaken bij overlijden van kinderen onder de 15 jaar in het Vlaams Gewest

4. Morbiditeit

- 4.1. Aangeboren afwijkingen
- 4.2. Gehoorverlies
- 4.3. Ziekten en aandoeningen
- 4.4. Ziekenhuisopnamen

5. Ongevallen bij kinderen

- 5.1. Medisch behandelde ongevallen
- 5.2. Ongevallen in het verkeer

6. Kindermishandeling

7. De Europese context

- 7.1. Levensverwachting bij de geboorte
- 7.2. Keizersneden
- 7.3. Geboortegewicht
- 7.4. Sterfte
- 7.5. Wiegendood
- 7.6. Aangeboren afwijkingen
- 7.7. Sterfgevallen door een ongeval
- 7.8. Sterfgevallen als gevolg van kindermishandeling
- 7.9. De pedagogische tik

H6. GEZOND EN VEILIG LEVEN?

1. De voeding van het jonge kind in het eerste levensjaar

- 1.1. Startvoeding
- 1.2. Verloop van de borstvoeding
- 1.3. Flesvoeding: de eerste flesvoeding en de flesvoeding op 6 en op 12 maanden
- 1.4. Lepelvoeding
- 1.5. De consumptie van vet
- 1.6. Toevoeging van vitamines aan de voeding
- 1.7. Bijvoeding en tussendoortjes

2. Voeding na het eerste levensjaar

3. Veilig slapen

4. Slaap

5. Vaccinatiegraad

6. Geneesmiddelengebruik

7. Een rookvrije omgeving voor het jonge kind?

7.1. Roken in aanwezigheid van kinderen onder de 10 maanden

7.2. Rookgedrag van ouders van kinderen tot 12 jaar

8. De Europese context

8.1. Borstvoeding

8.2. Vaccinatiegraad

WOORD VOORAF

De eerste levensjaren zijn van enorm groot belang. Iedereen is het daarover eens! Wat kinderen meemaken heeft een grote invloed op hun toekomst, en dit op alle domeinen. En er kan veel veranderen op korte termijn. Als volwassenen terugkijken op hun jonge jaren, dan stellen ze vast dat er heel wat veranderd is.

Het is dan ook belangrijk dat de leefsituatie van jonge kinderen van nabij wordt opgevolgd en dat er informatie wordt verzameld over de leefsituatie en de ontwikkeling van jonge kinderen.

Kind en Gezin maakt al verscheidene jaren werk van een rapportering over de leefsituatie en het welzijn van jonge kinderen in Vlaanderen. In 1997 gebeurde dat voor het eerst in een afzonderlijke publicatie "Het kind in Vlaanderen". De editie 2003* is de zevende op rij.

"Het kind in Vlaanderen" omvat een ruim palet van gegevens. Demografische gegevens zoals het geboortecijfer, het aantal jonge kinderen, het aandeel allochtone kinderen, adoptiekinderen, minderjarige asielzoekers. Gegevens over de gezinssituatie zoals de gezinssamenstelling, de etniciteit, de leeftijd van de ouders, de rollen in het gezin, welvaart en kansarmoede in het gezin, de arbeidsparticipatie van de ouders. Gegevens over kinderdagopvang en buitenschoolse opvang en over kinderen in begeleiding. Gegevens over de gezondheid en de fysieke ontwikkeling van jonge kinderen. Gegevens die te maken hebben met de vraag of kinderen gezond leven.

Wij maken er ook werk van om op de verschillende domeinen op zoek te gaan naar de laatste cijfers, zodat wij u een rapport met zeer recente gegevens kunnen aanbieden. En we baseren ons alleen op officiële statistieken of op statistieken die op een wetenschappelijk verantwoorde wijze zijn opgemaakt, wat blijkt uit de bronvermeldingen bij de tabellen en grafieken.

De rapportering neemt zeer bewust de kinderen als uitgangspunt. In de voorbije decennia drongen de pleitbezorgers voor de rechten van het kind er steeds sterker op aan om kinderen te zien als een afzonderlijke bevolkingsgroep met eigen kenmerken en een eigen sociale positie. Concreet betekent dit voor het opmaken van statistieken dat de teleenheid het kind is, en bijvoorbeeld niet het gezin of de moeder.

"Het kind in Vlaanderen" gaat over alle kinderen, en niet alleen over de kinderen die op een of andere manier in het zorgcircuit bekend zijn. Wij proberen hiermee een met de werkelijkheid overeenstemmend beeld op te hangen, zonder evenwel de "zorgkinderen" uit het oog te verliezen.

Wij hopen dat dit rapport over de leefsituatie en het welzijn van jonge kinderen de maatschappelijke aandacht voor het reilen en zeilen van kinderen in Vlaanderen zal stimuleren.

Veel leesgenot!

Bea Buysse
wetenschappelijk adviseur
Kind en Gezin

* Wie dit rapport digitaal wenst, kan terecht op de website van Kind en Gezin:
http://www.kindengezin.be/Algemeen/Over_Kind_En_Gezin/Jaarverslagen/default.jsp

Hoofdstuk 1.

STABILISATIE VAN DE GEBOORTEN OP EEN LAAG NIVEAU

Het aantal geboorten in 2003 nam licht toe tegenover 2002, maar het geboortecijfer blijft laag. In 2003 waren er net geen 60 000 geboorten. Ondanks de verdere krimp van het aantal potentiële moeders is het geboortecijfer gestabiliseerd. Als het geboortecijfer zich stabiliseert terwijl het aantal potentiële moeders daalt, betekent dit dat de vrouwen iets meer kinderen krijgen dan daarvoor.

De bevolking in het Vlaams Gewest *ontgroent* verder. Het lage geboortecijfer van de voorbije jaren vertaalt zich in een verdere afname van de groep jonge kinderen.

In dit hoofdstuk stellen we eerst een aantal basiscijfers voor. Daarna volgt een duiding bij deze cijfers en bij de evoluties, en plaatsen we de cijfers in een Europese context.

Naast de kinderen die in Vlaanderen worden geboren, zijn er ook nog kinderen die uit het buitenland komen: immigranten, met inbegrip van geadopteerde kinderen en asielzoekers. Ook deze cijfers worden toegelicht.

1. Aantal geboorten

In 2003 waren er iets meer geboorten dan in 2002, maar het aantal geboorten blijft beneden de 60 000

In 2003 werden in het Vlaams Gewest 59 964 kinderen levend geboren. Tegenover 2002 is het geboortecijfer gestegen met 239 of met 0,4% (zie tabel 1.1 en grafiek 1.2). Het geboortecijfer in het Vlaams Gewest blijft op een zeer laag niveau.

51,3% van de levendgeborenen zijn jongens; 48,7% zijn meisjes (zie tabel 1.3).

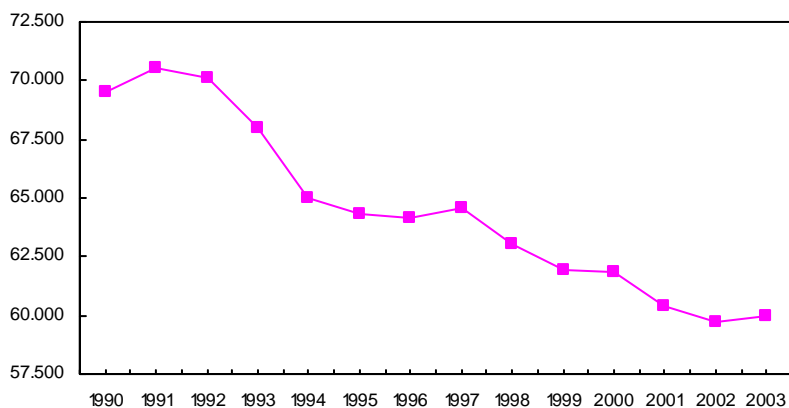
Geboorten

2002	59 725
2003	59 964

1.1 Aantal levendgeborenen in het Vlaams Gewest

Bron: NIS - Bevolkingsstatistieken

Evolutie geboorten

1.2 Evolutie van het aantal geboorten in het Vlaams Gewest sinds 1990

Bron: NIS - Bevolkingsstatistieken

Aantal geboorten naar geslacht

	Aantal	%
Jongens	30 740	51,3
Meisjes	29 224	48,7

1.3 Aantal levendgeborenen in het Vlaams Gewest naar geslacht – 2003

Bron: NIS - Bevolkingsstatistieken

In tabel 1.4 geven we het aantal geboorten *per provincie* weer. De evolutie is uiteenlopend. In de provincies Antwerpen (+2,6%), Oost-Vlaanderen (+0,8%) en Vlaams-Brabant (+0,2%) nam het geboortecijfer toe. In de provincies West-Vlaanderen (-1,6%) en Limburg (-2,1%) daalde het aantal geboorten (zie ook grafiek 1.5).

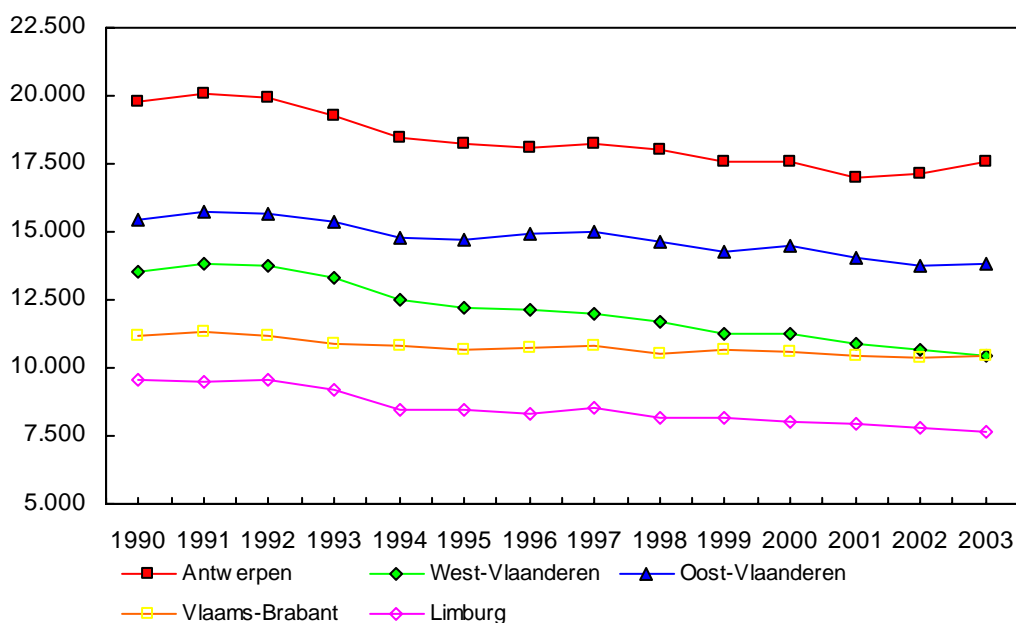
Geboorten per provincie

	2002	2003
Antwerpen	17 144	17 583
Vlaams-Brabant	10 403	10 425
West-Vlaanderen	10 636	10 470
Oost-Vlaanderen	13 738	13 848
Limburg	7 804	7 638

1.4 Aantal levendgeborenen per provincie

Bron: NIS - Bevolkingsstatistieken

Evolutie geboorten per provincie

Hoofdstuk 1: Stabilisatie van de geboorten op een laag niveau

1.5 Evolutie van het aantal levendgeborenen per provincie

Bron: NIS - Bevolkingsstatistieken

Een aantal kinderen wordt geboren samen met een broertje of een zusje. Het gaat om 4% van de kinderen. Het aantal kinderen dat tot een meerling behoort nam licht toe (zie tabel 1.6).

Aantal meerlingen

	2001	2002
Aantal tweelingen	1 039	1 167
Aantal drielingen	13	24
Aantal vierlingen	0	0
Percentage kinderen dat deel uitmaakt van een meerling	3,5	4,0

1.6 Aantal meerlingen en percentage kinderen dat deel uitmaakt van een meerling – Vlaams Gewest en Vlaamse kraamklinieken in Brussel

Bron: Studiecentrum Perinatale Epidemiologie

2. Nieuwkomers: immigranten, adoptiekinderen, asielzoekers

Naast de kinderen die in Vlaanderen worden geboren, zijn er de kinderen die in Vlaanderen immigreren, hetzij vanuit het Waals of het Brussels Gewest, hetzij vanuit het buitenland.

Aansluitend hierbij presenteren we ook cijfers over adoptie – adoptie in Vlaanderen is in hoofdzaak interlandelijke adoptie – en cijfers over minderjarige asielzoekers.

2.1. Immigranten

In 2002 migreerden 5628 kinderen onder de 12 jaar *vanuit het buitenland* naar het Vlaams Gewest. Dit cijfer ligt 3% hoger dan in 2001. *Vanuit het Brussels of het Waals Gewest* waren er 3974 migraties. Ook het aantal migraties vanuit een ander gewest ligt hoger dan in 2001 (+6,8%) (zie tabel 1.7).

Immigratie

	Vanuit een ander gewest		Buitenlandse migratie	
	2001	2002	2001	2002
Kinderen onder de 3 jaar	1 146	1 232	1 362	1 394
Kinderen van 3 tot 6 jaar	1 051	1 118	1 565	1 578
Kinderen van 6 tot 12 jaar	1 525	1 624	2 536	2 656
Totaal	3 722	3 974	5 463	5 628

1.7 Aantal kinderen onder de 12 jaar dat migreert naar het Vlaams Gewest vanuit een ander gewest en vanuit het buitenland

Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

2.2. Adoptie

Zeer beperkt aantal adopties via de erkende adoptiediensten. Adoptiekinderen komen vooral uit het buitenland

In de loop van 2003 hebben de door Kind en Gezin *erkende adoptiediensten** in totaal 186 kinderen *geplaatst*

Hoofdstuk 1: Stabilisatie van de geboorten op een laag niveau

voor adoptie. Dit waren er 33 minder dan in 2002. Het ging meestal om plaatsingen van kinderen afkomstig uit het buitenland (88,7%) (zie tabel 1.8 en grafiek 1.9).

De uit het buitenland afkomstige kinderen kwamen vooral uit China, Ethiopië, Cambodja, Rusland en India (zie tabel 1.8).

Op het moment van de plaatsing in het gezin waren 42,5% van de kinderen jonger dan 1 jaar, 31,7% tussen 1 en 2 jaar oud. Bijna 26% van de kinderen was 2 jaar of ouder (zie tabel 1.10).

De gemiddelde leeftijd bedroeg 1,1 jaar; dit is een daling tegenover 2002. In 2002 bedroeg de gemiddelde leeftijd 1,3 jaar.

Bij 47,9% van de adopties werd het kind opgenomen in een kinderloos gezin, in een beperkt aantal gevallen samen met een ander adoptiekind. Bij plaatsing in een gezin met kinderen was het adoptiekind, op vijf kinderen na, steeds jonger dan de al in het gezin aanwezige kinderen (zie tabel 1.11).

De adoptieouders waren meestal tussen 30 en 49 jaar. De gemiddelde leeftijd van de adoptievader was 38,3 jaar, die van de adoptiemoeder 37,2 jaar. De gemiddelde leeftijd van de adoptiemoeder lag hoger dan in 2002 (een toename met ongeveer 1 jaar). De gemiddelde leeftijd van de adoptievader bleef nagenoeg ongewijzigd. In totaal 7 kinderen hebben geen adoptievader; 1 kind heeft geen adoptiemoeder.

** Over het aantal vrije adopties, m.a.w. adopties die niet worden gerealiseerd via een erkende adoptiedienst, zijn geen gegevens bekend*

Geadopteerde kinderen

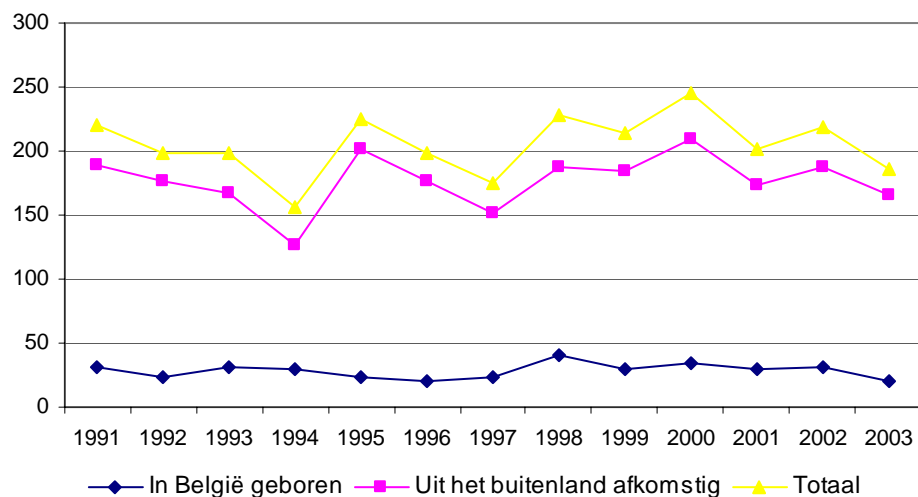
	2002		2003	
	Aantal	%	Aantal	%
In België geboren	32	14,6	21	11,3
China	42	19,2	49	26,3
Ethiopië	22	10,0	29	15,6
Cambodja	1	0,5	20	10,8
Rusland	12	5,5	13	7,0
India	18	8,2	12	6,5
de Filipijnen	11	5,0	9	4,8
Sri Lanka	7	3,2	7	3,8
Zuid-Afrika	5	2,3	7	3,8
Haïti	29	13,2	5	2,7
Thailand	1	0,5	5	2,7
Vietnam	28	12,8	4	2,2
Colombia	5	2,3	3	1,6
Ecuador	3	1,4	2	1,1
Bulgarije	2	0,9	0	0,0
Roemenië	1	0,5	0	0,0
Totaal uit het buitenland afkomstig	187	85,4	165	88,7

Totaal 219 100,0 186 100,0

1.8 Voor adoptie geplaatste kinderen: aantal volgens land van herkomst

Bron: Kind en Gezin - Statistiek Adoptie

Evolutie adoptie

1.9 Evolutie van het aantal voor adoptie geplaatste kinderen sinds 1991

Bron: Kind en Gezin – Statistiek Adoptie

Leeftijd adoptie

	2002		2003	
	Aantal	%	Aantal	%
Minder dan 1 jaar	101	46,1	79	42,5
1 – 2 jaar	61	27,9	59	31,7
2 – 3 jaar	26	11,9	24	12,9
3 – 4 jaar	11	5,0	8	4,3
4 – 5 jaar	9	4,1	5	2,7
5 - 10 jaar	7	3,2	9	4,8
10 - 14 jaar	4	1,8	2	1,1
Totaal	219	100,0	186	100,0

1.10 Leeftijd van de kinderen bij plaatsing voor adoptie

Bron: Kind en Gezin - Statistiek Adoptie

Plaats in de kinderrij

	Aantal	%
--	--------	---

Hoofdstuk 1: Stabilisatie van de geboorten op een laag niveau

Kinderloos gezin, plaatsing van 1 kind	74	39,8
Kinderloos gezin, plaatsing van meerdere kinderen	15	8,1
Gezin met kinderen, plaatsing van 1 kind als bovenste in de kinderrij	3	1,6
Gezin met kinderen, plaatsing van 1 kind als onderste in de kinderrij	90	48,4
Gezin met kinderen, plaatsing van 1 kind binnen in de kinderrij	2	1,1
Gezin met kinderen, plaatsing van meerdere kinderen, allemaal onderplaatsingen	2	1,1
Totaal	186	100,0

1.11 Voor adoptie geplaatste kinderen volgens aantal geplaatste kinderen en plaats in de kinderrij in het adoptiegezin – 2003

Bron: Kind en Gezin – Statistiek Adoptie

2.3. Minderjarige asielzoekers

Jonge asielzoekers komen in België binnen, met of zonder ouders. In 2003 dienden 812 minderjarigen zelf een asielaanvraag in, waarvan er 588 na een botscan ook als minderjarige werden geclassificeerd. Het betreft dus minderjarigen met een eigen individueel dossier of m.a.w. minderjarigen die na of voor hun ouders zijn aangekomen en niet de minderjarigen die in de bijlage van de asielaanvraag van hun ouders zijn opgenomen. Het aantal minderjarige asielaanvragers was nagenoeg hetzelfde als in 2002; toen waren er 599 minderjarige asielaanvragers (zie tabel 1.12). Bijna 47% werd in het Nederlands ingeschreven. Het gaat voornamelijk om 16- en 17-jarigen.

Minderjarige asielzoekers (1)

	2003
-6 jaar	10
6 – 11 jaar	36
11 – 15 jaar	140
16 jaar	153
17 jaar	249

Totaal 2003	588

2002	599
2001	747

1.12 Aantal minderjarige asielzoekers in België naar leeftijd

Bron: Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Statelozen, Bureau Niet-Begeleide Minderjarigen (1) Deze cijfers hebben betrekking op het aantal minderjarigen dat een individueel dossier heeft. Het betreft dus minderjarigen die na of voor hun ouders zijn aangekomen en niet de minderjarigen die in de bijlage van de asielaanvraag van hun ouders zijn opgenomen. Classificatie als minderjarige na een botscan

3. Aantal jonge kinderen

Lichte daling van de groep jonge kinderen

Als gevolg van de daling van het geboortecijfer in de voorbije jaren, daalde de groep jonge kinderen in Vlaanderen verder.

Hoofdstuk 1: Stabilisatie van de geboorten op een laag niveau

Op 1 januari 2003 telde het *Vlaams Gewest* 183 103 kinderen onder de 3 jaar; van 3 tot 6 jaar waren er 192 832 kinderen en van 6 tot 12 jaar waren er 414 883 kinderen. Tegenover 2002 is de groep kinderen onder de 3 jaar in het *Vlaams Gewest* gedaald met 1652 kinderen (-0,9%), de groep kinderen van 3 tot 6 jaar is gedaald met 2193 (-1,1%) en de groep kinderen van 6 tot 12 jaar met 4538 (-1,1%) (zie tabel 1.13 en grafiek 1.14).

Het aandeel van kinderen onder de 3 jaar in de bevolking bedraagt 3,05%, het aandeel van kinderen onder de 12 jaar 13,19%. Dit aandeel is licht gedaald tegenover 2002 (zie tabel 1.13).

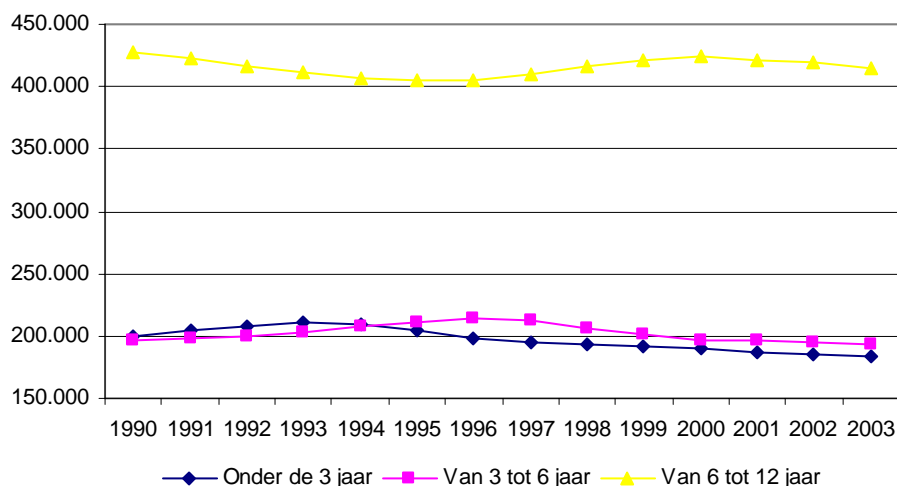
Jonge kinderen

	Aantal		Aandeel in bevolking	
	2002	2003	2002	2003
Kinderen onder de 3 jaar	184 755	183 103	3,10	3,05
Kinderen van 3 tot 6 jaar	195 025	192 832	3,28	3,22
Kinderen van 6 tot 12 jaar	419 421	414 883	7,05	6,92
Totaal kinderen onder de 12 jaar	799 201	790 818	13,43	13,19

1.13 Aantal jonge kinderen in het *Vlaams Gewest* en procentueel aandeel in de bevolking (op 1 januari)

Bron: NIS - *Bevolkingsstatistieken*

Evolutie aantal kinderen

1.14 Evolutie van het aantal kinderen onder de 12 jaar in het *Vlaams Gewest* (op 1 januari)

Bron: NIS - *Bevolkingsstatistieken*

Slechts een beperkt aantal kinderen onder de 12 jaar in het *Vlaams Gewest* heeft *niet de Belgische nationaliteit*, 4,1%. Het aandeel is met 0,2% gedaald tegenover 2002. Hierbij moet worden opgemerkt dat het nationaliteitscriterium niet erg geschikt is om de personen van vreemde herkomst zichtbaar te maken, gezien de mogelijkheden om de Belgische nationaliteit te verkrijgen. Een beter criterium is de origine van de moeder van het kind.

Van 17,5% van de kinderen geboren in 2003 is de moeder niet van Belgische origine. Dit wil zeggen dat de

moeder bij haar geboorte niet de Belgische nationaliteit had. Dit percentage ligt iets hoger dan in 2002 (+0,8%) (zie tabel 1.15).

Allochtone kinderen (1)

	2002	2003
Antwerpen	22,8	23,8
Vlaams-Brabant	14,1	14,8
West-Vlaanderen	7,2	7,9
Oost-Vlaanderen	13,4	14,0
Limburg	25,2	25,6
Vlaams Gewest	16,7	17,5

1.15 Percentage levend geboren kinderen waarvan de moeder niet van Belgische origine is (d.w.z. niet de Belgische nationaliteit had bij haar geboorte) naar gelang de provincie per geboortjaar – Vlaams Gewest
 Bron: Kind en Gezin - Ikaros

(1) Kinderen waarvan de moeder niet de Belgische nationaliteit had bij haar geboorte

Naar gelang de provincie zijn er grote verschillen. Limburg en Antwerpen hebben het hoogste percentage kinderen van niet-Belgische origine, respectievelijk 25,6% en 23,8%. In de provincie Vlaams-Brabant bedraagt het 14,8% en in Oost-Vlaanderen 14,0%. West-Vlaanderen heeft het laagste percentage kinderen van niet-Belgische origine, nl. 7,9% (zie tabel 1.15). In alle provincies was er een toename van het aantal kinderen van niet-Belgische origine.

De belangrijkste *herkomstlanden* zijn Marokko, Turkije en Nederland. 3,8% van de kinderen geboren in 2003 is van Marokkaanse origine, 3,0% van Turkse origine en 1,5% van Nederlandse origine. Bij de toptien komen verder nog voor: Joegoslavische origine (0,6%); Italiaanse (0,5%), Russische (0,5%), Poolse (0,4%), Congolese (0,4%), Franse (0,4%) en Filipijnse (0,3%).

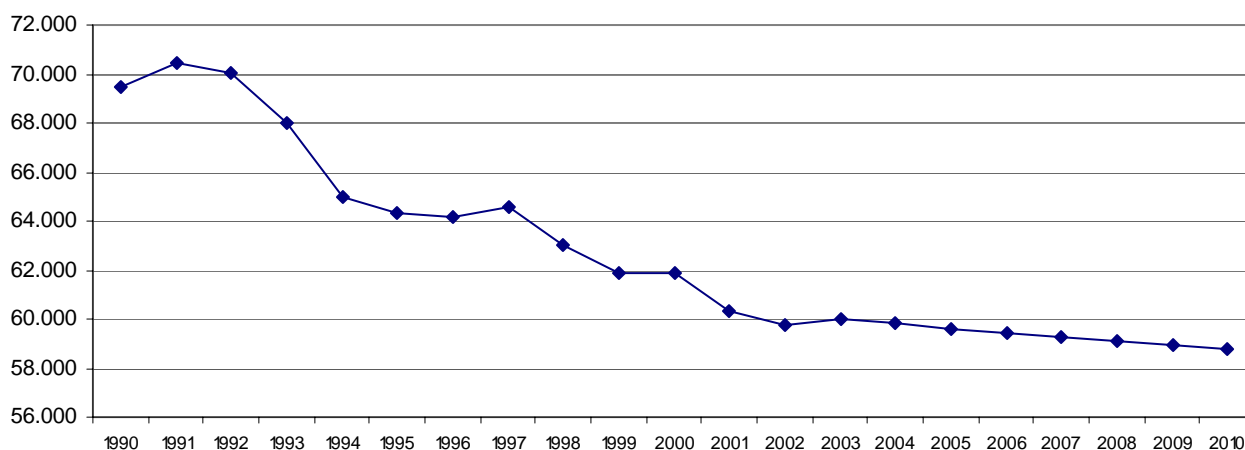
4. Wat brengt de toekomst?

4.1. Vooruitzichten inzake het aantal geboorten

Toch nog een lichte daling van het geboortecijfer in de komende jaren?

Eind 2001 publiceerde het NIS nieuwe bevolkingsvooruitzichten voor de *periode 2000-2050*. Verwacht wordt dat het aantal geboorten nog zeer licht zal dalen in de periode 2004-2010. In 2010 zouden er nog maar ongeveer 58 779 geboorten zijn. Tegenover het geboortecijfer van 2003 is dit nog een daling met ongeveer 1,7% (zie grafiek 1.16). In tabel 1.17 zijn naast de geboortevoruitzichten voor het Vlaams Gewest en de provincies ook de geboortecijfers voor 2003 opgenomen.

Geboorten en vooruitzichten

1.16 Evolutie van het aantal geboorten sinds 1990 en vooruitzichten tot 2010 - Vlaams Gewest

Bronnen: NIS – Bevolkingsstatistieken

NIS – Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050

Geboorten en vooruitzichten per provincie en voor het Vlaams Gewest

	Geboorten in 2003	Vooruitzichten voor	
		2005	2010
Antwerpen	17 583	16 712	16 757
Vlaams-Brabant	10 425	10 251	10 108
West-Vlaanderen	10 470	11 113	10 906
Oost-Vlaanderen	13 848	13 497	12 962
Limburg	7 638	8 059	8 046
Vlaams Gewest	59 964	59 632	58 779

1.17 Aantal geboorten in 2003 en vooruitzichten voor 2005 en 2010 per provincie en voor het Vlaams Gewest

Bronnen: NIS – Bevolkingsstatistieken

NIS – Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050

4.2. Vooruitzichten inzake het aantal kinderen

Het aantal kinderen zal in 2010 wellicht heel wat lager liggen dan vandaag. In de Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050 wordt geraamd dat er in 2010 nog slechts 178 454 kinderen jonger dan 3 jaar zullen zijn tegenover 183 103 op 1 januari 2003 (-2,5%). Voor de kinderen van 3 tot en met 5 jaar wordt een daling van 192 832 naar 182 864 (-5,2%) verwacht en voor de kinderen van 6 tot en met 11 jaar een daling van 414 883 naar 379 879 (-8,4%) (zie tabel 1.18 en grafiek 1.19).

Vooruitzichten aantal kinderen

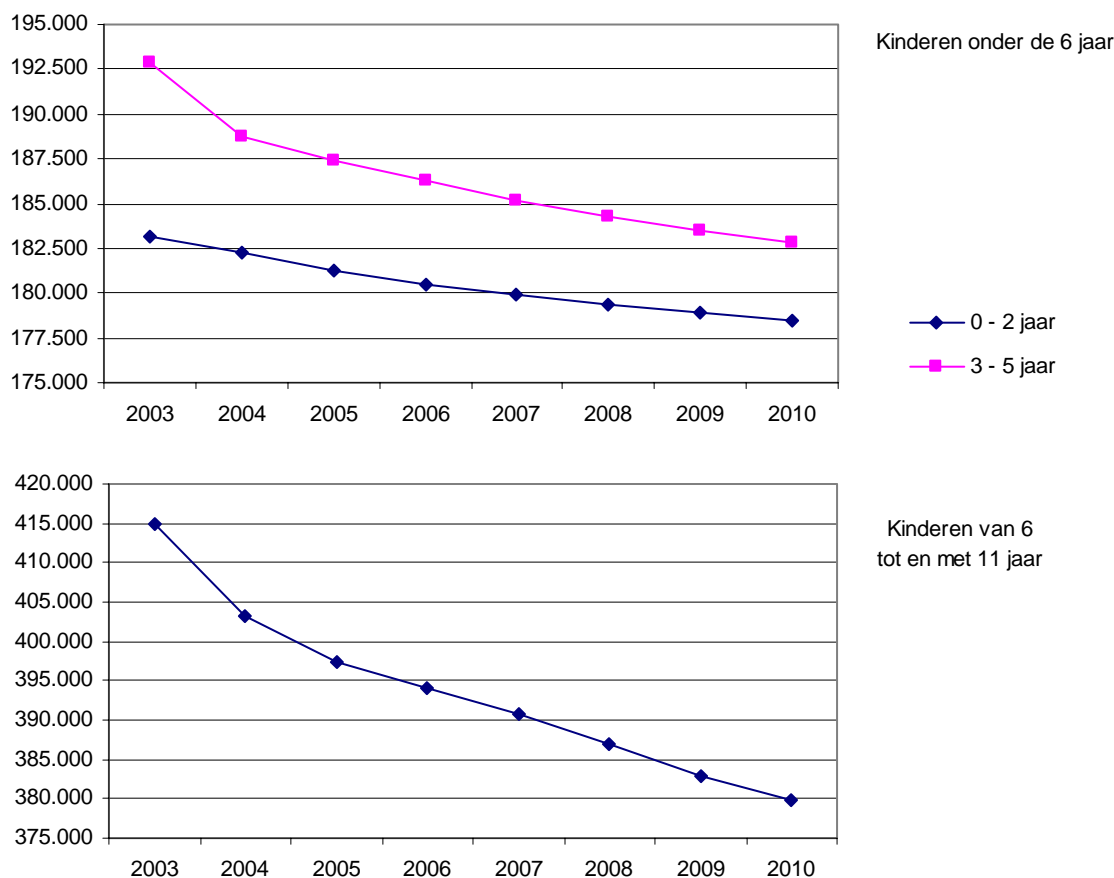
	Aantal kinderen op 01.01.2003	Vooruitzichten voor 31.12.2010
0 – 2 jaar	183 103	178 454
3 – 5 jaar	192 832	182 864
6 – 11 jaar	414 883	379 879

1.18 Vooruitzichten inzake het aantal kinderen in het Vlaams Gewest in 2010 naar gelang de leeftijd en aantal kinderen op 1 januari 2003

Bronnen: NIS – Bevolkingsstatistieken

NIS - Bevolkingsvooruitzichten 2000-2050

Vooruitzichten aantal kinderen tot 2010

1.19 Vooruitzichten inzake aantal kinderen in het Vlaams Gewest tot 2010 (op 31.12) naar gelang de leeftijd – Vergelijking met het aantal kinderen op 1 januari 2003

Bronnen: NIS – Bevolkingsstatistieken

NIS - Bevolkingsvoorzichten 2000-2050

5. Ter verklaring

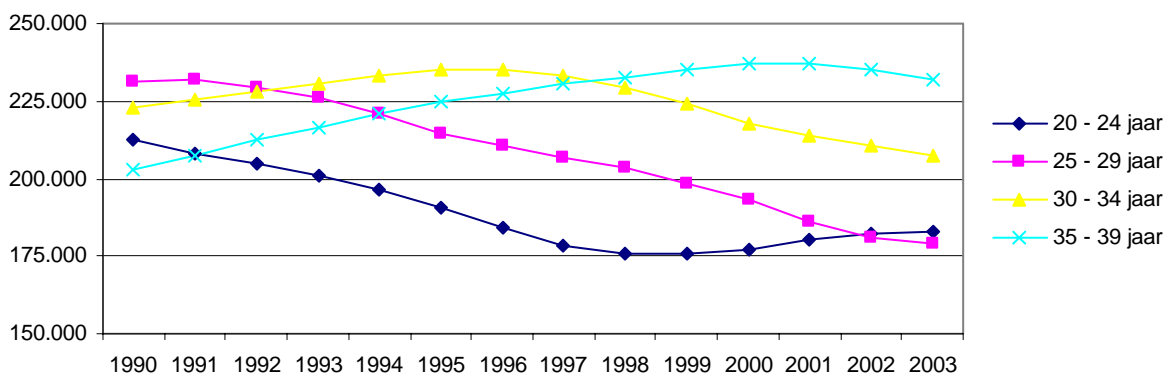
Een aantal maatschappelijke factoren zijn van invloed op het geboortecijfer. Hierna gaan we in op het aantal potentiële moeders, het vruchtbaarheidscijfer, de leeftijd waarop vrouwen zwanger worden, abortus, tienermoeders en abortussen bij tieners, geboorten buiten of binnen een huwelijksrelatie en de kinderwens.

5.1. Vrouwen in vruchtbare leeftijd

Het aantal potentiële moeders daalt verder

Een belangrijke bepalende factor voor de evolutie van het aantal geboorten is de *evolutie van het aantal vrouwen van 20 tot 40 jaar*, de leeftijd waartoe ruim 96% van de bevallen vrouwen behoort. De daling van het aantal vrouwen in de leeftijd van 20 tot 40 jaar zet zich voort. Begin 2003 waren er 0,9% minder vrouwen van 20 tot 40 jaar dan begin 2002. Bekijkt men deze groep vrouwen meer in detail, dan blijkt een uiteenlopende evolutie. Het aantal vrouwen van 25 tot 29 jaar is sinds 1990 voortdurend gedaald. Het aantal vrouwen van 30 tot 34 jaar is, na een stijging tussen 1991 en 1996, voortdurend gedaald vanaf 1996. Het aantal vrouwen van 20 tot 24 jaar nam na een aanhoudende daling sinds 1990 licht toe vanaf 2000 (zie grafiek 1.20).

Vrouwen in vruchtbare leeftijd

1.20 Evolutie van het aantal vrouwen van 20 tot 40 jaar in het Vlaams Gewest sinds 1990 (op 1 januari)
 Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

5.2. Vruchtbaarheidscijfer

In 1997 (meest recente cijfer) bedroeg het *gemiddelde aantal kinderen per vrouw* in het Vlaams Gewest 1,5418 (zie tabel 1.21). De vruchtbaarheid ligt dus ver onder de vervangingsfactor. Er wordt van uitgegaan dat een vruchtbaarheidscijfer van 2,1 noodzakelijk is voor de vervanging van de generatie.

Vruchtbaarheidscijfer

1990	1,5503
1995	1,5020
1996	1,5183
1997	1,5418

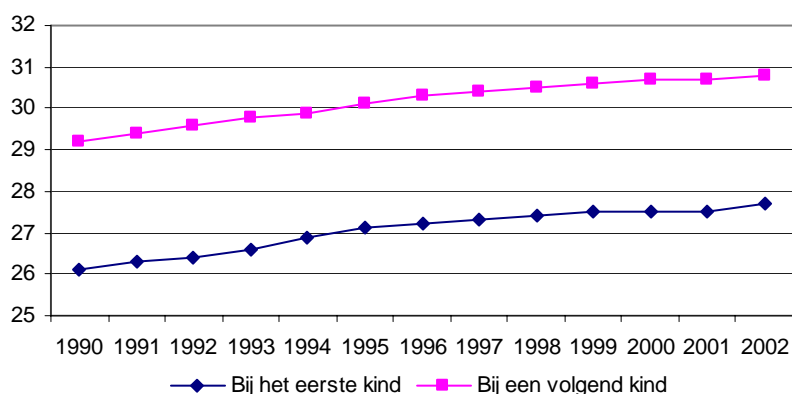
1.21 Totaal vruchtbaarheidscijfer – Vlaams Gewest
 Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

5.3. Leeftijd bij bevalling

Trend tot verder uitstellen van het krijgen van kinderen blijft doorgaan

In 2002 bedroeg de gemiddelde leeftijd van de vrouwen 27,7 jaar bij het eerste kind en 30,8 jaar bij een volgend kind. Sinds 1990 is er een lichte maar aanhoudende stijging van de *gemiddelde leeftijd van de vrouwen bij de bevalling*, zowel bij het eerste kind als bij een volgend kind, uitgezonderd van 2000 naar 2001. De stagnatie in 2001 bracht blijkbaar geen trendbreuk (zie grafiek 1.22).

Leeftijd bij bevalling

1.22 Gemiddelde leeftijd van de vrouwen bij de bevalling (in jaren)

Bron: Studiecentrum Perinatale Epidemiologie – Perinatale activiteiten in Vlaanderen

5.4. Abortus

Een beperkt maar stijgend aantal zwangerschappen wordt vrijwillig afgebroken

Een aantal zwangerschappen worden niet uitgedragen, maar vrijwillig afgebroken. In Vlaanderen kunnen zwangere vrouwen daarvoor terecht in abortuscentra of in ziekenhuizen. Het aantal legale abortussen in deze centra en in ziekenhuizen bedroeg in 2001 6565 (recentst beschikbaar cijfer).

Dit aantal ligt 24,2% hoger dan in 1996, het eerste jaar waarvoor de Nationale Evaluatiecommissie over gegevens beschikt. Tegenover 2000 is er een toename met 7,6% (tabel 1.23 en grafiek 1.24; zie ook punt 5.5). Per 1000 geboorten waren er in 2001 109 abortussen. In 1996 waren er 82 (zie tabel 1.23).

In grafiek 1.25 is het aantal abortussen naar gelang de leeftijd van de vrouw opgenomen.

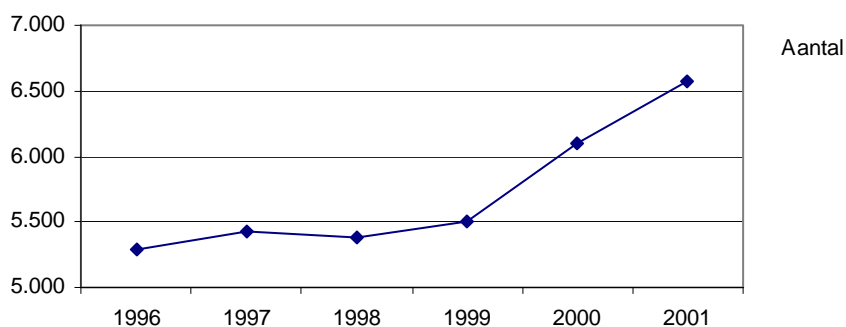
Abortussen

	Aantal abortussen	Aantal abortussen per 1000 geboorten
1996	5 285	82
2000	6 103	99
2001	6 565	109

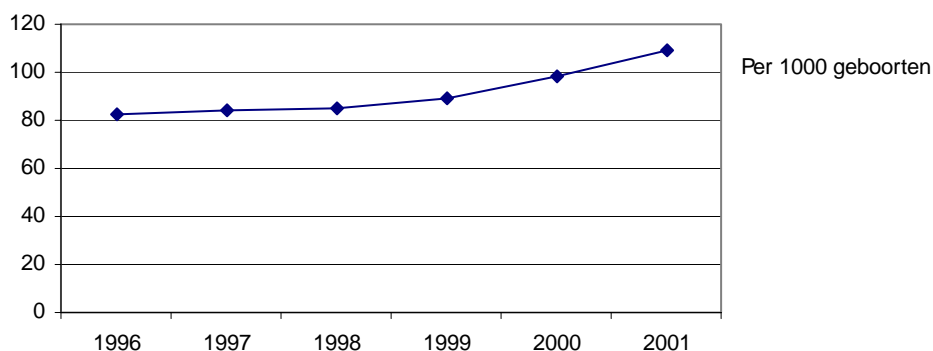
1.23 Abortussen bij vrouwen wonend in het Vlaams Gewest: aantal en aantal per 1000 geboorten

Bron: Nationale Commissie voor de evaluatie van de wet van 3 april 1990 betreffende de zwangerschapsafbreking

Abortussen

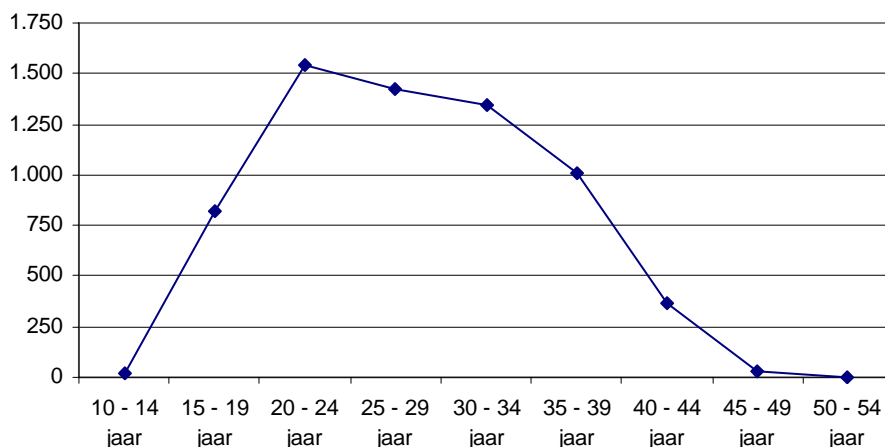
Hoofdstuk 1: Stabilisatie van de geboorten op een laag niveau

1.24 Evolutie van het aantal abortussen en het aantal abortussen per 1000 geboorten bij vrouwen wonend in het Vlaams Gewest

Bron: Nationale Commissie voor de evaluatie van de wet van 3 april 1990 betreffende de zwangerschapsafbreking

Abortussen naar leeftijd

1.25 Aantal abortussen bij vrouwen wonend in het Vlaams Gewest naar leeftijd – 2001

Bron: Nationale Commissie voor de evaluatie van de wet van 3 april 1990 betreffende de zwangerschapsafbreking

5.5. Zwangerschappen bij tieners

Tienermoederschap is vrij uitzonderlijk. Nogal wat zwangerschappen bij tieners worden afgebroken

Er bestaat een samenhang tussen tienerzwangerschap en een risicovolle situatie voor moeder en kind.

Tienermoeders verlaten vroegtijdig de school, hebben meer kans op armoede en meer kans om alleenstaande moeder te zijn. Kinderen van tienermoeders hebben meer kans op een laag geboortegewicht, op sterfte binnen het eerste levensjaar, en meer kans om zelf een tienermoeder te worden.

Tienermoederschap is in Vlaanderen vrij uitzonderlijk. In 2002 waren maar 1313 of 2,2% van de bevallen vrouwen jonger dan 20 jaar. Dit cijfer lag iets lager dan in 2001. Toen waren 1441 bevallen vrouwen jonger dan 20 jaar. De helft van de tienermoeders was 19 jaar en nog eens bijna 28% was 18 jaar (zie tabel 1.26 en grafiek 1.27).

Tienermoeders

	2001	2002

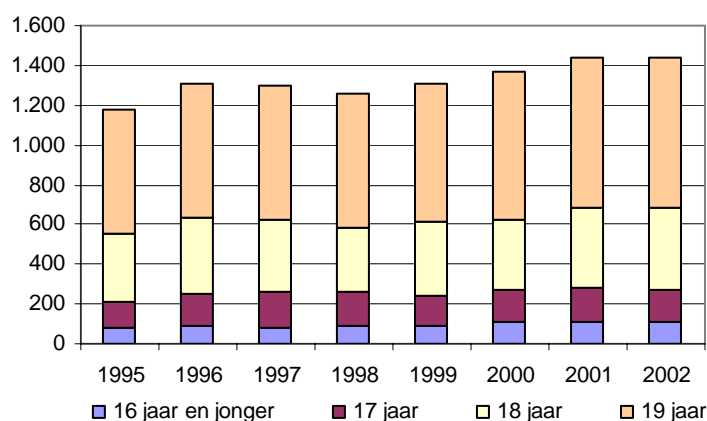
Hoofdstuk 1: Stabilisatie van de geboorten op een laag niveau

14 jaar of jonger	11	10
15 jaar	26	29
16 jaar	78	71
17 jaar	162	181
18 jaar	411	362
19 jaar	753	660
Totaal jonger dan 20 jaar	1 441	1 313

1.26 Aantal tienermoeders in Vlaanderen (Vlaams Gewest en Vlaamse kraamklinieken in Brussel)

Bron: Studiecentrum Perinatale Epidemiologie

Evolutie tienermoeders

1.27 Evolutie van het aantal tienermoeders in Vlaanderen (Vlaams Gewest en Vlaamse kraamklinieken in Brussel)

Bron: Studiecentrum Perinatale Epidemiologie

Het aantal tienerzwangerschappen ligt evenwel heel wat hoger dan het aantal bevallingen van vrouwen jonger dan 20 jaar. In 2001 (recentst beschikbaar cijfer) bedroeg het aantal tienerzwangerschappen – bevallingen en abortussen samen – 2289, waarvan 1441 bevallingen en 848 abortussen.

Op de 100 zwangere tieners zijn er 63 die moeder worden en 37 die een abortus ondergaan.

Het ging evenwel vooral om vrouwen in de leeftijdsklasse 15 tot 19 jaar. Beneden de 15 jaar waren er in 2001 maar 24 abortussen en 11 bevallingen. Zwangere vrouwen beneden de 15 jaar ondergaan frequenter een abortus dan zwangere vrouwen van 15 tot 19 jaar (zie tabellen 1.26 en 1.28 – zie ook 5.4).

Abortussen bij tieners

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Aantal						
10 – 14 jaar	16	24	24	15	13	24
15 – 19 jaar	755	719	776	752	797	824
Totaal 10 – 19 jaar	771	743	800	767	810	848
Per 100 bevallingen						
10 – 19 jaar	59,0	57,2	63,7	58,4	59,1	58,9

1.28 Evolutie van het aantal abortussen en van het aantal abortussen per 100 bevallingen bij vrouwen jonger dan 20 jaar

Bronnen: Nationale Commissie voor de evaluatie van de wet van 3 april 1990 betreffende de zwangerschapsafbreking

Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie

5.6. Geboorten en huwelijk

In het Vlaams Gewest wordt het overgrote deel van de kinderen geboren binnen een huwelijksrelatie.

In 1997 (meest recente cijfer) werd 84,9% van de kinderen geboren binnen een huwelijksrelatie. Het aantal kinderen dat geboren wordt buiten een huwelijksrelatie neemt licht maar voortdurend toe: van 7% in 1990 tot 15,1% in 1997.

5.7. Kinderwens

Als ideaal kinderaantal wordt het vaakst "twee kinderen" vernoemd, maar nogal wat mannen en vrouwen wensen momenteel minder kinderen dan wat zij als ideaal naar voren schuiven

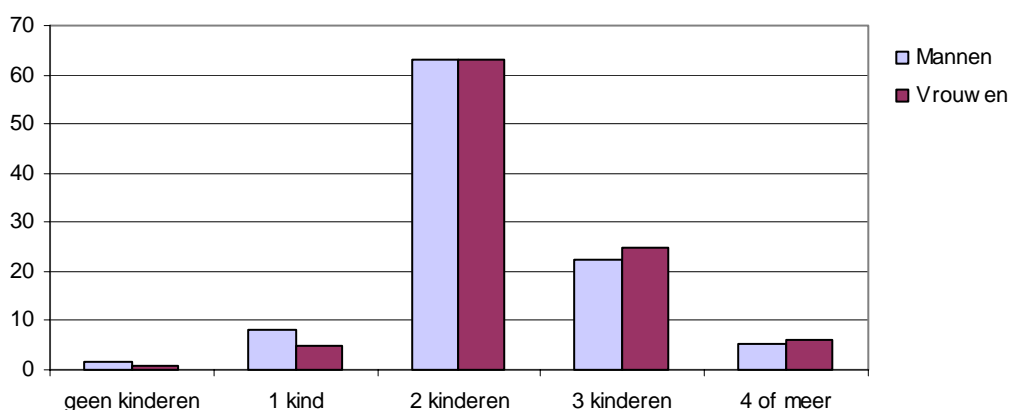
In de in het najaar 2003 door het CBGS (Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie) gehouden postenquête "Bevolking en Beleid in Vlaanderen" werden een aantal vragen gesteld omtrent het krijgen van kinderen.

Deze enquête werd uitgevoerd bij een representatieve steekproef van mannen en vrouwen van 20 tot 55 jaar in het Vlaams Gewest.

Op de vraag naar het ideale aantal kinderen in een gezin komt twee kinderen duidelijk als het ideaal naar voren. 63% van de respondenten schoof 2 kinderen als ideaal naar voren. Voor 23,8% is 3 kinderen het ideale aantal. Een kinderloos gezin wordt slechts uitzonderlijk als ideaal naar voren geschoven (1,2%). De vrouwen vernoemen als het ideale aantal kinderen iets frequenter 2,3 of 4 kinderen dan de mannen. Mannen vernoemen iets frequenter 0 of vooral 1 kind (zie grafiek 1.29). In grafiek 1.30 is het ideale kinderaantal naar gelang de leeftijd van de ondervraagden opgenomen.

Gemiddeld bedraagt het ideale kinderaantal 2,27. Bij de mannelijke respondenten bedraagt het gemiddelde 2,23 en bij de vrouwelijke respondenten 2,31. Dat dit cijfer hoger ligt dan twee is niet onbelangrijk.

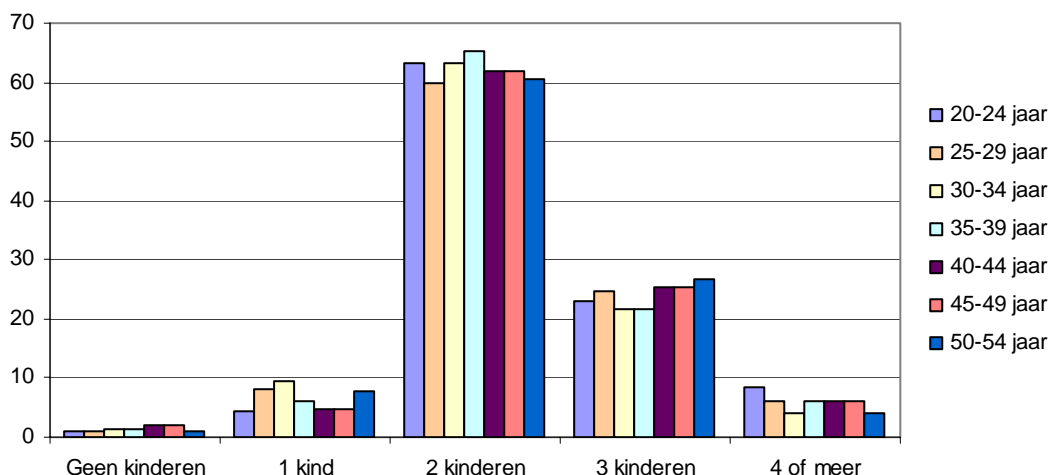
Ideaal kinderaantal

1.29 Het ideale aantal kinderen in een gezin volgens mannen en vrouwen van 20 tot 55 jaar – Vlaams Gewest - 2003

Bron: CBGS (Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie), Enquête "Bevolking en Beleid in Vlaanderen"

Ideaal kinderaantal naar leeftijd

1.30 Het ideale aantal kinderen in een gezin volgens mannen en vrouwen naar gelang hun leeftijd – Vlaams Gewest - 2003

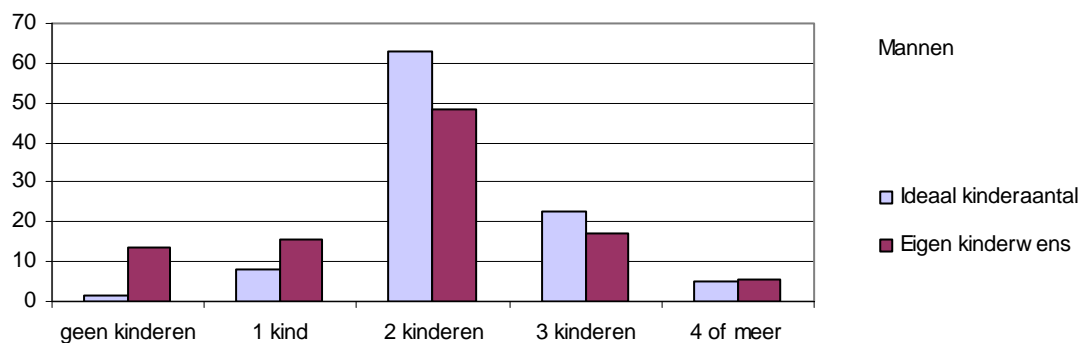
Bron: CBGS (Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie), Enquête “Bevolking en Beleid in Vlaanderen”

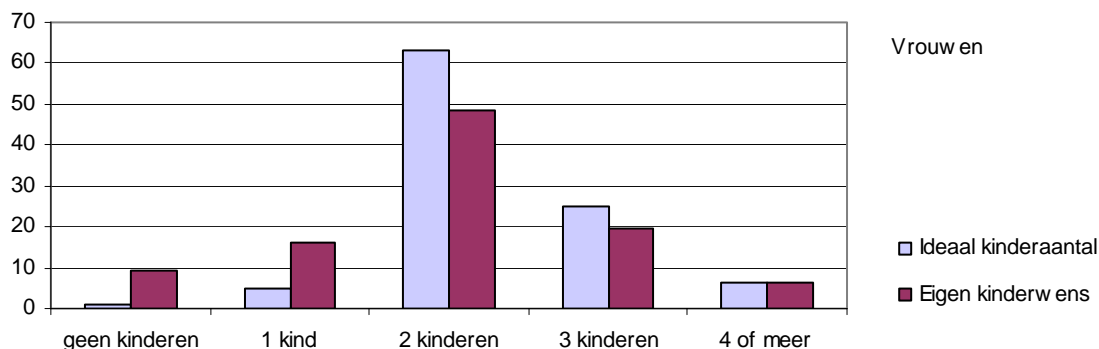
Naast het ideale kinderaantal werd in de enquête ook gevraagd naar het *aantal kinderen dat men momenteel voor zichzelf wenst*. Uit grafiek 1.31 blijkt dat het aantal kinderen dat mannen en vrouwen momenteel voor henzelf wensen lager ligt dan het ideale aantal.

Gemiddeld wenst men 1,94 kinderen: mannen wensen gemiddeld 1,87 kinderen en vrouwen precies 2 kinderen.

Minder mannen en vrouwen wensen voor henzelf momenteel 2 of 3 kinderen dan dat er 2 of 3 als ideaal kinderaantal wordt gegeven. Slechts ongeveer 48% van de mannen en van de vrouwen wenst momenteel 2 kinderen, terwijl er ongeveer 63% 2 kinderen als ideaal kinderaantal opgaf. 17% van de mannen en bijna 20% van de vrouwen zeggen dat zij momenteel 3 kinderen wensen, terwijl het ideale kinderaantal van 3 door 22,5% mannen en door 24,8% vrouwen wordt vooropgesteld. Nogal wat mannen en vrouwen geven aan momenteel geen kinderen te wensen (respectievelijk 13,6% en 9,4%), terwijl er nagenoeg geen mannen of vrouwen dit als het ideale kinderaantal vernoemen. Wellicht gaat het hier deels om een uitstel.

Ideaal kinderaantal en kinderwens

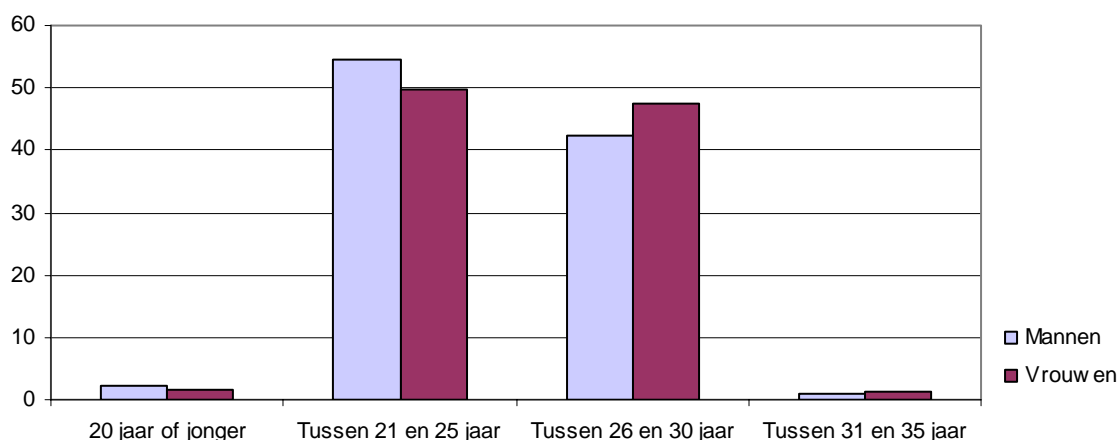

1.31 Het ideale aantal kinderen in een gezin volgens mannen en vrouwen van 20 tot 55 jaar en het momenteel door hen gewenste aantal kinderen – Vlaams Gewest - 2003

Bron: CBGS (Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie), Enquête “Bevolking en Beleid in Vlaanderen”

In de enquête werd ook gepeild naar de beste leeftijd voor een vrouw om een eerste kind te krijgen. Iets meer dan de helft van de ondervraagden (52%) zegt dat de leeftijd van 21 tot en met 25 jaar de beste leeftijd is om een eerste kind te krijgen. 45% vindt dat dit 26 tot en met 30 jaar is. Opmerkelijk is dat vrouwen iets meer neigen naar de leeftijd van 26 tot en met 30 jaar dan de mannen (47,4% tegenover 42,2%) (zie grafiek 1.32).

Beste leeftijd voor eerste kind

1.32 Beste leeftijd voor de vrouw om een eerste kind te krijgen volgens mannen en vrouwen van 20 tot 50 jaar – Vlaams Gewest - 2003

Bron: CBGS (Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie), Enquête “Bevolking en Beleid in Vlaanderen”

6. De Europese context

Hoe moeten we het geboortecijfer en de evoluties inzake geboorten in Vlaanderen situeren in Europa? De gegevens over Vlaanderen worden vergeleken met de gegevens over België en een aantal Europese landen, nl. Nederland, Duitsland en Frankrijk als aangrenzende landen en verder Italië (als zuiderlands land), Zweden (als noordelijk land) en Groot-Brittannië.

6.1. Geboorten

In de tabellen 1.33, 1.34 en 1.35 worden een aantal cijfers over de geboorten vanaf 1990 weergegeven: het aantal geboorten, de procentuele evolutie van het geboortecijfer en het aantal geboorten per 1000 inwoners.

Hoofdstuk 1: Stabilisatie van de geboorten op een laag niveau

Uit de voorlopige cijfers blijkt een verschillende evolutie. In sommige landen zou het aantal geboorten lager liggen dan in 2002: in Duitsland, Frankrijk, Italië en Nederland. In andere landen zou het gestegen zijn: in België, Groot-Brittannië en Zweden (zie tabel 1.33). De cijfers voor 2003 zijn evenwel nog voorlopige cijfers of ramingen, uitgezonderd de cijfers voor het Vlaams Gewest en België.

Over een aantal jaren bekeken blijkt toch wel een belangrijke daling van het geboortecijfer. In alle bestudeerde landen, uitgezonderd Nederland, waren er in 2003 merkkelijk minder geboorten dan in 1990. De daling is het grootst in Zweden, met ruim 20% minder geboorten. In Duitsland en Groot-Brittannië was de daling in de orde van grootte van 15%. In België was de daling nog iets minder groot: 9,2%. In Italië was er slechts een daling met 4,8% (zie tabel 1.34). Met een daling met 0,4% kan men in Frankrijk spreken van nagenoeg een status-quo.

In de hele EU zouden er 4,03 miljoen geboorten zijn geweest in 2003 (raming), een lichte stijging (+1,1%) tegenover 2002, het jaar met het laagste cijfer sinds de Tweede Wereldoorlog. In 2002 waren er ongeveer 3,99 miljoen geboorten.

Het *totale vruchtbaarheidscijfer* ligt overal beneden het vervangingsniveau, waarvoor een cijfer van 2,10 kinderen per vrouw wordt vooropgesteld (zie tabel 1.36). Opmerkelijk is de sterke daling in Zweden van 1990 naar 2000. In de meeste bestudeerde landen was het vruchtbaarheidscijfer in 2002 nagenoeg hetzelfde als in 2001. Tabel 1.37 geeft de evolutie van het *uiteindelijke nakomelingschap* aan het eind van de vruchtbare periode, zijnde 49 jaar. Met 1,7 nakomelingen bij de vrouwen geboren in 1965 bevindt België zich in de middenmoot. De generatie vrouwen van 1965 realiseert een lager aantal kinderen dan de generatie vrouwen van 1955 en van 1960.

De leeftijd waarop vrouwen kinderen krijgen, is de laatste jaren nagenoeg constant of licht stijgend. De *gemiddelde leeftijd van de vrouw bij de bevalling* ligt volgens de recentst beschikbare cijfers, in alle bestudeerde landen boven de 28 jaar. In Nederland, Italië en Zweden is de gemiddelde leeftijd zelfs boven de 30 jaar (zie tabel 1.38).

De *tienvruchtbaarheid* (geboorten per 1000 vrouwen onder de 20 jaar) ligt in België laag, net als in Frankrijk. In Zweden, Italië en Nederland ligt ze evenwel nog lager. Groot-Brittannië kent een hoog aantal geboorten bij vrouwen onder de 20 jaar. Ook de 15 tot 17-jarigen kennen een hoog aantal geboorten (zie tabel 1.39 en 1.40).

Over procreatie bij samenwonenden in België zijn geen recente gegevens beschikbaar. In de jaren 90 was België zeker niet bij de koplopers. Groot-Brittannië, Frankrijk en vooral Zweden kennen een hoog percentage geboorten buiten een huwelijk. In Zweden wordt 56% van de kinderen geboren buiten een huwelijksrelatie. In Italië ligt het percentage geboorten buiten een huwelijk laag. Duitsland en Nederland bevinden zich in de middenmoot (zie tabel 1.41).

In tabel 1.42 wordt een overzicht gegeven van het aantal *abortussen* per 1000 geboorten. Het Vlaams Gewest, België en Nederland kennen een laag aantal abortussen; Frankrijk, Italië, Groot-Brittannië en vooral Zweden kennen een veel hoger aantal abortussen per 1000 geboorten.

Geboorten

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	Vershil 2002-2003 (in %)
Vlaams Gewest	69 492	64 300	61 877	60 364	59 725	59 964	+0,4%
België	123 554	114 226	114 883	113 484	111 225	112 149	+0,8%
Duitsland	NB	765 221	766 969	730 046	719 250	709 800**	-1,3%**
Frankrijk	762 407	729 609	774 782	770 945	761 630	759 300**	-0,3%**

Hoofdstuk 1: Stabilisatie van de geboorten op een laag niveau

Groot-Brittannië	798 612	732 049	679 029	669 123	668 777	690 000**	+3,2%**
Italië	569 255	525 609	543 039	531 800	535 538	542 200**	-1,2%**
Nederland	197 965	190 513	206 619	202 603	202 083	200 689*	-0,7%*
Zweden	123 938	103 422	90 441	91 466	95 815	98 200**	+2,5%**

1.33 Aantal levendgeborenen in enkele Europese landen sinds 1990

Bronnen: Council of Europe, Recent demographic developments in Europe 2003

Eurostat, Population et conditions sociales, Statistiques en bref, 1/2004

CBS, Statline (Nederland)

* Voorlopige cijfers

** Ramingen

NB: niet beschikbaar (herenigd Duitsland vanaf 3 oktober 1990)

Evolutie geboorten

	1990	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaams Gewest	100,0	92,5	89,0	86,9	85,9	86,3
België	100,0	92,5	93,0	91,8	90,0	90,8
Duitsland	100,0 (1)	92,2	92,4	88,0	86,7	85,5**
Frankrijk	100,0	95,7	101,6	101,1	99,9	99,6**
Groot-Brittannië	100,0	91,7	85,0	83,8	83,7	86,4**
Italië	100,0	92,3	95,4	93,4	94,1	95,2**
Nederland	100,0	96,2	104,4	102,6	102,1	101,4*
Zweden	100,0	83,4	73,0	73,8	77,3	79,2**

1.34 Evolutie van het aantal levendgeborenen sinds 1990 in enkele Europese landen

Bronnen: Council of Europe, Recent demographic developments in Europe 2003 (eigen berekeningen)

Eurostat, Population et conditions sociales, Statistiques en bref, 1/2004

CBS, Statline (Nederland)

(1) Betreft 1991

* Voorlopig cijfer

** Ramingen

Geboorten per 1000

	1990	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaams Gewest	12,0	11,0	10,4	10,1	10,0	10,0
België	12,4	11,3	11,2	11,0	10,8	10,8
Duitsland	NB	9,4	9,3	8,9	8,7	8,6**
Frankrijk	13,5	12,6	13,2	13,1	12,8	12,7**
Groot-Brittannië	13,9	12,5	11,4	11,1	11,3	11,6**
Italië	10,0	9,2	9,4	9,2	9,5	
Nederland	13,3	12,4	13,0	12,7	12,5	12,4*
Zweden	14,5	11,7	10,2	10,3	10,6**	11,0**

1.35 Geboortecijfer: aantal geboorten per 1000 inwoners sinds 1990 in enkele Europese landen

Bronnen: Council of Europe, Recent demographic developments in Europe 2003

Eurostat, Population et conditions sociales, Statistiques en bref, 25/2002

CBS, Statline (Nederland)

Hoofdstuk 1: Stabilisatie van de geboorten op een laag niveau

* Voorlopig cijfer

** Ramingen

NB: niet beschikbaar

Vruchtbaarheidscijfer

	1990	1995	2000	2001	2002
Vlaams Gewest	1,55	1,50			
België	1,62	1,55	1,66	1,64	1,62
Duitsland	1,45	1,25	1,38	1,35	1,31
Frankrijk	1,78	1,71	1,88	1,89	1,89
Groot-Brittannië	1,83	1,71	1,64	1,63	1,64
Italië	1,33	1,20	1,24	1,23	1,20
Nederland	1,62	1,53	1,72	1,71	1,73
Zweden	2,13	1,73	1,54	1,57	1,65

1.36 Totaal vruchtbaarheidscijfer (TVC) per vrouw sinds 1990 in enkele Europese landen

Bronnen: Council of Europe, Recent demographic developments in Europe 2003

NIS, Bevolkingsstatistieken

Uiteindelijk nakomelingschap

	Vrouwen geboren in (1)		
	1955	1960	1965
België	1,8	1,9	1,7
Duitsland	1,7	1,7	1,5
Frankrijk	2,1	2,1	2,0
Groot-Brittannië	2,0	2,0	1,9
Italië	1,8	1,7	1,5
Nederland	1,9	1,9	1,7
Zweden	2,0	2,1	1,9

1.37 Gemiddeld aantal kinderen per vrouw bij het bereiken van het einde van de vruchtbare periode (leeftijd van 49 jaar) voor de generaties vrouwen geboren in 1955, 1960 en 1965

Bron: Eurostat, Newcronos, website

(1) Als een cohorte de leeftijd van 49 jaar nog niet heeft bereikt, dan wordt het uiteindelijk nakomelingschap geschat aan de hand van de geobserveerde vruchtbaarheid van de vorige generaties

Leeftijd bij bevalling

	1990	1995	2000	2001	2002
Vlaams Gewest	27,8	28,7	29,2	29,2	29,3
België	27,9	28,4			
Duitsland	27,6	28,3	28,7	28,8	
Frankrijk	28,3	29,0	29,4	29,4	29,5
Groot-Brittannië	27,7	28,2	28,5	28,6	28,7
Italië	28,9	29,7	30,3	30,3	

Hoofdstuk 1: Stabilisatie van de geboorten op een laag niveau

Nederland	29,3	30,0	30,3	30,3	30,4
Zweden	28,5	29,2	29,9	30,0	30,1

1.38 Gemiddelde leeftijd van de vrouw bij de bevalling sinds 1990 in enkele Europese landen

Bronnen: Council of Europe, Recent demographic developments in Europe 2003

Studiecentrum Perinatale Epidemiologie (SPE)

Tienvruchtbaarheid

	1990	1995	1999	2000	2001	2002
België	50	46				
Duitsland	89	64	64	66	66	
Frankrijk	61	48	50	54	57	
Groot-Brittannië	157	144	151	143		
Italië	42	32	34	35		
Nederland	38	29	33	36	39	38
Zweden	69	42	33	35	33	35

1.39 Aantal geboorten per 1000 vrouwen onder de 20 jaar

Bron: Council of Europe, Recent demographic developments in Europe 2003

Tienerbevallingen

	15 tot 17-jarigen	18 tot 19-jarigen
België	3,4	19,6
Duitsland	5,3	25,2
Frankrijk	3,4	18,6
Groot-Brittannië	16,6	51,8
Italië	2,9	11,6
Nederland	2,2	12,0
Zweden	2,2	13,0

1.40 Aantal geboorten per 1000 vrouwen van 15 tot 17 jaar en van 18 tot 19 jaar in 1998

Bron: UNICEF, A league table of Teenage Births in Rich Nations, 2001

Geboorten buiten een huwelijk

	1990	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaams Gewest	7,1	11,7				
België	11,6	17,3				
Duitsland	15,3	16,1	23,4	25,0		
Frankrijk	30,1	37,6	42,6	43,7		
Groot-Brittannië	27,9	33,6	39,5	40,1	40,6	
Italië	6,5	8,1	9,7			
Nederland	11,4	15,5	24,9	27,2	29,1	31,0
Zweden	47,0	53,0	55,3	55,5	56,0	

1.41 Percentage geboorten buiten een huwelijk in enkele Europese landen sinds 1990

Bronnen: NIS, Bevolkingsstatistiek
 Council of Europe, Recent demographic developments in Europe, 2003
 CBS, Statline (Nederland)

Abortussen

	1990	1995	1999	2000	2001
Vlaams Gewest	NB	NB	8,9	9,8	10,9
België	NB	9,8	11,2	12,0	13,0
Duitsland	15,0*	12,8	NB	17,6	
Frankrijk	22,4	21,4	22,6		
Groot-Brittannië	24,7	23,9	27,9	29,1	29,6
Italië	28,4	26,0	25,8		
Nederland	9,3	11,0			
Zweden	30,2	30,4	34,8	34,3	

1.42 Aantal abortussen per 1000 geboorten

Bron: Council of Europe, Recent demographic developments in Europe, 2002

* Betreft 1991

NB: niet beschikbaar

6.2. Aantal jonge kinderen

Het Vlaams Gewest is een *kleine regio* binnen Europa. Met 310 073 kinderen onder de 5 jaar maken de Vlaamse kinderen slechts een zeer kleine fractie uit van het aantal jonge kinderen in de Europese Unie. De Europese Unie telde op 1 januari 2003 in totaal ongeveer 20,2 miljoen kinderen onder de 5 jaar.

Over de jaren heen is het *aantal* jonge kinderen in de meeste bestudeerde landen gedaald. In 2003 waren er in het Vlaams Gewest 10,6% minder kinderen onder de 5 jaar dan in 1995. Het Vlaams Gewest is wel bij de sterkste dalers. Alleen in Zweden (-23,6%) is de daling nog groter. In Frankrijk en Nederland was het aantal jonge kinderen in 2003 hoger dan in 1995.

In tabel 1.43 is het aantal kinderen onder de 5 jaar opgenomen vanaf 1995. Tabel 1.44 geeft de procentuele evolutie weer, met 1995 als basis (1995 = 100).

Een opvallend aspect van de demografische evolutie in de Europese landen is de *ontgroening*, als complement van het vaker vernoemde vergrijzingsproces. In de periode vanaf 1995 daalde in de meeste bestudeerde landen het *aandeel van jonge kinderen in de totale bevolking*. Zweden kende zelfs een scherpe daling. In Nederland en Frankrijk lag het aandeel in 2003 ruim 3% hoger dan in 1995 (zie tabel 1.45).

Op lange termijn (2010 – 2020) kondigt zich een verdere daling aan van het aantal jonge kinderen, uitgezonderd in Zweden en Groot-Brittannië.

In Zweden wordt een toename van het aantal kinderen onder de 5 jaar met ruim 5% verwacht tegenover 2000. In België, Nederland en Duitsland zou de groep kinderen onder de 5 jaar niet veel kleiner zijn dan in 2000 (hoogstens 1% lager). In deze landen komt er m.a.w. nagenoeg een einde aan de ontgroening. Met -17% is de onverwachte daling in Italië spectaculair te noemen (zie tabel 1.46).

Kinderen onder de 5 jaar

	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaams Gewest	346,9	320,7	317,7	314,1	310,0

Hoofdstuk 1: Stabilisatie van de geboorten op een laag niveau

België	615,1	577,2	577,2	575,8	572,7
Duitsland	4 190,5	3 943,8	3 893,0	3 804,5	
Frankrijk	3 623,5	3 598,7	3 657,4	3 709,1	3 751,0
Groot-Brittannië	3 858,8	3 632,8	3 632,8	3 583,5	
Italië	2 769,5	2 668,0	2 683,1		
Nederland	988,7	983,5	1 101,1	1 014,6	1 022,6
Zweden	605,7	468,7	457,9	455,8	462,5

1.43 Aantal kinderen onder de 5 jaar (in duizendtalen) sinds 1995 in enkele Europese landen

Bronnen: Council of Europe, Recent demographic developments in Europe, 2003

NIS, Bevolkingsstatistieken

Evolutie aantal kinderen

	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaams Gewest	100,0	92,4	91,6	90,5	89,4
België	100,0	93,8	93,8	93,6	93,1
Duitsland	100,0	94,2	94,1	92,9	90,8
Frankrijk	100,0	99,3	100,9	102,4	103,5
Groot-Brittannië	100,0	94,1	92,9		
Italië	100,0	96,3	96,9		
Nederland	100,0	99,5	101,3	102,6	103,4
Zweden	100,0	77,4	75,6	75,2	76,4

1.44 Evolutie van het aantal kinderen onder de 5 jaar sinds 1995 in enkele Europese landen (1995 = 100)

Bronnen: Council of Europe, Recent demographic developments in Europe, 2003 (eigen berekeningen)

NIS, Bevolkingsstatistieken

Aandeel jonge kinderen

	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaams Gewest	5,9	5,4	5,3	5,3	5,2
België	6,0	5,7	5,6	5,6	5,6
Duitsland	5,1	4,8	4,8	4,7	4,6
Frankrijk	6,2	6,1	6,2	6,3	6,3
Groot-Brittannië	6,6	6,1	5,9		
Italië	4,8	4,6	4,6		
Nederland	6,4	6,2	6,3	6,3	6,3
Zweden	6,9	5,3	5,2	5,1	5,2

1.45 Leeftijdsstructuur: aandeel van de kinderen onder de 5 jaar in de totale bevolking sinds 1995 in enkele Europese landen

Bronnen: Council of Europe, Recent demographic developments in Europe, 2003

NIS, Bevolkingsstatistieken

Vooruitzichten

	2005	2010	2020
--	------	------	------

Hoofdstuk 1: Stabilisatie van de geboorten op een laag niveau

België	-1,2%	-3,0%	-0,2%
Duitsland	5,4%	5,1%	-0,3%
Frankrijk	-0,6%	-3,5%	-3,4%
Groot-Brittannië	-2,3%	1,2%	0,0%
Italië	4,9%	-3,2%	-17,0%
Nederland	4,5%	-5,8%	-1,0%
Zweden	1,6%	4,8%	5,6%

1.46 Vooruitzichten inzake de evolutie van het aantal kinderen onder de 5 jaar in de periode 2005-2010 in enkele Europese landen tegenover 2000 (percentage)

Bron: Eurostat, *European social statistics, Demography, 2001 edition*

6.3. Interlandelijke adoptie

Van alle bestudeerde landen ligt het relatieve aantal *interlandelijke* adopties het laagst in Groot-Brittannië; het bedraagt 0,59 per 100 000 inwoners. Ook in Duitsland, Vlaanderen en Italië is het aantal interlandelijke adopties zeer beperkt. Het bedraagt 1,04 per 100 000 inwoners in Duitsland, 2,75 per 100 000 inwoners in Vlaanderen, en 3,68 in Italië. Frankrijk, Wallonië, Nederland en vooral Zweden kennen een hogere frequentie van interlandelijke adopties dan Vlaanderen (zie tabellen 1.47 en 1.48).

Adoptie

Ontvangend land	1995	1999	2000	2001	2002	2003
Vlaamse Gemeenschap (1)	202	184	210	173	187	165
Waals Gewest (1)	228	266	290	246	257	265
Duitsland	NB	NB	NB	726	856	
Frankrijk	3 028	3 597	2 971	3 094	3 551	3 995
Groot-Brittannië	154	277	351	326	285	300
Italië	NB	2 177	NB	2 127		
Nederland	704	993	1 193	1 122	1 130	
Zweden	895	1 019	981	1 044	1 107	920

1.47 Evolutie van het aantal interlandelijke adopties in enkele Europese landen sinds 1995

Bronnen: Informatie verstrekt door de Centrale Autoriteiten

CBS, Statline

(1) alleen adopties gerealiseerd door een erkende adoptiedienst

NB: niet beschikbaar

Adoptie per 100 000

Ontvangend land	1995	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Vlaamse Gemeenschap (1) (2)	3,44	3,18	3,10	3,54	2,91	3,13	2,75
Waals Gewest (2) (3)	6,88	8,84	7,98	8,68	8,34	8,69	
Duitsland	NB	NB	NB	NB	0,88	1,04	
Frankrijk	5,22	6,43	6,00	5,06	5,24	5,98	6,70
Groot-Brittannië	0,26	0,44	0,47	0,59			
Italië	NB	3,88	3,78	NB	3,68		
Nederland	4,56	5,27	6,30	7,52	7,02	7,02	
Zweden	10,15	10,49	11,51	11,07	11,75	12,43	10,29

1.48 Evolutie van het aantal interlandelijke adopties per 100 000 inwoners in enkele Europese landen sinds 1995

Bron: Informatie verstrekt door de Centrale Autoriteiten

(1) per 100 000 inwoners in het Vlaams Gewest

(2) alleen adopties gerealiseerd door een erkende adoptiedienst

(3) per 100 000 inwoners in het Waals Gewest

NB: niet beschikbaar

HOOFDSTUK 2.

GEZINNEN VAN JONGE KINDEREN: GROEIENDE VERSCHIEDENHEID

In dit hoofdstuk gaan we in op de gezinscontext van jonge kinderen in Vlaanderen. We hebben aandacht voor de gezinsvorm waarin kinderen opgroeien (tweeouder- of eenoudergezin, gehuwd paar of samenwonend paar), het opgroeien samen met broers of zussen, diversiteit in de gezinnen, grijzende ouders en de grootouders. Ook het rollenpatroon in het gezin waarin kinderen opgroeien, wordt beschreven.

Als achtergrond bij deze gezinscontext besteden we aandacht aan huwelijken en echtscheidingen in Vlaanderen.

Ten slotte plaatsen we een aantal Vlaamse cijfers in een Europese context.

1. Twee- of eenoudergezin?

Jonge kinderen in een eenoudergezin blijven uitzonderlijk

De meeste jonge kinderen leven in een *tweeoudergezin*. Het aantal kinderen onder de 3 jaar dat in een *eenoudergezin* leeft, bedraagt 5,8%; bij kinderen van 3 tot 7 jaar bedraagt het 7,7% en bij kinderen op lagereschoolleeftijd 5,9% (zie tabel 2.1). Het aantal kinderen onder de 12 jaar dat leeft in een eenoudergezin is licht gestegen. In 2001 bedroeg het nog 5,4%.

Kinderen vormen vooral een eenoudergezin met de moeder, omdat bij scheiding het hoederecht nog steeds overwegend aan de moeder wordt toegewezen.

Een zeer beperkt aantal kinderen leeft in een *meergeneratiegezin* (minder dan 1%) (zie tabel 2.2).

Gezinstype

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Eenoudergezin	5,8	7,7	5,9	6,4
Tweeoudergezin	94,2	92,3	94,1	93,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.1 Kinderen onder de 12 jaar volgens gezinstype (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

2. Gezinstype

Het klassieke kerngezin loopt terug: 1 op de 4 zeer jonge kinderen woont bij een samenwonend paar

Hoe langer hoe meer wordt de aandacht gevestigd op de terugloop van het klassieke kerngezin. Maar uit de gegevens over het gezin waarin jonge kinderen leven, blijkt dat voor hen de realiteit nog steeds in hoofdzaak het klassieke kerngezin is. Van de kinderen onder de 12 jaar leeft bijna 80% bij de *natuurlijke vader en moeder* die tevens een *echtpaar* vormen (zie tabel 2.2). Wel is er een groot verschil tussen de zeer jonge en de wat oudere kinderen.

Van de kinderen onder de 3 jaar woont 27,5% bij de natuurlijke vader en moeder die een samenwonend paar vormen. Kinderen onder de 3 jaar wonen veel meer dan vroeger bij hun samenwonende vader en moeder. In een periode van 7 jaar vervijfvoudigde het aantal kinderen onder de 3 jaar dat woont bij hun samenwonende vader en moeder. In 1996 bedroeg het nog maar 5,2%. Samenwonen is niet alleen een statistische categorie, maar heeft ook een impact op de aard van de relaties. De vraag is ook of dit samenwonen een tijdelijke dan wel een blijvende situatie is. Uit een vroegere longitudinale analyse van de gegevens 92-95 blijkt dat de wijzigingen die kinderen meemaken op het vlak van gezinssamenstelling meestal bestaan in een huwelijk van hun samenwonende ouders.

Hoofdstuk 2: Gezinnen van jonge kinderen: groeiende verscheidenheid

Uit tabel 2.2 blijkt verder dat heel weinig kinderen (1,6%) niet bij de natuurlijke moeder verblijven. Het aandeel kinderen dat niet bij de natuurlijke vader verblijft, is ook beperkt, maar bedraagt toch 9,7%. Van de kinderen onder de drie jaar verblijft 5,8% niet bij de natuurlijke vader; bij de kinderen van 3 tot 6 jaar en van 6 tot 12 jaar is dit respectievelijk 15,3% en 7,9%.

Gezinssamenstelling

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Kind van een gehuwd paar bestaande uit zijn natuurlijke vader en zijn natuurlijke moeder	66,7	70,6	88,2	79,5
Kind van een gehuwd paar bestaande uit zijn natuurlijke moeder en zijn niet-natuurlijke vader	0,0	0,01,0	0,5	
Kind van een gehuwd paar bestaande uit zijn niet-natuurlijke moeder en zijn niet-natuurlijke vader	0,0	0,0	1,0	0,5
Kind van een samenwonend paar bestaande uit zijn natuurlijke vader en zijn natuurlijke moeder	27,6	11,8	2,3	9,1
Kind van een samenwonend paar bestaande uit zijn natuurlijke moeder en zijn niet-natuurlijke vader	0,0	8,2	1,3	3,2
Kind van een samenwonend paar bestaande uit zijn natuurlijke vader en zijn niet-natuurlijke moeder	0,0	0,6	0,0	0,2
Kind in een eenoudergezin met zijn natuurlijke moeder	5,8	7,1	4,6	5,5
Kind in een eenoudergezin met zijn natuurlijke vader	0,0	0,6	1,3	0,9
Kind in een meergeneratiegezin met zijn vader/moeder en grootouders	0,0	1,2	0,3	0,5
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.2 Kinderen onder de 12 jaar: samenstelling van het gezin waarin zij leven (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

3. Kind alleen?

De meeste jonge kinderen groeien niet alleen op

Ongeveer 3 op de 4 jonge kinderen leven in een gezin met nog 1 of 2 broers of zussen. Bijna 35% van de kinderen onder de 3 jaar is enig kind en ongeveer 38% heeft 1 broer of zus in het gezin. Van de kinderen van 3 tot 7 jaar leeft 17% als enig kind en heeft 54% hoogstens 1 broer of zus in het gezin. Bij kinderen van 7 tot 12 jaar heeft bijna 38% 2 of meer broers of zussen in het gezin en leeft slechts 9% als enig kind (zie tabel 2.3).

Broers en zussen

	Kinderen	Kinderen	Kinderen	Totaal
--	----------	----------	----------	--------

Hoofdstuk 2: Gezinnen van jonge kinderen: groeiende verscheidenheid

	onder de 3 jaar	van 3 tot 7 jaar	van 7 tot 12 jaar	
Enig kind	34,8	17,2	9,2	15,6
Eén broer of zus in het gezin	38,2	53,9	53,1	51,0
Twee broers en/of zussen in het gezin	22,5	22,5	26,6	24,7
Drie broers en/of zussen in het gezin	2,3	3,6	7,9	5,7
Vier of meer broers en/of zussen in het gezin	2,3	3,0	3,3	3,0
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.3 Aantal broers en/of zussen waarmee kinderen onder de 12 jaar samenwonen (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

4. Diversiteit in de gezinnen

De diversiteit of de multiculturaliteit kan op verschillende manieren in kaart worden gebracht. Men kan de *nationaliteit van de ouders* bekijken, maar dit geeft gelet op de mogelijkheden om de Belgische nationaliteit te verkrijgen geen erg goede duiding van de diversiteit. Een andere mogelijkheid bestaat erin te kijken naar de *origine van de ouders*. De Ikaros-toepassing van Kind en Gezin registreert de origine van de moeder (= nationaliteit van de moeder bij haar geboorte). Een laatste mogelijkheid waarover Kind en Gezin beschikt, is het bekijken van de *taal* die de moeder spreekt met het kind. Vanaf april 2003 wordt dit geregistreerd in Ikaros. We behandelen de drie sporen om de diversiteit in de gezinnen te schetsen.

Een beperkt aantal jonge kinderen groeit op in een gezin waarvan een of beide ouders niet de *Belgische nationaliteit* hebben (zie tabel 2.4).

In 2002 had ruim 2% van de jonge kinderen een of beide ouders die niet de Belgische nationaliteit hadden. Deze informatie uit de Panelstudie Belgische Huishoudens betreft een steekproefonderzoek en moet met de nodige voorzichtigheid worden gehanteerd.

Diversiteit gemeten aan nationaliteit van de ouders

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Beide ouders zijn Belg	95,4	97,7	98,5	97,8
Geen van beide ouders is Belg	0,0	0,0	0,4	0,2
Een van beide ouders is Belg	4,6	2,3	1,1	2,0
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.4 Kinderen onder de 12 jaar: percentage kinderen waarvan de ouders nu Belg zijn of niet

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Brengen we de *origine van de moeder* mee in rekening in plaats van haar huidige nationaliteit, dan blijkt dat maar ongeveer 80% van de kinderen geboren in 2003* deel uitmaakt van een "Belgisch gezin". Bijna 9% is als allochtoon te beschouwen op basis van de origine van de moeder én de huidige nationaliteit van de vader (zie tabel 2.5).

* In de Ikaros-registratie zijn deze gegevens betreffende origine van de moeder en nationaliteit van de vader

pas vanaf 2003 voldoende betrouwbaar

Diversiteit gemeten aan origine moeder (1)

Moeder Belg van origine en vader Belg	79,6
Moeder Belg van origine en vader niet-Belg	3,4
Moeder niet-Belg van origine en vader Belg	8,3
Moeder niet-Belg van origine en vader niet-Belg	8,8

2.5 Levend geboren kinderen naar origine van de moeder en huidige nationaliteit van de vader - 2003 – Vlaams Gewest (percentage)

Bron: *Kind en Gezin – Ikaros*

(1) *Nationaliteit van de moeder bij haar geboorte*

Deze verscheidenheid blijkt ook wanneer we de taal bekijken waarin de moeder met het kind praat. Bij ruim 17% van de kinderen geboren in 2003 was dit niet het Nederlands. Frans is de meest gebruikte andere taal (4,2%). Turks en Arabisch komen op twee en drie (zie tabel 2.6).

Diversiteit gemeten aan taal moeder – kind

Nederlands	82,7
Frans	4,2
Turks	2,7
Arabisch	2,3
Berbers	1,4
Engels	1,0
Russisch	0,7
Spaans	0,4
Pools	0,3
Albanees	0,3
Andere talen	4,0

2.6 Kinderen geboren in de periode 1/4/2003 – 31/12/2003 naar de taal die de moeder spreekt met het kind – Vlaams Gewest – percentage

Bron: *Kind en Gezin - Ikaros*

5. Grijzende ouders?

Toenemend aantal grijzende vaders: 3 op de 10 zeer jonge kinderen starten het leven met een plus-35-jarige vader

Over de leeftijd van moeders bij de geboorte van hun kind zijn exhaustieve gegevens beschikbaar dankzij de obstetrische registratie van het SPE (zie ook hoofdstuk 1, punt 5.3). De Panelstudie Belgische Huishoudens geeft ook informatie over de leeftijd van de vader bij de geboorte van de kinderen.

Hieruit blijkt dat nogal wat kinderen een *grijzende vader* hebben. 19,7% van de kinderen start zijn leven met een vader van 35 jaar of ouder (zie tabel 2.7). Uit tabel 2.7 blijkt ook dat het percentage kinderen met een grijzende vader hoger ligt naarmate de kinderen korter geleden geboren zijn, m.a.w. het fenomeen van de grijzende vader neemt toe. Van de kinderen onder de 3 jaar heeft 30% een vader die 35 jaar of ouder was bij hun geboorte.

Grijzende ouders

	Kinderen onder de	Kinderen van 3 tot	Kinderen van 7 tot	Totaal
--	----------------------	-----------------------	-----------------------	--------

Hoofdstuk 2: Gezinnen van jonge kinderen: groeiende verscheidenheid

	3 jaar	7 jaar	12 jaar	
Leeftijd van de moeder bij geboorte				
- 20 jaar	1,1	1,8	2,0	1,8
20 – 24 jaar	4,6	16,1	11,5	11,8
25 – 29 jaar	42,1	33,9	45,6	41,5
30 – 34 jaar	37,5	31,6	35,5	34,6
35 – 39 jaar	14,8	13,7	5,4	9,4
40 jaar en ouder	0,0	3,0	0,0	0,9
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Leeftijd van de vader bij geboorte				
- 20 jaar	0,0	0,7	0,0	0,2
20 – 24 jaar	2,4	0,7	5,0	3,4
25 – 29 jaar	20,5	29,8	34,6	31,0
30 – 34 jaar	47,0	46,8	45,0	45,8
35 – 39 jaar	25,3	16,3	13,2	16,1
40 jaar en ouder	4,8	5,7	2,1	3,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.7 Kinderen onder de 12 jaar: leeftijd van de moeder en de vader bij de geboorte van het kind (percentage)
Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

6. Contacten met moeder en vader

Wat de samenstelling van het gezin al deed vermoeden (zie punt 1) blijkt ook uit de gegevens over de frequentie van de contacten van het kind met zijn ouders: maar ongeveer 13% van de jonge kinderen ziet moeder en/of vader niet elke dag.

Dit percentage ligt hoger bij de kinderen van 3 tot 7 jaar: ongeveer 19% van de kinderen ziet zijn ouders niet elke dag. Wanneer een kind een ouder niet elke dag ziet, gaat het meestal om de vader (zie tabel 2.8).

Contacten met ouders

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Ziet moeder en vader dagelijks	92,1	81,4	88,7	87,1
Ziet moeder dagelijks en vader meermaals in de week	3,4	0,6	3,0	2,3
Ziet moeder dagelijks en vader ongeveer eenmaal per week	0,0	3,6	1,0	1,6
Ziet moeder dagelijks en vader een of twee keer per maand of minder	2,3	8,4	3,7	4,9
Ziet moeder dagelijks en vader nooit of vader is overleden	2,3	4,8	0,7	2,2
Ziet vader dagelijks en moeder meermaals in de week	0,0	0,6	0,3	0,4
Ziet vader dagelijks en moeder				

Hoofdstuk 2: Gezinnen van jonge kinderen: groeiende verscheidenheid

een of twee keer per maand	0,0	0,0	0,3	0,2
Ziet vader en moeder niet dagelijks	0,0	0,6	2,3	1,4
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.8 Kinderen onder de 12 jaar: frequentie van de contacten met de ouders (alleen kinderen in tweeoudergezinnen - percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

7. Jonge kinderen en grootouders

Ongeveer de helft van de kinderen heeft nog vier grootouders. Dit percentage ligt iets lager bij de kinderen op lagereschoolleeftijd (zie tabel 2.9). Wellicht zijn de percentages van kinderen met minder dan vier grootouders onderschat, omdat voor nogal wat kinderen dit gegeven niet bekend is (10,3%).

Grootouders

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
4 grootouders	55,9	56,1	39,5	47,3
3 grootouders	27,5	25,0	36,2	31,3
2 grootouders	3,9	3,1	10,8	7,3
1 grootouder	0,0	0,6	4,7	2,7
Geen grootouders	0,0	1,2	1,4	1,1
Niet bekend	12,8	14,0	7,4	10,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.9 Kinderen onder de 12 jaar: aantal in leven zijnde grootouders (alleen kinderen in tweeoudergezinnen - percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

8. De gezinsstijl in het gezin van jonge kinderen

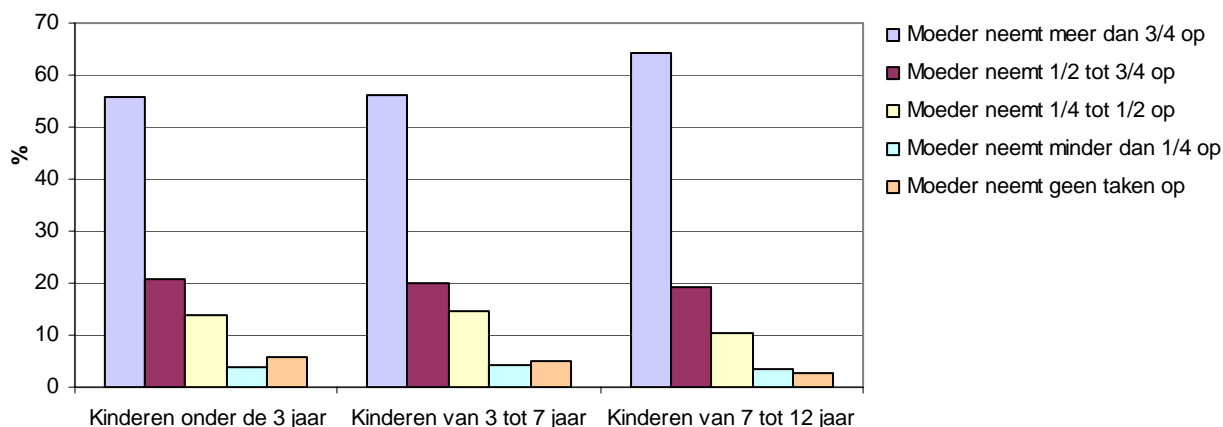
We geven een zicht op de gezinsstijl in de gezinnen van jonge kinderen aan de hand van de verdeling van de huishoudelijke taken, aan de hand van de verdeling van de beslissingsbevoegdheden en aan de hand van de openheid van gezinnen. Hierbij aansluitend gaan we ook in op de hulp bij huishoudelijke taken in de gezinnen van jonge kinderen.

De meeste jonge kinderen onder de 12 jaar leven in een gezin waarvan de moeder zegt dat ze meer dan de helft van de *huishoudelijke taken* voor haar rekening neemt. 60% van de kinderen onder de 12 jaar leeft in een gezin waar de moeder meer dan driekwart van de huishoudelijke taken op zich neemt. Bij 20% van de kinderen onder de 12 jaar neemt de moeder de helft tot driekwart van de taken op. Bij de kinderen onder de 3 jaar zien we een iets meer evenwichtige verdeling van de huishoudelijke taken: "slechts" 55,9% heeft een moeder die zegt dat zij meer dan driekwart van de huishoudelijke taken opneemt. Tegenover 2001 is er wel een minder evenwichtige taakverdeling: het aantal kinderen onder de 3 jaar met een moeder die meer dan driekwart van de huishoudelijke taken op zich neemt, steeg van 51,5% naar 55,9% (zie grafiek 2.10).

Nogal wat kinderen leven in een gezin dat *een beroep* doet op *anderen* voor *huishoudelijke taken*. Dit is het frequentst voor het schoonmaken (20%) en voor deze hulp wordt in hoofdzaak betaald. Voor het strijken wordt veel minder een beroep gedaan op andere personen; meestal gaat het dan om niet betaalde hulp (zie

tabel 2.11).

Huishoudelijke taken

2.10 Kinderen onder de 12 jaar volgens het aandeel dat de moeder zegt op te nemen in de huishoudelijke taken (alleen kinderen in tweeoudergezinnen - percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Huishoudelijke hulp

	Jonger dan 3 jaar	3 tot 7 jaar	7 tot 12 jaar	Totaal
Bij het schoonmaken				
Betaalde hulp	24,4	20,0	18,8	20,0
Niet-betaalde hulp	4,7	1,8	1,0	1,8
Geen hulp	70,9	78,2	80,3	78,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Bij het strijken				
Betaalde hulp	8,1	1,2	3,3	3,4
Niet-betaalde hulp	3,5	5,9	4,3	4,7
Geen hulp	88,4	92,9	92,4	92,0
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.11 Kinderen onder de 12 jaar: frequentie van huishoudelijke hulp in hun gezin bij het schoonmaken en het strijken (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Een ander bepalend element voor de gezinsstijl is de verdeling van de *beslissingsbevoegdheid* tussen moeder en vader. Bijna 6 op de 10 jonge kinderen leven in een gezin waar meer dan de helft van de beslissingen door beide ouders samen wordt genomen. 16% van de kinderen leeft in een gezin waar meer dan de helft van de beslissingen alleen door de vader wordt genomen.

De meeste jonge kinderen worden gesocialiseerd in een gezin waar de stem van de moeder en die van de vader even zwaar doorwegen, waarin een overlegcultuur heerst (zie tabel 2.12).

Beslissingsbevoegdheid

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Meer dan de helft van de beslissingen wordt samen genomen	59,8	54,9	59,5	58,2
Meer dan de helft van de beslissingen wordt alleen door de vader genomen	17,7	21,3	12,8	16,2
De partners zijn het voor de helft van de beslissingen oneens over wie de beslissingen neemt	15,7	12,2	14,5	14,1
Andere situatie	6,8	11,6	13,2	11,5
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.12 Kinderen onder de 12 jaar volgens de verdeling van de beslissingsbevoegdheid in het gezin (alleen kinderen in tweeoudergezinnen - percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Het merendeel van de kinderen leeft in een gezin dat in hoge mate openstaat voor *contacten met vrienden en familieleden* (zie tabel 2.13). Open gezinnen beamen dat zij vaak in het gezelschap zijn van vrienden (wederzijdse bezoeken) en zeggen dat zij veel contact hebben met de familie.

Openheid gezin

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Gesloten, weinig open gezin	11,8	7,9	12,2	10,9
Tamelijk open gezin	24,5	25,6	21,6	23,3
Zeer open gezin	63,7	66,5	66,2	65,8
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.13 Kinderen onder de 12 jaar naar de mate van openheid/geslotenheid van het gezin waartoe zij behoren (alleen kinderen in tweeoudergezinnen – percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

9. Ter verklaring

9.1. Huwelijken

In 2003 werden er in het *Vlaams Gewest* 23 313 *huwelijken* gesloten; tegenover 2002 is het aantal huwelijken gestegen met 1048 (+4,7%). Het bruto-huwelijkscijfer bedraagt 3,89 per 1000 inwoners (voorlopige cijfers) (zie tabel 2.14 en grafiek 2.15).

De *gemiddelde leeftijd* bij huwelijk (2002; 2003 is nog niet beschikbaar) is in het *Vlaams Gewest* 33 jaar en 3 maanden bij de mannen en 30 jaar en 5 maanden bij de vrouwen. De *mediaanleeftijd* ligt ongeveer 3 jaar

Hoofdstuk 2: Gezinnen van jonge kinderen: groeiende verscheidenheid

lager: 30 jaar bij de mannen en 27 jaar en 6 maanden bij de vrouwen (2002). Tegenover 2001 nam zowel de gemiddelde leeftijd als de mediaanleeftijd toe met ongeveer een halfjaar. Er is een opmerkelijk verschil tussen de gemiddelde leeftijd bij een eerste huwelijk en die bij een volgend huwelijk. Bij nog nooit eerder gehuwde mannen en vrouwen bedraagt de gemiddelde leeftijd bij huwelijk respectievelijk 29 jaar en 5 maanden en 27 jaar en 1 maand. De gemiddelde leeftijd bij een eerste huwelijk lag zowel voor de mannen als voor de vrouwen iets hoger dan in 2001 (toename met respectievelijk 5 en 6 maanden). Bij huwelijken van gescheiden mannen met gescheiden vrouwen bedraagt de gemiddelde leeftijd respectievelijk 43 jaar en 10 maanden en 40 jaar en 5 maanden (2002). De gemiddelde leeftijd bij huwelijken van uit de echt gescheiden mannen en vrouwen nam toe tegenover 2001 (respectievelijk met 9 maanden en met 6 maanden).

Huwelijken op jonge leeftijd zijn vrij uitzonderlijk: in het Vlaams Gewest waren in 2002 2,4% van de vrouwen en 0,4% van de mannen jonger dan 20 jaar. Bij 51 huwelijken of 0,2% waren zowel de man als de vrouw jonger dan 20 jaar. Deze cijfers zijn nagenoeg niet gewijzigd tegenover 2001.

Huwelijken

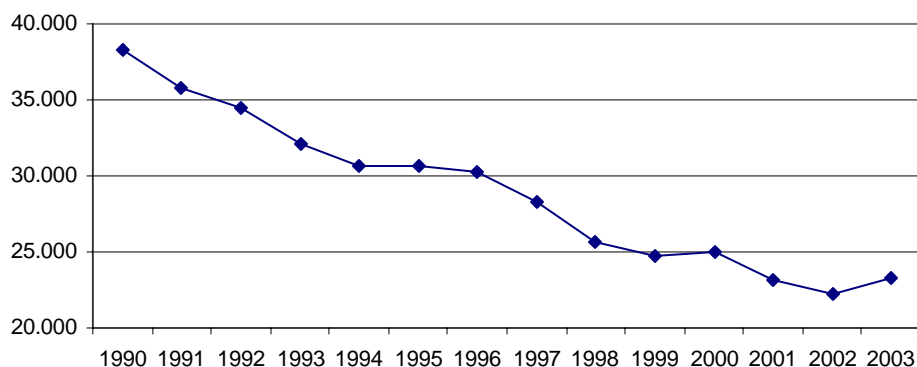
	Aantal Per 1000 inwoners	
2001	23 191	3,89
2002	22 269	3,72
2003	23 313*	3,89*

2.14 Aantal huwelijken in het Vlaams Gewest

Bron: NIS - Bevolkingsstatistieken

* Voorlopige cijfers

Evolutie huwelijken

2.15 Evolutie van het aantal huwelijken in het Vlaams Gewest

Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

9.2. Relatieontbindingen

In 2003 waren er in het *Vlaams Gewest* 16 386 *echtscheidingen*; het aantal echtscheidingen is gestegen met 4,2% tegenover 2002. Per 1000 inwoners waren er in 2002 bijna 2,73 echtscheidingen (voorlopige cijfers) (tabel 2.16 en grafiek 2.17).

Het aantal echtscheidingen geeft evenwel geen volledig beeld van het aantal cohabitatiebreuken. Naast echtscheidingen zijn er immers ook feitelijke echtscheidingen en ontbindingen van andere relatievormen.

Echtscheidingen

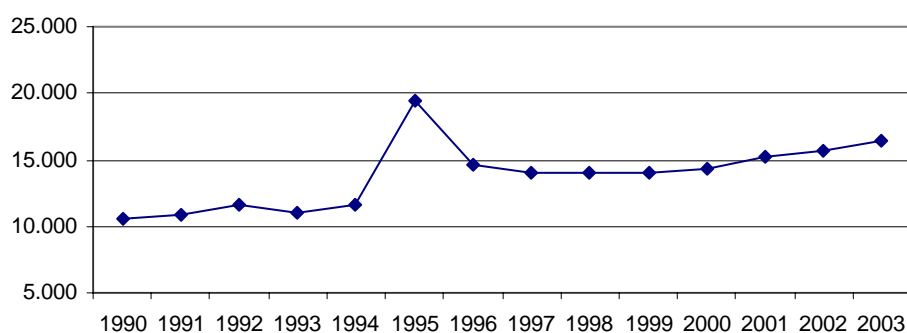
	Aantal	Per 1000 inwoners
2001	15 165	2,55
2002	15 728	2,63
2003	16 386*	2,73*

2.16 Aantal echtscheidingen in het Vlaams Gewest

Bron: NIS - Bevolkingsstatistieken

* Voorlopige cijfers

Evolutie echtscheidingen

2.17 Evolutie van het aantal echtscheidingen in het Vlaams Gewest

Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

10. De Europese context

Heel wat kinderen leven in een *eenoudergezin*, maar het gaat nog altijd om een minderheid. De stijging van het aantal kinderen in een eenoudergezin is een van de meest opvallende sociodemografische evoluties in Europa in de voorbije jaren. Opgemerkt wordt dat er een parallellisme is met de toename van de twee belangrijkste fenomenen die leiden tot eenoudergezinnen, nl. verbreking van de partnerrelatie en geboorten buiten een huwelijk.

In België bedraagt het aandeel kinderen in een eenoudergezin 8,2%, een cijfer dat vergelijkbaar is met dat in Frankrijk, Nederland en Duitsland. Groot-Brittannië en Zweden kennen een veel hoger percentage: meer dan 20% van de kinderen leeft er in een eenoudergezin (zie tabel 2.18).

Kinderen in een eenoudergezin*

België (1992)	8,2
Duitsland (1994)	9,8
Frankrijk (1994)	7,7
Groot-Brittannië (1995)	20,0
Italië	NB
Nederland (1994)	7,4
Zweden (1995)	21,3

2.18 Kinderen in een eenoudergezin in enkele Europese landen: percentage kinderen onder de 18 jaar dat leeft in een eenoudergezin omstreeks 1995

Bron: UNICEF, *A league table of Child Poverty in Rich Nations, 2000*

NB: niet beschikbaar

* kinderen onder de 18 jaar

Het *huwelijkscijfer* (= aantal huwelijken per 1000 inwoners) in het Vlaams Gewest ligt aan de lage kant (zie tabel 2.19).

Het cijfer voor het Vlaams Gewest ligt lager dan dat van alle andere bestudeerde landen. Het huwelijkscijfer ligt het hoogst in Frankrijk en in Nederland.

In het voorbije decennium is het aantal huwelijken per 1000 inwoners in alle bestudeerde landen afgenomen. Deze dalende tendens gaat gepaard met het huwen op steeds latere leeftijd en met een toename van andere samenlevingsvormen.

Huwelijken per 1000

	1990	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaams Gewest	6,7	5,2	4,2	3,9	3,7	3,9*
België	6,5	5,1	4,4	4,1	3,9	4,0*
Duitsland	6,5	5,3	5,1	4,7	4,8	
Frankrijk	5,1	4,4	5,1	4,9	4,7	
Groot-Brittannië	6,5	5,5	5,1	4,8		
Italië	5,6	5,1	4,9	4,5		
Nederland	6,4	5,3	5,5	5,1	5,2	
Zweden	4,7	3,8	4,5	4,0	4,3	

2.19 Aantal huwelijken per 1000 inwoners (bruto-huwelijkscijfer) sinds 1990 in enkele Europese landen

Bronnen: Council of Europe, *Recent demographic developments in Europe, 2003*

NIS, *Bevolkingsstatistieken*

* Voorlopige cijfers

In alle bestudeerde landen, uitgezonderd Italië, zijn er ongeveer 2 tot 3 *echtscheidingen* per 1000 inwoners. Italië kent maar 0,7 echtscheidingen per 1000 inwoners (zie tabel 2.20).

Echtscheidingen per 1000

	1990	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaams Gewest	1,8	3,3	2,6	2,6	2,6	2,7*
België	2,0	3,5	2,6	2,8	3,0	3,0*
Duitsland	3,9	2,1	2,4	2,4		
Frankrijk	1,9	2,1	1,9	1,9		
Groot-Brittannië	2,9	2,9	2,6	2,6		
Italië	0,5	0,6	0,7	0,7*	0,7*	
Nederland	1,9	2,2	2,2	2,3	2,1	
Zweden	2,3	2,6	2,4	2,4	2,4	

2.20 Aantal echtscheidingen per 1000 inwoners sinds 1990 in enkele Europese landen

Bronnen: Council of Europe, *Recent demographic developments in Europe, 2003*

Eurostat, *Newcronos, Website*

NIS, *Bevolkingsstatistieken*

* Voorlopige cijfers

HOOFDSTUK 3.

WELVAART EN KANSARMOEDE

In dit hoofdstuk staan we stil bij de inkomenssituatie van de gezinnen met jonge kinderen, zowel vanuit een objectieve invalshoek als vanuit de beleving van de gezinnen zelf. De arbeidsparticipatie van de ouders is hierin een belangrijke bepalende factor. Werk hebben biedt nog steeds de voornaamste bescherming tegen armoede.

We gaan ook in op bepaalde aspecten van de arbeidsparticipatie, zoals de omvang van de tewerkstelling, het werken op speciale momenten en het werken met een vast of een variabel dienstrooster. Deze aspecten beïnvloeden de beschikbaarheid van ouders voor zorgarbeid.

Vervolgens wordt stilgestaan bij de kansarmoede in Vlaanderen.

Verder gaan we in op de woonsituatie van jonge kinderen, een indicator voor het comfort in het gezin, maar ook voor de stabiliteit of instabiliteit van de leefomgeving, en op de aanwezigheid van een aantal comfortgoederen in de gezinnen met jonge kinderen.

Als laatste punt wordt de situatie in Vlaanderen getoetst aan de situatie in enkele Europese landen.

1. Een- of tweeverdienersgezinnen

De meeste kinderen leven in een tweeverdienersgezin met twee inkomens uit arbeid; kinderen in een eenoudergezin leven vrij frequent in een gezin zonder inkomen uit arbeid

Het aantal verdieners in het gezin is een goed startpunt om de inkomenssituatie van de gezinnen waarin jonge kinderen leven, te schetsen.

Voor vrijwel alle kinderen die in een *tweeoudergezin* wonen is dit een *tweeverdienersgezin* (98,8%). Het tweeverdienersgezin is meestal een gezin met twee inkomens uit arbeid. Opmerkelijk is het vrij grote aantal kinderen dat leeft in een tweeverdienersgezin met enkel vervangingsinkomens. Het bedraagt ruim 16% en ligt hoger naarmate de kinderen ouder worden. Bij de kinderen van 7 tot 12 jaar bedraagt het 19% (zie tabel 3.1). Voor nogal wat kinderen die in een *eenoudergezin* wonen, is dit een gezin zonder inkomen uit arbeid. Slechts 43% van deze kinderen woont in een gezin met een inkomen uit arbeid. Bij ruim 29% gaat het om een gezin dat leeft van een werkloosheidsuitkering.

Een- of tweeverdienersgezinnen

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Tweeverdienersgezinnen	100,0	99,2	98,6	98,8
<i>waarvan</i>				
<i>2 inkomens uit arbeid</i>	76,6	72,2	71,4	72,3
<i>1 inkomen uit arbeid en</i>				
<i>1 vervangingsinkomen</i>	14,1	12,7	8,2	10,2
<i>2 vervangingsinkomens</i>	9,4	14,3	19,0	16,3
Eenverdienersgezinnen	0,0	0,8	1,5	1,1
<i>waarvan</i>				
<i>inkomen uit arbeid</i>	0,0	0,0	0,4	0,2
<i>vervangingsinkomen</i>	0,0	0,8	1,1	0,9
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

3.1 Kinderen onder de 12 jaar wonend in een een- of tweeverdienersgezin (alleen kinderen wonend in een tweeoudergezin – percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

2. Het inkomensniveau van het gezin

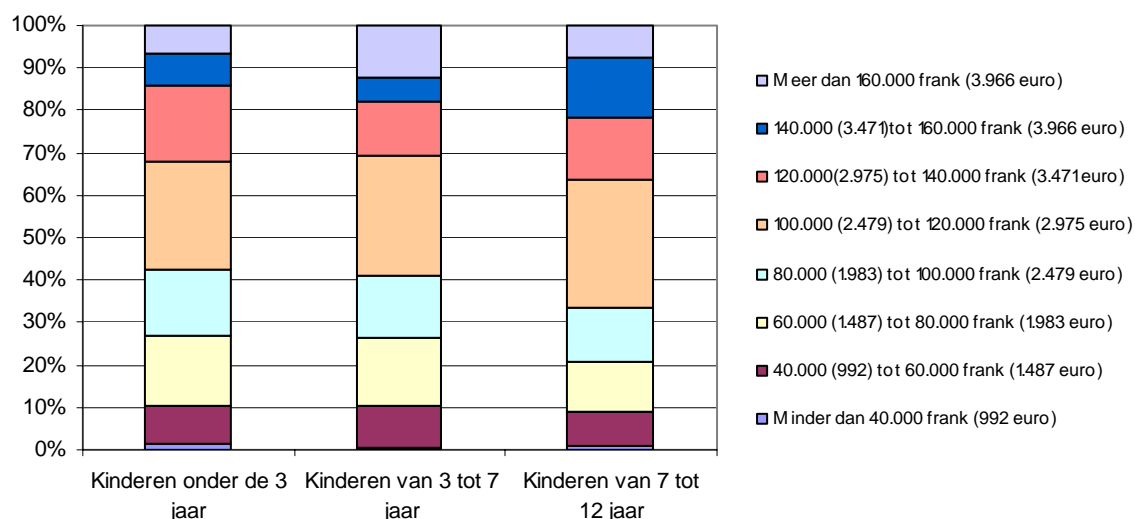
Weinig zorgen over geldzaken: de meeste kinderen leven in een gezin met een behoorlijk inkomen

In grafiek 3.2 wordt een overzicht gegeven van het *netto beschikbaar maandinkomen* van de gezinnen waarin jonge kinderen leven. Ongeveer 1% moet het doen met een netto beschikbaar inkomen lager dan 992 euro (40 000 frank) en bijna 9% met een inkomen tussen 992 euro (40 000 frank) en 1487 euro (60 000 frank). Ruim 36% beschikt over een inkomen hoger dan 2975 euro (120 000 frank) per maand.

75% van de jonge kinderen leeft in een gezin dat zegt nogal gemakkelijk tot zeer gemakkelijk te kunnen *rondkomen*. Ruim 7% van de kinderen onder de 12 jaar leeft in een gezin dat moeilijk tot zeer moeilijk rondkomt. Ruim 18% leeft in een gezin dat nogal moeilijk kan rondkomen met het inkomen. In grafiek 3.3 is dit opgenomen per leeftijdsklasse.

Deze subjectieve appreciatie loopt parallel met de situatie op het vlak van het *spaarvermogen* van het gezin. Bij ongeveer 68% van de kinderen slaagt het gezin erin te sparen (zie grafiek 3.4).

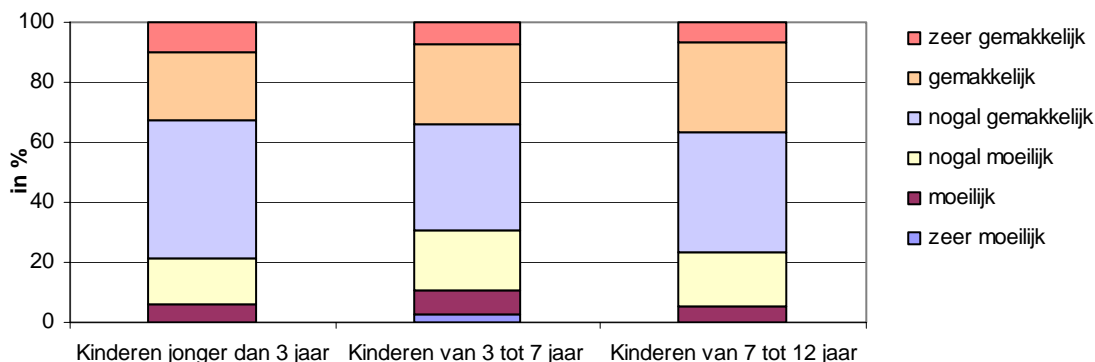
Maandinkomen

3.2 Kinderen jonger dan 12 jaar: netto beschikbaar maandinkomen (inkomen na aftrek van belastingen en sociale bijdragen) van het gezin (percentage)

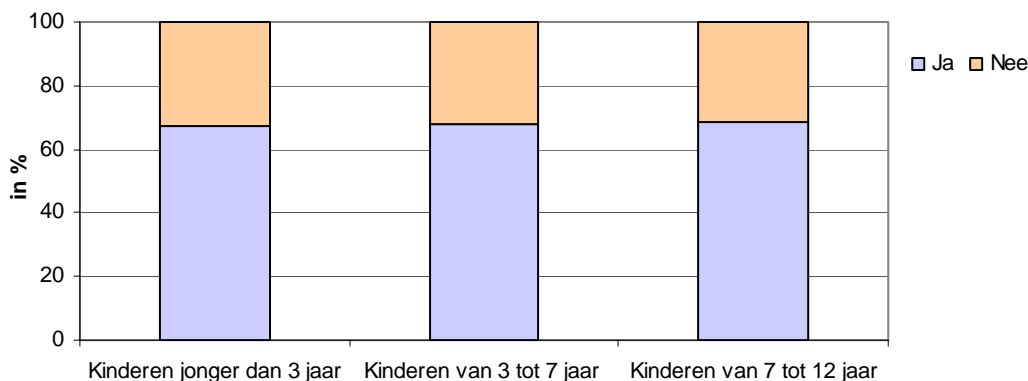
Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Beoordeling inkomen

3.3 Kinderen onder de 12 jaar: hoe komt het gezin rond met zijn huidige maandinkomen? (percentage)
 Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Sparen

3.4 Kinderen onder de 12 jaar: komt het gezin aan sparen toe? (percentage)
 Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

3. Kinderen in een gezin dat het bestaansminimum trekt

Een beperkt aantal kinderen leeft in een gezin dat het bestaansminimum trekt

Ongeveer 14 000 kinderen onder de 18 jaar leven in een gezin dat moet rondkomen met het bestaansminimum (1 januari 2000 – geen recentere cijfers beschikbaar). Het gaat om kinderen ten laste (zie tabel 3.5).

Kinderen in een gezin met bestaansminimum

Gezin met 1 kind	3 218
Gezin met 2 kinderen	4 088
Gezin met 3 kinderen	2 937
Gezin met 4 kinderen	1 904
Gezin met 5 of meer kinderen*	1 984

Totaal aantal kinderen*	14 131
-------------------------	--------

Per 1000 kinderen onder de 18 jaar	11,6
------------------------------------	------

3.5 Aantal kinderen in gezinnen die het bestaansminimum trekken naar gezinsgrootte en aantal per 1000 kinderen onder de 18 jaar in het Vlaams Gewest - 2000

Bron: Ministerie van Sociale Zaken, Volksgezondheid en Leefmilieu, dienst Bestaansminimum

* Raming

4. Gewaarborgde kinderbijslag

Voor een beperkt aantal minderjarigen wordt gewaarborgde kinderbijslag uitbetaald

Gewaarborgde kinderbijslag wordt toegekend wanneer de personen die de verzorging van het kind op zich nemen geen toereikende bestaansmiddelen hebben en geen aanspraak kunnen maken op een of andere kinderbijslagregeling voor werknemers, overheidspersoneel of zelfstandigen. Leefloontrekkers krijgen dit automatisch zonder onderzoek naar bestaansmiddelen.

Eind 2002 waren er 3704 minderjarigen waarvoor gewaarborgde kinderbijslag werd uitbetaald. Dit lag 8,8% hoger dan in 2001 (zie tabel 3.6).

Gewaarborgde kinderbijslag

	- 6 jaar	6 – 12 jaar	12 – 18 jaar	Totaal
2001	1 388	1 103	913	3 404
2002	1 482	1 216	1 006	3 704

3.6 Aantal minderjarigen waarvoor gewaarborgde kinderbijslag wordt uitbetaald op 31/12 – Vlaams Gewest
Bron: Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers, Geografische spreiding van de gezinnen

5. Arbeidsparticipatie van de ouders van jonge kinderen

In de lijn van de opzet van “Het kind in Vlaanderen” stellen we in punt 5 een aantal cijfers voor over de tewerkstelling van de ouders van jonge kinderen. De teleenheid hierbij is het kind. Deze gegevens komen uit de Panelstudie Belgische Huishoudens, een bevraging van een beperkte steekproef van huishoudens. Voor 2002 waren er slechts 561 kinderen jonger dan 12 jaar in de bevroegde huishoudens.

Ook de Labour Force Survey (Eurostat) maakt het mogelijk om in te zoomen op de arbeidsparticipatie van moeders met jonge kinderen, maar enkel met als teleenheid “vrouwen”, niet “kinderen”. De Labour Force Survey is wel een veel grootschaligere enquête. Gelet op de impact die de arbeidsparticipatie heeft op de gezinssituatie, presenteren we ook deze gegevens.

5.1. Arbeidsparticipatie vanuit de invalshoek van het kind

De meeste kinderen hebben een moeder met betaald werk, vrij vaak met een deeltijdse baan. Nogal wat kinderen hebben ouders die werken op speciale momenten, vaders iets meer dan moeders. Een vast dienstrooster is het frequentst

Iets meer dan 74% van de kinderen onder de 12 jaar heeft een *moeder met betaald werk*. Kinderen die nog niet naar school gaan en kinderen die naar de kleuterschool gaan, hebben iets minder vaak een moeder die werkt (zie tabel 3.7).

Vrij vaak werkt de moeder *deeltijds*: bij ruim 36% van de kinderen met een moeder die werkt, gaat het om een deeltijds werkende moeder. Schoolgaande kinderen hebben vaker een deeltijds werkende moeder dan niet-schoolgaande. Van de kinderen die niet naar school gaan, heeft bijna 68% een voltijds werkende moeder; van de kinderen die naar school gaan, heeft ruim 62% een voltijds werkende moeder (zie tabel 3.8).

De meeste kinderen hebben een *vader met betaald werk* en dit is vrijwel uitsluitend voltijds (zie tabellen 3.7 en 3.8).

Van de kinderen waarvan de moeder momenteel *niet beroepsactief* is, heeft die moeder meestal ooit een betaalde baan gehad. Slechts van 0,9% van deze kinderen heeft de moeder nooit een betaalde baan gehad. Er is een opmerkelijk verschil tussen de nog niet schoolgaande kinderen en de schoolgaande kinderen wat betreft de aard van het niet werken. Bij nog niet schoolgaande kinderen is de moeder meestal uitkeringsgerechtigd werkloos; bij de schoolgaande kinderen geeft de moeder meer op het huishouden te doen (zie tabel 3.9).

Meestal zoeken de moeders die het werk tijdelijk onderbraken, ook geen werk (75%).

Arbeidssituatie

	Niet-schoolgaande kinderen	Kinderen die naar kleuterschool gaan	Kinderen die naar lagere school gaan	Totaal
Moeder				
Betaald werk	71,4	72,1	75,9	74,4
Geen betaald werk	18,6	20,7	22,1	21,1

Werk tijdelijk onderbroken	10,0	7,1	2,0	4,5
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Vader				
Betaald werk	94,7	97,6	94,4	95,3
Geen betaald werk	1,8	1,6	5,3	3,8
Werk tijdelijk onderbroken	3,5	0,8	0,4	0,9
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

3.7 Arbeidssituatie van de ouders van kinderen onder de 12 jaar (alleen kinderen wonend in een tweeoudergezin - percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Arbeidssituatie: omvang

	Niet-schoolgaande kinderen	Kinderen die naar kleuterschool gaan	Kinderen die naar lagere school gaan	Totaal
Moeder werkt				
voltijds	67,9	62,6	62,8	63,4
deeltijds*	32,1	37,4	37,2	36,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Vader werkt				
voltijds	96,4	97,6	99,2	98,4
deeltijds*	3,6	2,4	0,8	1,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

3.8 Kinderen onder de 12 jaar: arbeidssituatie van de ouders volgens voltijdse of deeltijdse tewerkstelling (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

* Deeltijds: minimaal 15 uren en maximaal 30 uren per week

Geen werk of tijdelijke werkonderbreking

	Niet-schoolgaande kinderen	Kinderen die naar kleuterschool gaan	Kinderen die naar lagere school gaan	Totaal
Moeder doet het huishouden en had <i>ooit</i> betaald werk	23,1	55,9	71,2	60,8
Moeder is uitkeringsgerechtigd werkloos en had <i>ooit</i> betaald werk	69,2	29,4	17,0	27,1

Moeder is werkloos zonder uitkering en had <i>ooit</i> betaald werk	7,8	8,8	6,8	7,5
Moeder doet het huishouden en had <i>nooit</i> betaald werk	0,0	2,9	0,0	0,9
Andere	0,0	2,9	5,1	3,7
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Aandeel kinderen met een moeder zonder betaald werk of werk tijdelijk onderbroken</i>				
	28,6	27,8	24,1	25,6

3.9 Kinderen onder de 12 jaar: situatie van de moeder zonder betaald werk of die tijdelijk het werk onderbrak (alleen kinderen in een tweeoudergezin - percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Voor ongeveer 45% van de kinderen waarvan de moeder werkt, betekent dit dat de moeder op normale uren werkt, d.w.z. dat de moeder *nooit in het weekend en nooit vóór 7 uur of na 20 uur* beroepsarbeid verricht. Wanneer de moeder wel op uitzonderlijke uren werkt, gaat het meestal om weekendwerk in combinatie met vroege of late arbeid.

Werken op speciale momenten komt vaker voor bij de vaders. Bijna 70% van de kinderen heeft een vader die ook op speciale momenten werkt.

Zowel de moeders als de vaders van kinderen die naar de kleuterschool gaan, werken iets minder vaak op speciale momenten (zie tabel 3.10).

Werken op speciale momenten

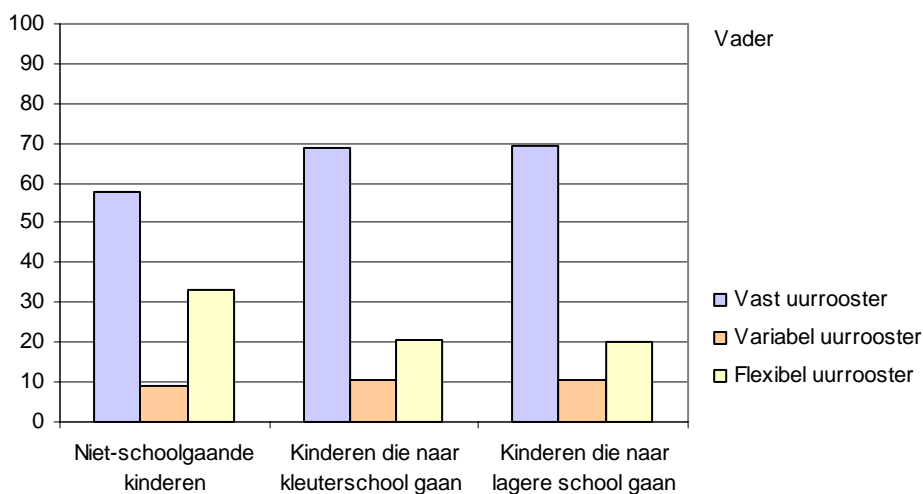
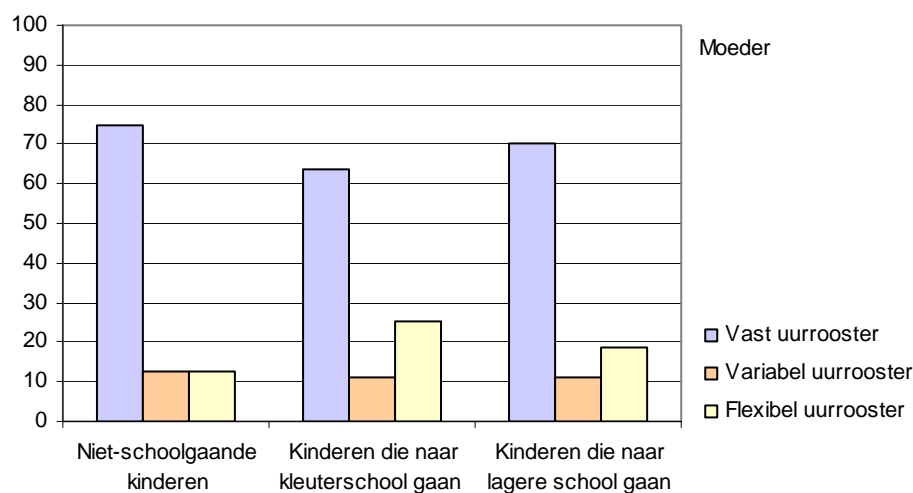
	Niet-schoolgaande kinderen	Kinderen die naar kleuterschool gaan	Kinderen die naar lagere school gaan	Totaal
Moeder werkt				
Niet in de week vóór 7 uur of na 20 uur én niet in het weekend	44,4	38,3	49,0	45,1
In de week vóór 7 uur of na 20 uur	6,7	16,0	9,7	11,0
In het weekend	9,0	11,7	7,1	8,6
In de week vóór 7 uur of na 20 uur én in het weekend	40,0	34,0	34,2	35,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Vader werkt				
Niet in de week vóór 7 uur of na 20 uur én niet in het weekend	36,2	27,4	32,0	31,2
In de week vóór 7 uur of na 20 uur	10,6	27,4	25,2	23,8

In het weekend	8,5	7,4	6,3	6,9
In de week vóór 7 uur of na 20 uur én in het weekend	44,7	37,9	36,4	38,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

3.10 Kinderen onder de 12 jaar: frequentie waarmee de ouders werken op speciale momenten (percentage)
 Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Ongeveer 70% van de kinderen heeft een moeder en een vader die werken volgens een vast dienstrooster. Kinderen die nog niet naar school gaan, hebben merklijk vaker een vader die volgens een flexibel dienstrooster werkt dan schoolgaande kinderen (33% tegenover 20%). Het is net omgekeerd voor de moeders: een flexibel dienstrooster is frequenter bij schoolgaande kinderen (respectievelijk ruim 25% en bijna 19% tegenover bijna 13% voor nog niet schoolgaande kinderen) (zie grafiek 3.11).

Dienstrooster

3.11 Kinderen onder de 12 jaar: mate waarin de ouders volgens een vast, een variabel of een flexibel dienstrooster werken (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

5.2. Arbeidsparticipatie vanuit de invalshoek van de vrouwen

Hoge werkzaamheidsgraad bij vrouwen met een kind jonger dan 12 jaar, maar er zijn verschillen

De arbeidsparticipatie van moeders van 20 tot 50 jaar met een kind jonger dan 12 jaar in 2002 in het Vlaams Gewest bedroeg 75%. De arbeidsparticipatie ligt iets lager bij moeders met een kindje jonger dan 3 jaar (72%). Bij alleenstaande moeders ligt de arbeidsparticipatie veel lager dan bij niet-alleenstaande moeders wanneer er een kind jonger dan 3 jaar is (63% tegenover 74%).

Ook wanneer het jongste kind 3 tot 6 jaar is, ligt de arbeidsparticipatie van alleenstaande moeders lager (68% tegenover 76%).

Van 2001 naar 2002 was de arbeidsparticipatie nagenoeg niet gewijzigd (zie tabel 3.12).

Werkzaamheidsgraad* bij vrouwen

	2001	2002
Alleenstaande moeders**		
Met kind jonger dan 3 jaar	63	63
Met jongste kind van 3 tot en met 5 jaar	70	68
Met jongste kind van 6 tot en met 11 jaar	74	75
Totaal aantal alleenstaande moeders	70	70
Niet-alleenstaande moeders		
Met kind jonger dan 3 jaar	74	74
Met jongste kind van 3 tot en met 5 jaar	75	77
Met jongste kind van 6 tot en met 11 jaar	75	76
Totaal aantal niet-alleenstaande moeders	75	76
Totaal moeders		
Met kind jonger dan 3 jaar	73	72
Met jongste kind van 3 tot en met 5 jaar	75	76
Met jongste kind van 6 tot en met 11 jaar	75	76
Totaal aantal moeders	74	75

3.12 Werkzaamheidsgraad bij moeders van 20 tot 50 jaar naar de leeftijd van het jongste kind – Vlaams Gewest
Bron: Eurostat Labour Force Survey (Bewerking Steunpunt WAV)

* *Werkzaamheidsgraad: aandeel werkenden in de bevolking*

** *Alleenstaande moeders: moeders die deel uitmaken van een gezin met slechts één volwassene ("volwassene" = een persoon ouder dan 15 jaar)*

6. Kansarmoede bij kinderen

Beperkt aantal kinderen leeft in een kansarm gezin

Kind en Gezin registreert jaarlijks gegevens over kansarmoede. Kansarmoede wordt hierbij gedefinieerd als een duurzame toestand waarbij mensen beknot worden in hun kansen om voldoende deel te hebben aan maatschappelijk hooggewaardeerde goederen, zoals onderwijs, arbeid en huisvesting.

Uit deze definitie werden zes *selectiecriteria* afgeleid op basis waarvan wordt nagegaan of een gezin al dan niet als kansarm wordt beschouwd, namelijk het *maandinkomen* van het gezin, de *opleiding* van de ouders, de *ontwikkeling* van de kinderen, de *arbeidssituatie* van de ouders, de *huisvesting* en de *gezondheid*. Wanneer een gezin zwak staat volgens drie of meer criteria, wordt het als kansarm beschouwd.

Alle gezinnen met een kind geboren tussen 1 januari 2003 en 31 december 2003 werden beoordeeld naar de 6 criteria en daarnaast werd per kansarm gezin de informatie opgevraagd over de beoordelingscriteria.

Zowat 5,2% van de in 2003 geboren kinderen (Vlaams Gewest) werd geboren in een kansarm gezin (voorlopig cijfer). Het gaat om 3141 kinderen in het Vlaams Gewest. Tegenover 2002 is het percentage kinderen geboren in een kansarm gezin gedaald. In 2002 bedroeg het 6,3%. Voor 2003 is er evenwel nog maar een voorlopig cijfer. Vermoed wordt dat het definitieve cijfer voor 2003 hoger zal liggen (zie tabel 3.13).

In grafiek 3.14 is de evolutie weergegeven sinds 1992. Het percentage is in deze periode meer dan verdubbeld. Gelet op de aandacht van Kind en Gezin voor de kansarmoedeproblematiek, wijst deze stijging eerder op een toegenomen bereik van deze groep en dus op een betere registratie van het fenomeen dan op een werkelijke groei van de problematiek in Vlaanderen.

Kansarme gezinnen

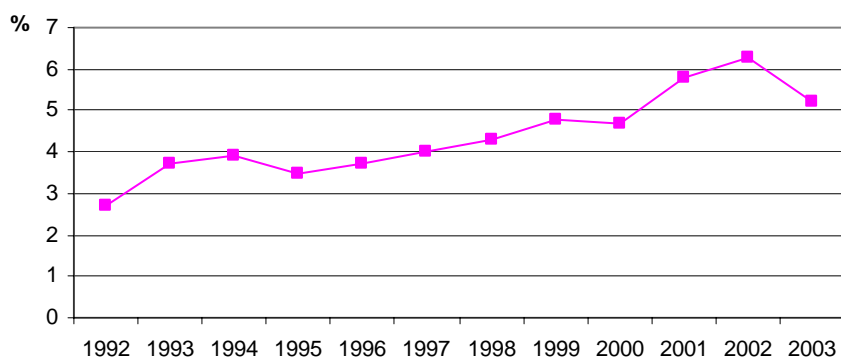
	2002	2003*
Antwerpen	9,8	8,0
Vlaams-Brabant	2,4	2,2
West-Vlaanderen	5,5	4,4
Oost-Vlaanderen	5,6	4,7
Limburg	6,5	5,5
Totaal	6,3	5,2

3.13 Kansarme gezinnen onder de gezinnen met een geboorte in de loop van het jaar, naar gelang de provincie (percentage)

Bron: Kind en Gezin – Kansarmoederegistratie

* Voorlopige cijfers

Evolutie kansarme gezinnen

3.14 Evolutie van het percentage kansarme gezinnen onder de gezinnen met een geboorte in de loop van het jaar – Vlaams Gewest

Bron: Kind en Gezin - Kansarmoederegistratie

Het percentage kansarme gezinnen verschilt naar gelang de *provincie*. In de provincie Antwerpen ligt het percentage kansarme gezinnen met jonge kinderen het hoogst, namelijk 8,0%; in Vlaams-Brabant het laagst met 2,2%. In de provincies Limburg, Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen werden respectievelijk 5,5%, 4,7% en 4,4% kansarme gezinnen geregistreerd (voorlopige cijfers) (zie tabel 3.13). Tegenover 2002 ligt het cijfer overall lager. De cijfers voor 2003 zijn evenwel nog maar voorlopig. Vermoed wordt dat de definitieve cijfers voor 2003 hoger zullen liggen.

Kansarmoede in Vlaanderen is in belangrijke mate een *grootstedelijke problematiek*. Bijna 40% van alle kinderen geboren in een kansarm gezin woont in de steden Antwerpen (31,4%) en Gent (7,7%). Het gaat respectievelijk om 988 en 242 geboorten in een kansarm gezin.

Kansarmoede is gekleurd. De moeder van ruim 5 op de 10 kinderen geboren in een kansarm gezin had bij haar geboorte niet de Belgische nationaliteit. Tabel 3.15 geeft voor het Vlaams Gewest het aandeel van de kinderen in een kansarm gezin en in een niet-kansarm gezin naar gelang de origine van de moeder bij haar geboorte. Niet tot de Belgische natie behoren verhoogt ontegensprekelijk de kans om in de kansarmoede terecht te komen.

Kansarmoede en origine*

	Aandeel kinderen in een kansarm gezin	Aandeel kinderen in een niet-kansarm gezin
Belgische origine	47,3	83,1
EU-origine, excl. Belgische	2,0	3,5
Marokkaanse origine	10,2	3,5
Turkse origine	8,2	2,7
Andere origine	31,5	5,9
Niet bekend	0,9	1,2
Totaal	100,0	100,0

3.15 Kinderen in 2003 geboren: aandeel van de kinderen in een kansarm gezin en in een niet-kansarm gezin met een moeder met de Belgische nationaliteit bij haar geboorte en met een moeder met een andere nationaliteit bij haar geboorte – Vlaams Gewest

Bron: Kind en Gezin – Kansarmoederegistratie 2003

* Voorlopige cijfers

De meeste kansarme gezinnen hebben te maken met een *complex geheel van problemen*. Een laag maandinkomen en de zwakke arbeidssituatie van de ouders zijn de meest aangekruiste criteria (respectievelijk bij 80,2% en 79,2% van de kinderen). Lage opleiding van een of beide ouders wordt in ruim 7 op de 10 kansarme gezinnen aangekruist. Slechte huisvesting komt voor bij iets meer dan de helft van de kansarme gezinnen. Bij ongeveer 36% van de kinderen is er sprake van zwaktes in de ontwikkeling. Het criterium zwakke gezondheidstoestand scoort het laagst (zie tabel 3.16).

Uit de registratie blijkt ook dat bij bijna 46% van de kinderen geboren in een kansarm gezin, het gezin in een algehele zwakke sociaal-economische situatie leeft. Dit houdt in dat deze gezinnen tegelijkertijd op het vlak van inkomen, opleiding en arbeidssituatie zwak staan.

Kansarmoedeproblematiek

	2002	2003*
Laag maandinkomen	79,1	80,2
Zwakke arbeidssituatie van de ouders	78,7	79,2
Lage opleiding van een of beide ouders	68,0	70,5
Slechte huisvesting	55,5	53,1
Zwaktes in de ontwikkeling van de kinderen	41,7	36,3
Zwakke gezondheidstoestand	26,6	25,3

3.16 Aanwezigheid van de verschillende criteria voor kansarmoede in de kansarme gezinnen (percentage)

Bron: Kind en Gezin – Kansarmoederegistratie 2002 en 2003

* Voorlopige cijfers

7. De woonsituatie

Jonge kinderen wonen meestal in een eengezinswoning en het gezin is meestal eigenaar van de woning. Gebreken aan de woning of in de woonomgeving zijn niet uitzonderlijk

De meeste kinderen wonen in een *eengezinswoning* (91,7%). 4% woont in een appartement of flat. Meestal is het gezin ook eigenaar van de woning (81,3%). Dit percentage stijgt naarmate het kind ouder wordt (zie tabel 3.17).

Verhuizen behoort tot de belevenissen van heel wat jonge kinderen. 45% van de kinderen in de leeftijdsklasse van 7 tot 12 jaar heeft niet altijd in dezelfde woning gewoond (zie tabel 3.18).

In tabel 3.19 bekijken we ook hoeveel kinderen er in de loop van een jaar verhuizen. In de loop van 2002 veranderde ruim 10% van de kinderen jonger dan 12 jaar van *verblijfplaats*. In ongeveer de helft van de gevallen betrof het een verandering van verblijfplaats in de gemeente (zie tabel 3.19).

Bijna 34% van de kinderen woont in een *woning met een aantal gebreken*. Het gaat voornamelijk om onvoldoende ruimte (14,3%), schimmels en vocht (8,8%), slechte geluidsisolatie binnen in de woning (8,6%), te donker (7,9%) of een lekkend dak (7%). De situatie van de woning is merkbaar beter bij kinderen die naar de lagere school gaan (zie tabel 3.20).

Bijna 26% van de kinderen woont in een *omgeving met een of meer gebreken*. Straatlawaai scoort hier het hoogst (14,4%). Vandalisme en burengerucht komen ook vrij frequent voor (respectievelijk 8,8% en 7,5%). Ook met betrekking tot de woonomgeving is de situatie merkbaar beter bij kinderen die naar de lagere school gaan (zie tabel 3.20).

Woning

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Type woning				
Eengezinswoning – vrijstaand huis	37,9	44,9	58,3	51,1
Eengezinswoning – halfvrijstaand huis of woning in de rij	37,9	45,5	38,7	40,6
Appartement of flat in gebouw met minder dan 10 woningen	10,3	1,2	1,3	2,7
Appartement of flat in gebouw met 10 of meer woningen	6,9	0,0	0,3	1,3
Andere	6,9	8,5	1,3	4,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Woonstatuut				
Eigenaar	70,5	78,1	86,2	81,3

Huurder	28,4	21,3	11,8	17,3
Gratis bewoner	1,1	0,6	2,0	1,4
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

3.17 Kinderen onder de 12 jaar: type woning waarin het gezin van het kind woont en woonstatuut (percentage)
 Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Mobiliteit sinds geboorte

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Kind heeft altijd in zelfde woning gewoond	83,0	61,2	54,9	61,2
Kind is al minstens 1x verhuisd	17,1	38,8	45,1	38,8
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

3.18 Kinderen onder de 12 jaar naargelang het kind al minstens 1x verhuisd is (percentage)
 Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

Verandering verblijfplaats in een jaar

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Verandering verblijfplaats in de gemeente	6,5	6,2	4,0	5,2
Verandering van gemeente in het arrondissement	2,8	2,7	1,7	2,2
Verandering van arrondissement in het Vlaams Gewest	2,0	1,9	1,2	1,6
Verandering verblijfplaats naar ander gewest	0,7	0,6	0,4	0,5
Externe migratie of onbekend	0,8	0,9	0,6	0,7
Totaal verandering verblijfplaats	12,7	12,3	7,9	10,2
Geen verandering verblijfplaats	87,3	87,8	92,1	89,8
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

3.19 Kinderen onder de 12 jaar: verandering van verblijfplaats in de loop van 2002, naar soort migratie (percentage)

Bron: NIS, Bevolkingsstatistieken

Woonomstandigheden

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Gebreken aan de woning				
Onvoldoende ruimte	20,5	21,9	8,2	14,3
Te donker	13,6	8,3	5,9	7,9
Moeilijk te verwarmen	8,0	3,6	2,6	3,7
Lekkend dak	6,8	11,2	4,6	7,0
Schimmels en vocht	5,7	12,4	7,6	8,8
Rottend houtwerk	5,7	4,1	4,6	4,6
Verzakkingen, barsten	3,4	3,0	3,6	3,4
Slechte geluidsisolatie binnen	6,8	11,2	7,6	8,6
Te weinig privacy tegenover huisgenoten	6,8	10,8	2,6	5,7
Te weinig privacy tegenover de bureu	6,8	7,7	4,6	5,9
<i>Percentage met een of meer gebreken aan de woning</i>	38,6	39,4	28,9	33,6
Gebreken in de woonomgeving				
Burengerucht	9,1	8,9	6,3	7,5
Straatlawaai	20,5	14,8	12,5	14,4
Pollutie	8,0	4,8	5,9	5,9
Vandalisme	9,1	9,5	8,3	8,8
Vervuilde lucht	7,1	2,5	1,0	2,4
<i>Percentage met een of meer gebreken in de woonomgeving</i>	31,5	28,8	22,7	25,9

3.20 Kinderen onder de 12 jaar: gebreken aan de woning en in de woonomgeving (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

8. Comfortgoederen in het gezin

Hightechcomfortgoederen zoals gsm, pc, internet stilaan op niveau van klassieke comfortgoederen

Bijna alle kinderen wonen in een gezin dat beschikt over een wagen (97%). In 44,6% van deze gezinnen gaat het zelfs om meer dan 1 wagen. Ook het bezit van een kleuren-tv (97,1%) is zeer algemeen.

Het gsm-bezit bedraagt 93% en is sterk gestegen (in 2001: 83,8%). Het bezit van een vaste telefoon blijft met 92% wel nagenoeg algemeen, maar we merken een lager bezit van een vaste telefoon op in gezinnen van nog niet schoolgaande kinderen. Ook een internetaansluiting zit in de lift, 62% tegenover 46,8% in 2001. Opmerkelijk is dat heel wat meer kinderen wonen in een gezin dat beschikt over een personal computer dan over een internetaansluiting. Het bezit van een personal computer bedraagt bijna 82% (zie tabel 3.21).

Bezit van comfortgoederen

	Kinderen	Kinderen van	Kinderen van	Totaal
--	----------	--------------	--------------	--------

	onder de 3 jaar	3 tot 7 jaar	7 tot 12 jaar	
Wagen	94,3	97,0	97,7	97,0
Kleuren-tv	97,7	97,6	96,7	97,1
Videorecorder	92,0	88,2	91,1	90,0
Microgolfoven	96,5	93,5	90,1	92,1
Telefoon	81,2	89,9	96,4	92,1
Antwoordapparaat	38,4	28,4	32,0	31,9
Gsm	95,4	90,5	93,7	93,0
Vaatwasmachine	54,7	58,6	70,3	64,3
Droogkast	79,1	79,4	87,4	83,7
Personal computer	77,0	75,2	86,8	81,7
Internetaansluiting	60,9	56,2	65,5	62,0

3.21 Kinderen jonger dan 12 jaar: de aanwezigheid van een aantal comfortgoederen in het gezin (percentage)
Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

9. De Europese context

9.1. Arbeidsparticipatie in gezinnen met jonge kinderen

Over arbeidsparticipatie in gezinnen zijn er geen Europese cijfers beschikbaar die als teleenheid het kind nemen.

Wel is de *werkzaamheidsgraad* bij vrouwen met jonge kinderen bekend. Aan de hand van de Labour Force Survey (Eurostat) vergelijken we het Vlaams Gewest en België met enkele andere Europese landen en de EU-15.

In tabel 3.22 is de werkzaamheidsgraad bij vrouwen opgesplitst naar het aantal kinderen – 1, 2 of 3 of meer kinderen – en wordt er rekening gehouden met de leeftijd van het jongste kind.

De werkzaamheidsgraad bij vrouwen met kinderen ligt in het Vlaams Gewest hoog, een flink stuk hoger dan voor de EU-15 (zie tabel 3.22).

De werkzaamheidsgraad ligt in Italië veel lager dan in het Vlaams Gewest. Dit is ook het geval in Groot-Brittannië, behalve wanneer het jongste kind 6 tot 15 jaar is. In Duitsland ligt de werkzaamheidsgraad in vergelijking met de EU-15 lager bij vrouwen met een kind jonger dan 3 jaar.

Werkzaamheidsgraad moeders

	Met 1 kind	Met 2 kinderen	Met 3 kinderen of meer
<u>Met een kind of jongste kind jonger dan 3 jaar</u>			
Vlaams Gewest	79	75	50
België	71	65	41
Duitsland	58	49	33
Frankrijk	70	49	28
Groot-Brittannië	62	52	33
Italië	55	47	34
Nederland	75	68	52
EU-15	62	51	34
<u>Met een kind of jongste kind van 3 tot 6 jaar</u>			
Vlaams Gewest	84	78	57

België	71	70	53
Duitsland	66	57	41
Frankrijk	78	71	49
Groot-Brittannië	65	65	45
Italië	55	46	30
Nederland	69	67	60
EU-15	65	59	45

Met een kind of jongste kind van 6 tot 15 jaar

Vlaams Gewest	72	77	68
België	65	71	61
Duitsland	74	67	53
Frankrijk	76	75	57
Groot-Brittannië	75	75	61
Italië	53	47	39
Nederland	74	74	71
EU-15	68	66	56

Totaal

Vlaams Gewest	75	77	58
België	67	69	50
Duitsland	70	59	41
Frankrijk	75	66	41
Groot-Brittannië	70	66	45
Italië	54	47	34
Nederland	73	70	60
EU-15	66	60	43

3.22 Werkzaamheidsgraad bij vrouwen van 20 tot 49 jaar met kinderen naar leeftijd van het jongste kind - 2002
Bron: Eurostat, Labour Force Survey, 2002 (Bewerking Steunpunt WAV)

Ook is bekend hoeveel kinderen jonger dan 18 jaar leven in een gezin zonder werkende volwassene. België telt een relatief hoog aantal jongeren die leven in een gezin zonder werkende volwassenen. Alleen Groot-Brittannië scoort hoger (zie tabel 3.23).

Gezinnen zonder werkende volwassene

	1995	1999	2000	2001	2002	2003
België	12,3	11,3	18,8	12,9	13,8	13,8*
Duitsland	8,3	9,5	9,0	8,9	9,3	9,3*
Frankrijk	0,2	9,9	9,4	9,2	9,6	9,3*
Groot-Brittannië	20,4	18,4	17,0	17,0	17,4	17,0
Italië	8,4	8,3	7,6	7,0	7,2	7,0
Nederland	9,7	6,9	8,0	6,0	6,0	7,2
Zweden	NB	NB	NB	NB	NB	NB
EU-15	11,0*	10,4*	9,8*	9,6*	9,9*	9,9*

3.23 Kinderen jonger dan 18 jaar die leven in een huishouden zonder volwassene met betaald werk (percentage)

Bron: Eurostat, website

* Voorlopige cijfers

NB: niet beschikbaar

9.2. Armoede

Volgens Eurostat loopt een kind of een gezin het risico tot armoede te vervallen als het kind of het gezin een jaarinkomen heeft dat lager ligt dan 60% van het mediaaninkomen.

Het risico op armoede bij kinderen jonger dan 16 jaar is zeer uiteenlopend in de door ons bestudeerde Europese landen. Het percentage ligt het laagst in Zweden, met 11%. De hoogste percentages worden genoteerd in Italië, Duitsland en Groot-Brittannië. België en Nederland liggen middenin (zie tabel 3.24).

Het risico op armoede ligt merkkelijk hoger in eenoudergezinnen met kinderen ten laste dan in tweeoudergezinnen met 1 of 2 kinderen ten laste. Ook tweeoudergezinnen met 3 of meer kinderen ten laste lopen een hoog risico op kansarmoede (zie tabel 3.24).

Risico op armoede*

Kinderen jonger dan 16 jaar					
België	18				
Duitsland	26				
Frankrijk	22				
Groot-Brittannië	26				
Italië	28				
Nederland	17				
Zweden	11				
EU-15	24**				
		Eenoudergezinnen		Tweeoudergezinnen	
		met kinderen ten laste	met 1 kind ten laste	met 2 kinderen ten laste	met 3 of meer kinderen ten laste
België	25	7	12	34	
Duitsland	47	8	12	56	
Frankrijk	31	11	8	40	
Groot-Brittannië	45	15	14	34	
Italië	18	12	15	54	
Nederland	43	9	9	23	
Zweden	19	5	6	14	
EU-15	35**	11**	13**	41**	

3.24 Percentage kinderen jonger dan 16 jaar met een risico op armoede en percentage gezinnen met kinderen ten laste met een risico op armoede naar een- of tweeoudergezinnen en aantal kinderen ten laste in het gezin – 1998

Bron: Eurostat, Newcronos, website

* Risico op armoede: een jaarlijks inkomen dat lager ligt dan 60% van het mediaaninkomen

** Ramingen

HOOFDSTUK 4.

SOCIALE ONTWIKKELING

Socialisering van jonge kinderen gebeurt niet alleen vanuit het gezin. Kinderen komen al vanaf zeer jonge leeftijd in contact met een grote variëteit van werelden. Tv/video-kijken is een belangrijk kanaal voor contacten met de wereld buiten het gezin. Ook de jaarlijkse vakantie speelt hierin een belangrijke rol. Voor de meeste jonge kinderen is er ook de kinderopvang: opvang in de voorschoolse leeftijd is een gegeven in het dagelijks leven van veel kinderen in Vlaanderen. In Vlaanderen is schoolgaan vrij algemeen vanaf 2 ½ jaar. Voor veel kinderen komt daar buitenschoolse opvang bij.

We bekijken ook een aantal klassieke vrijetijdsactiviteiten bij schoolgaande kinderen: sport, dans, schilderen-tekenen-knutselen, muziek en theater, jeugdbeweging.

Een beperkt aantal kinderen krijgt bijzondere aandacht via de bijzondere jeugdbijstand of via bijzondere hulpverlening, gesubsidieerd door Kind en Gezin.

Tot slot vergelijken we in dit hoofdstuk de situatie in Vlaanderen met de situatie in een aantal Europese landen.

1. Gebruik van kinderopvang

1.1. Kinderen onder de 3 jaar

Het geregeld gebruik van kinderopvang in Vlaanderen is merkkelijk toegenomen. Bijna 56% van de kinderen van 3 maanden tot 3 jaar maakt "regelmatig" gebruik van kinderopvang

55,7% van de kinderen van 3 maanden tot 3 jaar wordt geregeld, d.w.z. *minstens gedurende een ononderbroken periode van 5 uren per week*, toevertrouwd aan familie, een opvanggezin of een opvanginstelling (februari 2004). Daarnaast is er nog een groep van 10,1% die beperkt gebruikmaakt van kinderopvang. 34,2% van de kinderen van 3 maanden tot 3 jaar wordt niet toevertrouwd aan familie, een opvanggezin of een opvanginstelling (zie tabel 4.1).

In grafiek 4.2 wordt de evolutie geschetst van het regelmatige gebruik van kinderopvang sinds 1990. De daling tussen 1997 en 2001 is wellicht deels het gevolg van *wijzigingen* in de *onderzoeksmethodiek*, m.n. de bevragsingsmethodiek en de *omschrijving* van "regelmatig" gebruik van opvang. Tot en met 1997 werden de enquêtes mondeling afgenomen door de regioverpleegkundigen van Kind en Gezin. Vanaf 2001 wordt de enquête in hoofdzaak telefonisch afgenomen (bij de "modale gezinnen"), en enkel nog mondeling bij de kansarme en de allochtone gezinnen. Daarenboven werd vanaf 2001 het aantal uren opvang nauwkeurig bevroegd en werd regelmatig gebruik omschreven als minstens eenmaal per week een ononderbroken opvangperiode van minstens 5 uren. Deze nauwkeurige omschrijving verving de inschaling door de ondervraagden zelf in de categorieën "regelmatig", "onregelmatig" of "geen".

In februari 2004 lag het regelmatige gebruik van kinderopvang merkkelijk hoger dan in 2001 en 2002, jaren waarin volgens eenzelfde vraagstelling het gebruik van kinderopvang werd bevroegd. Van 2001 naar 2002 was er een toename met 3,2% en van 2002 naar 2004 met 3,5%.

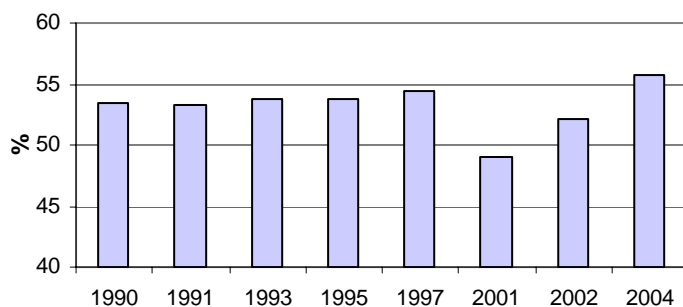
Gebruik kinderopvang

Percentage van alle kinderen van 3 maanden tot 3 jaar		
	2002	2004
Regelmatig gebruik	52,2	55,7
Beperkt gebruik	11,1	10,1
Geen gebruik	36,7	34,2
Totaal	100,0	100,0

4.1 Gebruik van opvang voor kinderen van 3 maanden tot 3 jaar in het Vlaams Gewest (percentage)

Bronnen: Kind en Gezin - Enquête inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar, najaar 2002 en februari 2004

Evolutie gebruik kinderopvang

4.2 Evolutie van het gebruik van kinderopvang voor kinderen van 3 maanden tot 3 jaar – percentage regelmatige gebruikers

Bronnen: Kind en Gezin - Enquêtes inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar

Allochtone kinderen en kinderen in een kansarm gezin maken veel minder gebruik van kinderopvang, maar ook in deze groepen is het gebruik merkkelijk toegenomen

Bij allochtone kinderen en bij kinderen die leven in een kansarm gezin ligt het gebruik van kinderopvang veel lager dan in de totale groep.

Slechts 23,8% van de allochtone kinderen en 21,9% van de kinderen uit een kansarm gezin maken regelmatig gebruik van kinderopvang. Het laagste gebruik wordt genoteerd bij kinderen in een kansarm allochtoon gezin (12,7%). Tegenover het najaar 2002 is ook bij de allochtone kinderen en de kinderen uit een kansarm gezin het regelmatig gebruik van opvang merkkelijk toegenomen (zie tabel 4.3).

Gebruik kinderopvang naar subgroepen

	2002		2004	
	Regelmatig gebruik	Regelmatig gebruik	Beperkt gebruik	Geen gebruik
Allochtone kinderen	19,6	23,8	6,7	69,5
Kinderen in een kansarm gezin	18,8	21,9	5,9	72,3
<i>waarvan</i>				
<i>Kinderen in een kansarm</i>				
<i>Belgisch gezin</i>	26,8	29,7	3,4	66,9
<i>Kinderen in een kansarm</i>				
<i>allochtoon gezin</i>	8,1	12,7	7,9	79,4
Alle kinderen	52,2	55,7	10,1	34,2

4.3 Allochtone kinderen en kinderen in een kansarm gezin: gebruik van opvang voor kinderen van 3 maanden tot 3 jaar in het Vlaams Gewest – najaar 2002 en februari 2004 (percentage)

Bronnen: Kind en Gezin – Enquête inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar, najaar 2002 en februari 2004

Tot 6 maanden en na 2 jaar en 6 maanden, veel lager gebruik van kinderopvang; tussen 1 jaar en 2 jaar en 6 maanden ligt het regelmatige gebruik boven de 60%

Naar gelang de leeftijd verschilt het gebruik van opvang. Beneden de leeftijd van 6 maanden ligt het regelmatige gebruik van opvang veel lager (zie tabel 4.4 en grafiek 4.5). In tabel 4.4 en grafiek 4.5 is ook de leeftijdsgroep 1 maand tot 3 maanden opgenomen. Beneden de 3 maanden is regelmatig gebruik van kinderopvang zeer uitzonderlijk. Tussen 1 jaar en 2 jaar en 6 maanden ligt het regelmatige gebruik boven de 60%, met een piek bij kindjes van 1 jaar en 6 maanden tot 2 jaar. Tegenover het najaar 2002 is het regelmatige gebruik van kinderopvang gedaald bij de kindjes van 3 tot 6 maanden. In de andere leeftijdsgroepen is het gestegen; opmerkelijk hierbij is de stijging in de leeftijdsgroep 6 maanden tot 1 jaar van 52,5% naar 59,8%.

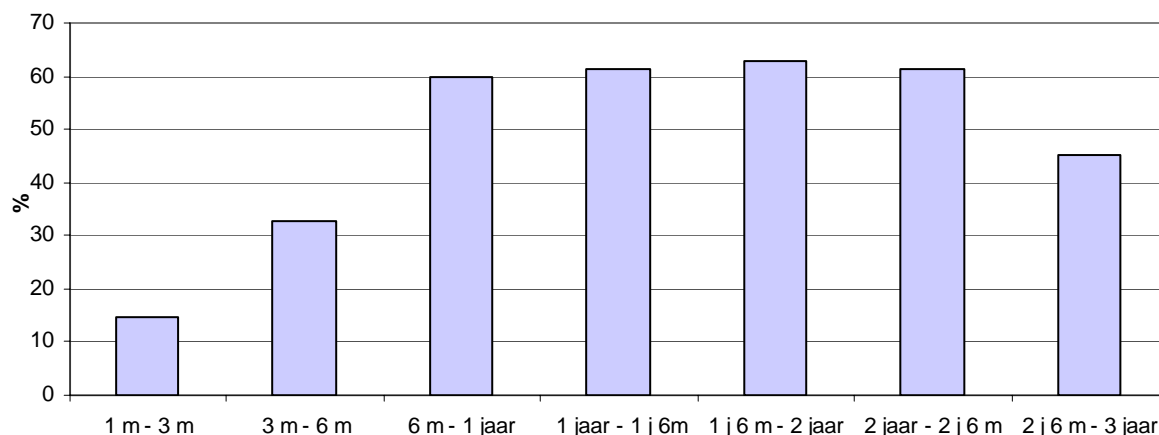
Gebruik kinderopvang naar leeftijd

	2002		2004	
	Regelmatige opvang	Regelmatige opvang	Beperkte opvang	Geen opvang
1 – 3 m	8,8	14,5	16,0	69,5
3 m – 6 m	34,8	32,7	12,0	55,2
6 m – 1 jaar	52,5	59,8	9,3	30,9
1 jaar – 1 j 6 m	56,9	61,3	8,5	30,2
1 j 6 m – 2 jaar	61,4	62,7	10,0	27,3
2 jaar – 2 j 6 m	56,1	61,3	8,3	30,4
Totaal 3 m – 2 j 6 m	54,2	58,2	9,4	32,4
2 j 6 m – 3 jaar	41,8	45,1	13,5	41,4
Totaal 3 m – 3 jaar	52,2	55,7	10,1	34,2

4.4 Gebruik van kinderopvang voor kinderen van 1 maand tot 3 jaar in het Vlaams Gewest naar gelang de leeftijd – najaar 2002 en februari 2004

Bronnen: Kind en Gezin – Enquête inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar, najaar 2002 en februari 2004

Gebruik kinderopvang naar leeftijd

4.5 Regelmatig gebruik van kinderopvang voor kinderen van 1 maand tot 3 jaar in het Vlaams Gewest naar gelang de leeftijd – februari 2004

Bron: Kind en Gezin – Enquête inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar – februari 2004

Gebruikte opvangvorm: vooral gesubsidieerde opvang en grootouders, maar aandeel van de zelfstandige opvang neemt sterk toe

De opvang van kinderen van 3 maanden tot 3 jaar wordt in hoge mate verzorgd door *opvangvoorzieningen* die worden *gesubsidieerd door Kind en Gezin*: 24,9% maakt gebruik van een opvanggezin dat aangesloten is bij een dienst voor opvanggezinnen en 11,5% maakt gebruik van een kinderdagverblijf. In totaal 36,4%. Het relatieve aandeel van de door Kind en Gezin gesubsidieerde opvang is gedaald met 5,5% tegenover 2002. Zowel het aandeel van de gesubsidieerde kinderdagverblijven als dat van de diensten voor opvanggezinnen daalde (respectievelijk met 4,1% en 1,4%).

De *grootouders* zorgen voor 31% van de opvang; andere familieleden, vrienden, burens voor 2,8%. Het aandeel van de informele opvang bedraagt in totaal 33,8% en is met 2,9% gedaald tegenover 2002.

De *zelfstandige opvang* – zelfstandige opvanggezinnen en zelfstandige kinderdagverblijven – neemt 26,2% van de kinderen voor zijn rekening. Het aandeel is fors gestegen, met 7,3%. Dit is toe te schrijven aan een stijging van de opvang vooral in zelfstandige kinderdagverblijven (+5,3%) maar ook in zelfstandige opvanggezinnen (+2%) (zie tabel 4.6 en grafieken 4.7 en 4.8).

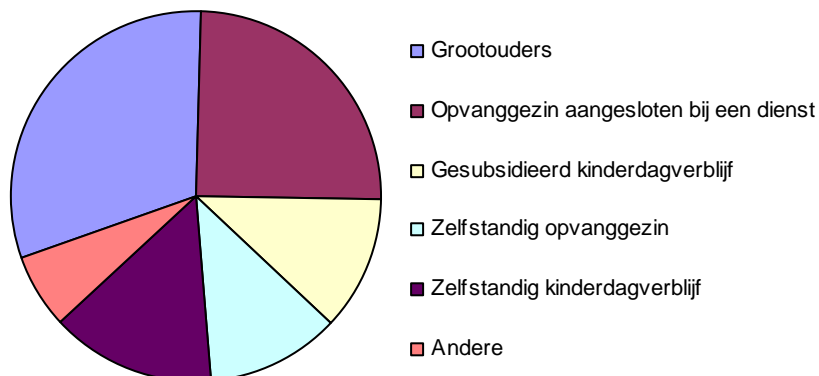
Soort opvang

	Percentage van de regelmatige gebruikers van opvang	
	2002	2004
Grootouders	34,3	31,0
Ander familielid, vrienden, burens, ...	2,4	2,8
Opvanggezin aangesloten bij een dienst (gesubsidieerd door Kind en Gezin)	26,3	24,9
Kinderdagverblijf (gesubsidieerd door Kind en Gezin)	15,6	11,5
Zelfstandig opvanggezin gemeld aan of onder toezicht van Kind en Gezin	9,8	11,8
Zelfstandig kinderdagverblijf gemeld aan of onder toezicht van Kind en Gezin	9,1	14,4
Kinderdagverblijf, opvanggezin, type niet bekend	0,4	0,8
Buitenschoolse opvang	1,2	1,6
Andere (huispersoneel, centrum voor kinderopvang en gezinsondersteuning, PWA, au pair, ...)	0,9	1,4
Totaal	100,0	100,0

4.6 Kinderen van 3 maanden tot 3 jaar: regelmatig gebruik van opvang volgens soort opvang - Vlaams Gewest (percentage)

Bronnen: Kind en Gezin - Enquêtes inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar, najaar 2002 en februari 2004

Soort opvang

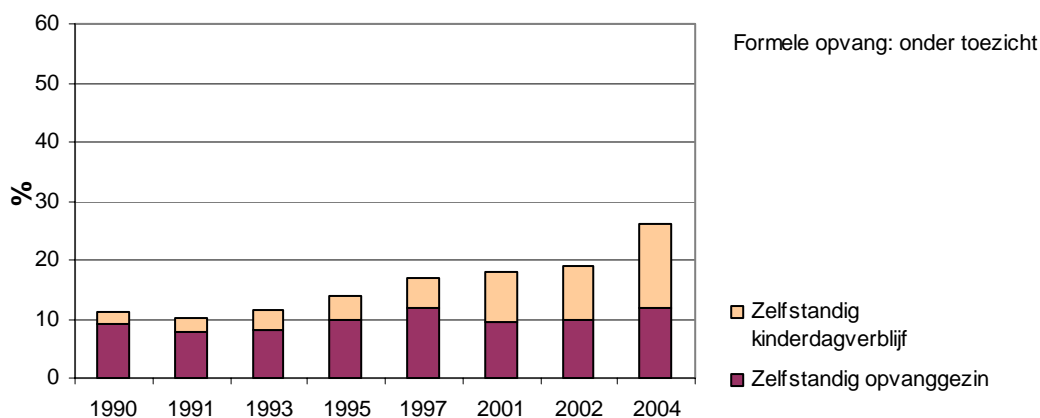
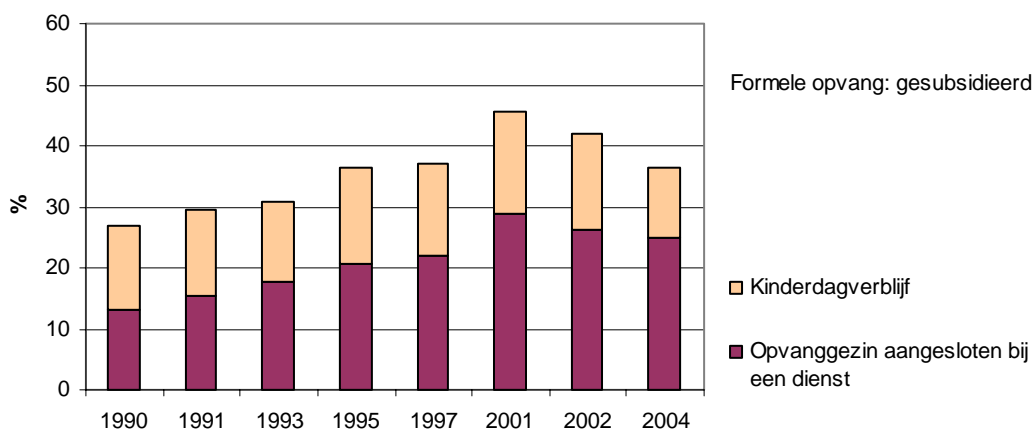

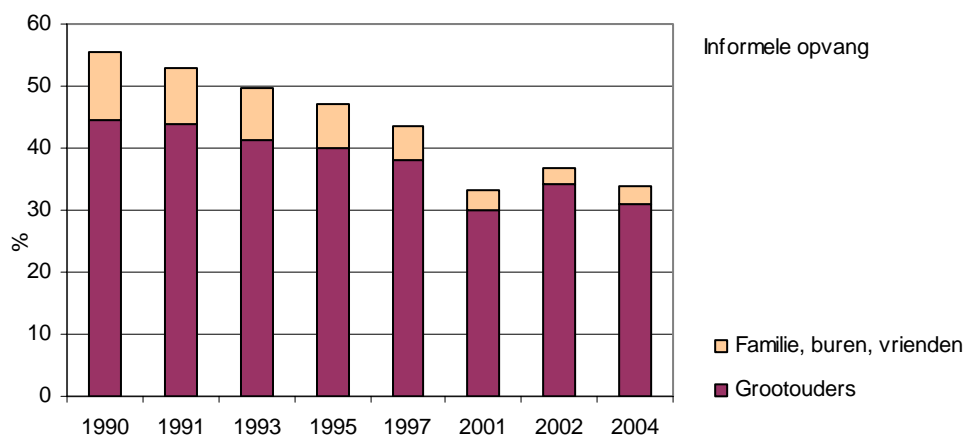
4.7 Kinderen van 3 maanden tot 3 jaar: regelmatig gebruik van opvang volgens soort opvang – belangrijkste opvangvormen – Vlaams Gewest – februari 2004

Bron: Kind en Gezin – Enquête inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar – februari 2004

Evolutie opvangvormen

Formele opvang: gesubsidieerd/Formele opvang: onder toezicht/Informele opvang

4.8 Evolutie van het gebruik van formele en informele opvang voor kinderen van 3 maanden tot 3 jaar in het Vlaams Gewest – percentage van de regelmatige gebruikers van opvang

Bronnen: Kind en Gezin - Enquêtes inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar

Voor 71% van de kinderen die regelmatig worden opgevangen, is dit deeltijds (zie tabel 4.9). Tegenover 2002 is de deeltijdse opvang licht toegenomen (+0,8%). 35,4% van de regelmatige gebruikers maakt soms gebruik van *atypische opvang*, dit is opvang vóór 7 uur, na 18 uur, nacht- en weekendopvang of opvang gedurende meer dan 11 uren per dag. Ook het gebruik van atypische opvang is toegenomen tegenover 2002 (+4%).

Opvangduur in dagen

	2002	2004
Voltijds	29,8	29,0
Deeltijds	70,2	71,0
Totaal	100,0	100,0

4.9 Intensiteit van de opvang per week bij kinderen van 3 maanden tot 3 jaar die regelmatig (= minstens een ononderbroken periode van 5 uren per week) gebruikmaken van opvang in het Vlaams Gewest (percentage)

Bronnen: Kind en Gezin - Enquêtes inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar, najaar 2002 en februari 2004

1.2. Kinderen van 3 tot 12 jaar

Buitenschoolse opvang ligt hoger bij kinderen van 3 tot 6 jaar en is vooral opvang na de schooluren
55% van de kinderen van 3 tot 6 jaar en bijna 40% van de kinderen van 6 tot 12 jaar worden *tijdens de week* opgevangen door andere personen of voorzieningen dan de ouders (zie tabel 4.10). Dit wil zeggen dat zij in de loop van een week minstens eenmaal voor de school, na de school of op woensdagnamiddag worden opgevangen. Tegenover het najaar 2002 is het gebruik van buitenschoolse opvang met 1,4% gestegen bij de kinderen van 3 tot 6 jaar en met 0,7% bij de kinderen van 6 tot 12 jaar.

Gebruik buitenschoolse opvang

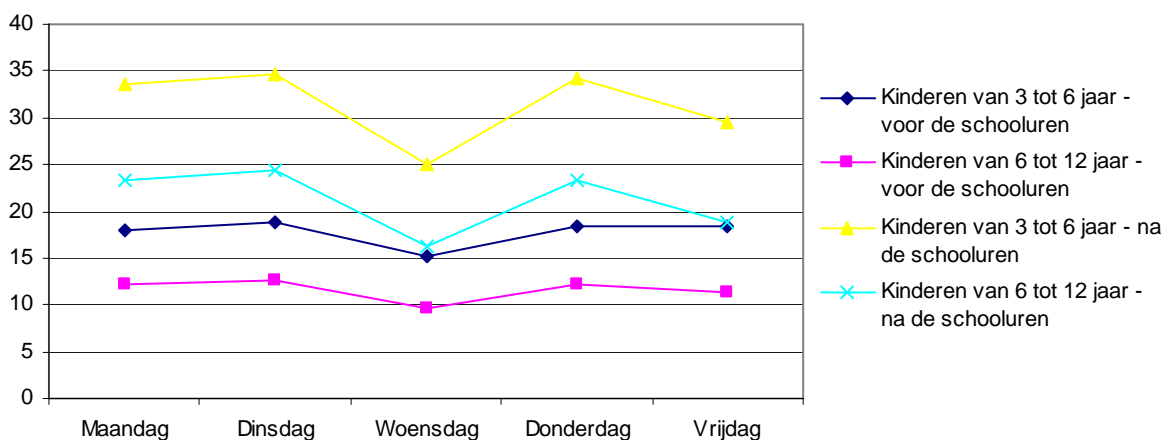
	Kinderen van 3 tot 6 jaar		Kinderen van 6 tot 12 jaar		Kinderen van 3 tot 12 jaar	
	2002	2004	2002	2004	2002	2004
Gebruik van buitenschoolse opvang	53,6	55,0	40,5	39,8	44,7	44,6
Geen gebruik van buitenschoolse opvang	46,4	45,0	59,5	60,2	55,3	55,4
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

4.10 Gebruik van buitenschoolse opvang voor kinderen van 3 tot 12 jaar in het Vlaams Gewest (percentage)

Bronnen: Kind en Gezin – Enquête inzake het gebruik van buitenschoolse kinderopvang voor kinderen van 3 tot 12 jaar, najaar 2002 en februari 2004

Vooraf na de school wordt er gebruikgemaakt van opvang. In grafiek 4.11 wordt het gebruik van opvang weergegeven per opvangdag en per opvangmoment.

Buitenschoolse opvang per opvangmoment

4.11 Gebruik van buitenschoolse opvang voor kinderen van 3 tot 6 jaar en van 6 tot 12 jaar per opvangdag en per opvangmoment in het Vlaams Gewest (percentage van alle kinderen van 3 tot 6 jaar en van 6 tot 12 jaar) – februari 2004

Bron: Kind en Gezin – Enquête inzake het gebruik van buitenschoolse opvang voor kinderen van 3 tot 12 jaar, februari 2004

Gebruikte opvangvorm: grootouders en schoolopvang

Met 35,1% blijven de *grootouders* nog net de belangrijkste opvanginstantie voor de hele groep van kinderen van 3 tot 12 jaar (februari 2004). De opvang door en in de school komt op de tweede plaats: bijna 34,5%. IBO's zijn goed voor 11,5%. Er zijn maar kleine verschillen tussen de groep 3 tot 6-jarigen en de groep 6 tot 12-jarigen. Opvang in en door de school wordt frequenter gebruikt door kinderen van 6 tot 12 jaar en is in deze leeftijdsgroep zelfs de belangrijkste opvanginstantie; IBO's worden iets frequenter gebruikt door 3 tot 6-jarigen. Tegenover 2002 is het percentage kinderen dat wordt opgevangen door grootouders sterk gedaald, van 43,1% naar 35,1% in de totale groep van kinderen van 3 tot 12 jaar. Het percentage kinderen dat wordt opgevangen door en in de school nam toe van 28,4% tot 34,5%. Het aandeel van de IBO-opvang daalde met bijna 1% en

bedroeg in 2004 11,5% (zie tabel 4.12).

Soort opvang (1)

Percentage van alle gebruikers van buitenschoolse opvang		
	2002	2004
Kinderen van 3 tot 6 jaar		
Grootouders	42,5	34,4
Ander familielid	1,8	5,4
Buren, kennissen	2,3	2,4
IBO	13,4	12,1
Opvang door en in de school	25,8	31,1
Zelfstandige onthaalouder	2,9	3,3
Opvanggezin aangesloten bij een dienst	2,2	2,9
Opvanggezin type niet bekend	0,0	0,2
Erkend kinderdagverblijf	1,3	1,1
Zelfstandig kinderdagverblijf	1,3	0,8
Andere	3,2	3,1
Twee opvangvormen, allebei even belangrijk (2)	3,3	3,3
Totaal	100,0	100,0
Kinderen van 6 tot 12 jaar		
Grootouders	43,5	35,6
Ander familielid	2,8	4,6
Buren, kennissen	2,8	2,2
IBO	11,7	11,1
Opvang door en in de school	30,0	36,8
Zelfstandige onthaalouder	1,6	1,0
Opvanggezin aangesloten bij een dienst	1,2	1,7
Opvanggezin type niet bekend	0,0	0,1
Erkend kinderdagverblijf	0,9	0,4
Zelfstandig kinderdagverblijf	0,1	0,6
Andere	2,8	3,4
Twee opvangvormen, allebei even belangrijk (2)	2,6	2,6
Totaal	100,0	100,0
Kinderen van 3 tot 12 jaar		
Grootouders	43,1	35,1
Ander familielid	2,4	4,9
Buren, kennissen	2,6	2,3
IBO	12,4	11,5
Opvang door en in de school	28,4	34,5

Zelfstandige onthaalouder	2,0	1,9
Opvanggezin aangesloten bij een dienst	1,5	2,2
Opvanggezin type niet bekend	0,0	0,1
Erkend kinderdagverblijf	1,1	0,6
Zelfstandig kinderdagverblijf	0,6	0,6
Andere	3,0	3,3
Twee opvangvormen, allebei even belangrijk (2)	2,9	2,9
Totaal	100,0	100,0

4.12 Gebruik van opvang door kinderen van 3 tot 6 jaar en van 6 tot 12 jaar volgens soort opvang, Vlaams Gewest (percentage van de gebruikers van buitenschoolse opvang)

Bronnen: Kind en Gezin – Enquête inzake het gebruik van buitenschoolse kinderopvang voor kinderen van 3 tot 12 jaar, najaar 2002 en februari 2004

(1) *Betreft de belangrijkste opvangvorm*

(2) *Een beperkt aantal kinderen maakt evenveel gebruik van 2 opvangvormen en dus kan er geen belangrijkste opvangvorm worden bepaald*

1.3. Zieke kinderen

Ziekte van het kind: niet zo uitzonderlijk en brengt wijziging mee in gebruikte opvangvorm

Een moeilijke situatie voor gezinnen die gebruikmaken van kinderopvang is de ziekte van het kind. In het najaar 2002 (cijfers enquête februari 2004 nog niet beschikbaar) was 17,5% van de kinderen van 1 maand tot 3 jaar ziek tijdens de week waarover werd geënquêteerd. Voor ongeveer 4 op de 10 zieke kinderen verandert het gebruik van opvang (39,4%). Heel wat ouders regelen dit binnen het gezin of binnen de familie, door het opnemen van vakantie, recuperatie of sociaal verlof, door thuis te werken of door een beroep te doen op de grootouders (zie tabel 4.13).

Er zijn merkelijk meer wijzigingen wanneer het zieke kind normaal wordt opgevangen in een kinderdagverblijf (61,4%). Wanneer het kind normaal wordt opgevangen door de grootouders, verandert het gebruik van opvang het minst (22,1%).

Zorg bij ziekte: kinderen onder de 3 jaar

Impact op de opvang

Opvang niet gewijzigd	60,6
Opvang gewijzigd	39,4

Totaal	100,0
---------------	--------------

Aard van de wijziging*

Niet-werkende partner zorgde voor het kind	8,7
Ouder werkte thuis	7,0
Ouder nam sociaal verlof	22,0
Ouder nam vakantie of recuperatie	20,7
Grootouders zorgden voor het kind	43,0
Familie, buren, kennissen zorgden voor het kind	4,6
Opvangdienst voor zieke kinderen	1,1
Babysit	1,0
Opvang i.p.v. school	0,8
Andere	5,3

4.13 De zorg bij ziekte van kinderen van 1 maand tot 3 jaar die normaal gebruikmaken van opvang of naar de kleuterschool gaan in het Vlaams Gewest – 2002 (percentage)

Bron: Kind en Gezin – Enquête inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar, najaar 2002

* Meerdere antwoorden mogelijk

Bijna de helft van de *schoolgaande kinderen* kan bij kortstondige ziekte *niet* terecht in de gebruikelijke opvangvoorziening. Ook hier nemen de ouders vaak een dag vakantie, een recuperatiedag of verlof om sociale of familiale redenen of springen de grootouders in (zie tabel 4.14).

**Zorg bij ziekte:
schoolgaande kinderen**

	Kinderen van 2 ½ tot 6 jaar	Kinderen van 6 tot 12 jaar
De gebruikelijke opvangvoorziening	49,1	41,5
<i>grootouders</i>		33,8
<i>andere</i>	42,1	7,7
Ouder(s) neemt vakantie of recuperatiedag	39,3	32,3
Grootouders zorgen voor kind (1)	37,6	50,8
Ouder(s) neemt verlof om sociale of familiale redenen	36,8	36,9
Partner werkt niet	20,1	9,2
Anderen (vrienden, burens, familie) zorgen voor het kind (1)	10,5	3,1
Ouder(s) werkt thuis	10,5	7,7
Specifieke organisatie voor opvang zieke kinderen	8,8	4,6
Kind blijft alleen thuis	0,5	3,1
Een andere oplossing	4,5	4,6

4.14 De zorg bij kortstondige ziekte van schoolgaande kinderen die normaal gebruikmaken van opvang in het Vlaams Gewest, 1999 (meerdere vormen mogelijk)

Bron: Vanpée K., Sannen L., Hedebouw G., *Kinderopvang in Vlaanderen. Gebruik, keuze van de opvangvorm en evaluatie door de ouders*, HIVA, Leuven, 2000

(1) Hier niet mee opgenomen de grootouders/de anderen die voor de dagelijkse opvang zorgen; dit is vervat in de categorie "gebruikelijke opvangvorm"

2. Schoolgaan

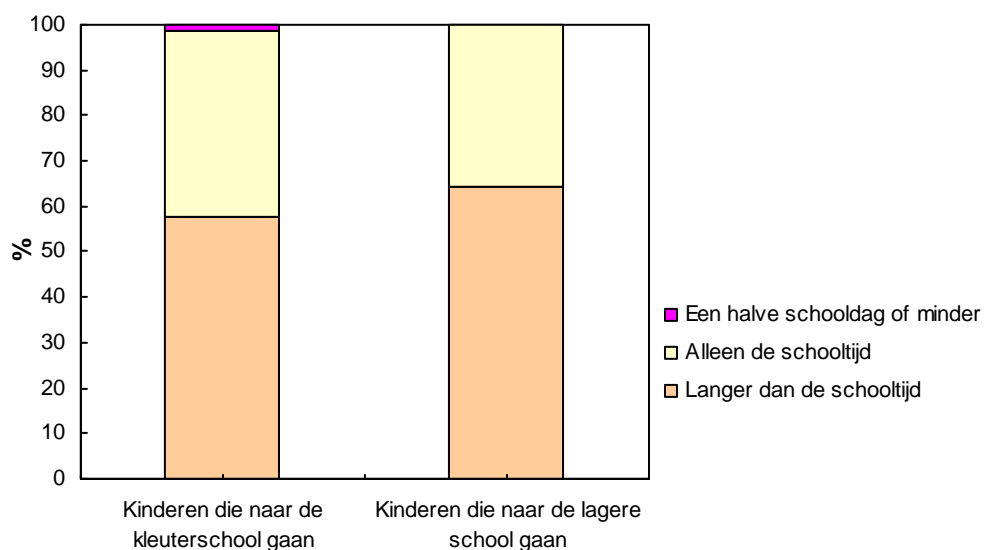
Ook vóór de leeftijd van 3 jaar; in de buurt van de woning maar toch met de wagen

In het Vlaams Gewest gaan de meeste kinderen naar de kleuterschool. Al vóór de leeftijd van 3 jaar is het schoolgaan *vrij algemeen*. In het najaar van 2002 (cijfers enquête februari 2004 nog niet beschikbaar) gingen 40,5% van de kinderen van 2 ½ jaar tot 3 jaar voltiijds naar school en 29,0% deeltijds, niet alle dagen of niet altijd gedurende volle dagen. 30,5% van deze kinderen ging nog niet naar school. Tegenover 2001 zijn er in 2002 meer kinderen uit deze leeftijdsgroep die nog niet naar school gaan. In 2001 bedroeg dit maar 18,5%.

Voor heel wat kinderen die naar de kleuterschool of naar de lagere school gaan, duurt *een dag op school* langer dan de schooldag zelf: bijna 58% van de kinderen van de kleuterschool en ruim 64% van de leerlingen van de lagere school verblijven langer op school dan de schooltijd (zie grafiek 4.15). Gemiddeld blijven zij respectievelijk bijna 55 minuten en ruim 45 minuten op school na de officiële schooltijd.

De school en zeker de kleuterschool bevindt zich op zeer korte *afstand* van de *woning*. 58% van de kinderen die naar de kleuterschool gaan, woont op hoogstens 1 km van de school en 32,5% woont op 1 tot 5 km. Bij de kinderen die naar de lagere school gaan, is dit respectievelijk 49,7% en 40,3% (zie grafiek 4.16). Deze korte afstand belet evenwel niet dat 69,4% van de kleuters en 53,9% van de kinderen die naar de lagere school gaan, met de wagen naar school worden gebracht (zie grafiek 4.17).

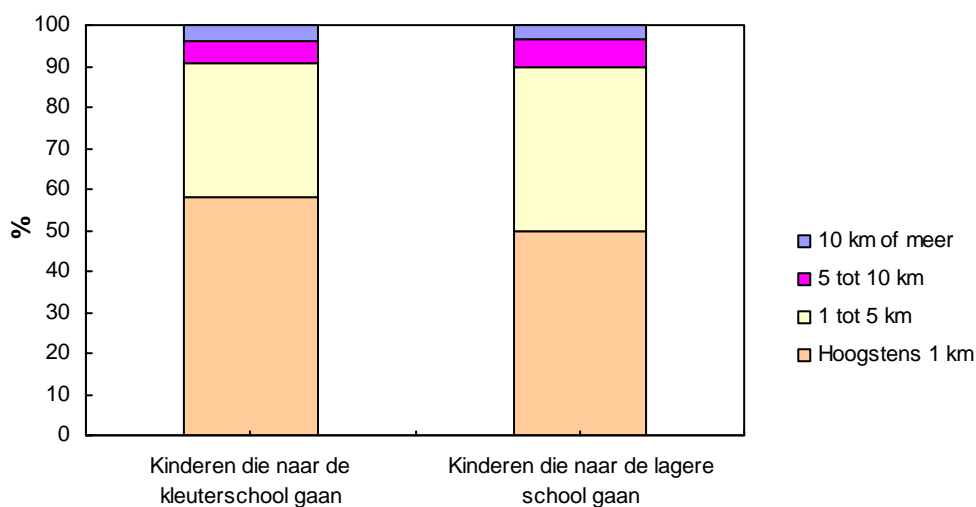
Verblijfsduur school

4.15 Kinderen onder de 12 jaar: verblijfsduur op school (percentage)

Bron: *Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin*

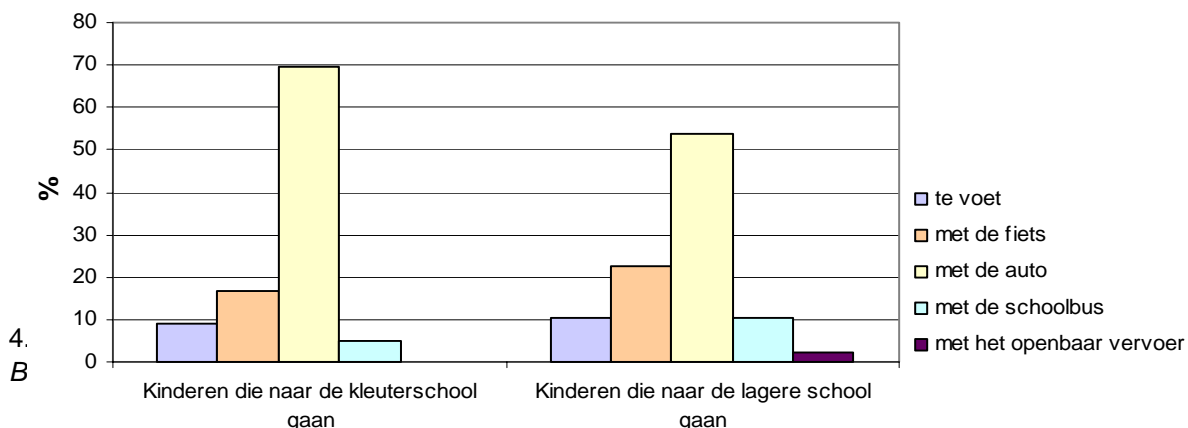
Afstand tot school

4.16 Kinderen onder de 12 jaar: afstand tot de school (percentage)

Bron: *Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin*

Verplaatsing

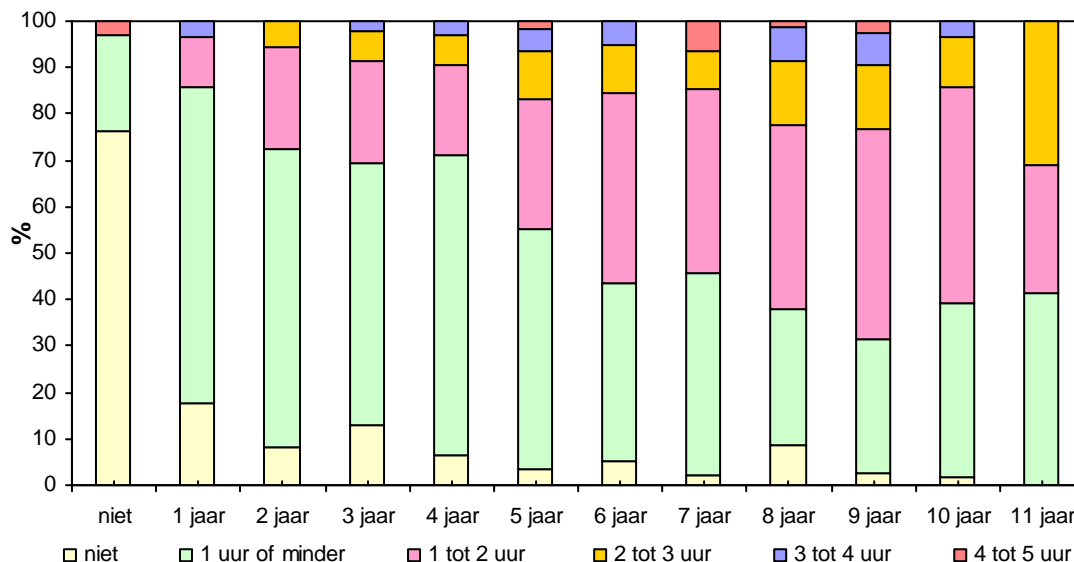

3. Tv/video-kijken

In grafiek 4.18 is per leeftijdsjaar weergegeven hoeveel uren per dag kinderen naar de tv kijken. Met de leeftijd neemt het aantal uren dat kinderen tv-kijken toe.

De "American Academy of Pediatrics" heeft in 1999 richtlijnen uitgevaardigd over tv-kijken. De Academie ontraadt "screen time" voor kinderen jonger dan 2 jaar. Voor oudere kinderen wordt hoogstens 1 tot 2 uur kijken naar kwaliteitsvolle tv- of video-programma's aanbevolen. Uit de gegevens van de PSBH-studie blijkt dat vooral het tv-kijken op zeer jonge leeftijd problematisch is. Slechts 18% van de kinderen van 1 tot 2 jaar kijkt niet naar tv. Langer dan 2 uur tv-kijken is weinig frequent: van de kinderen van 2 tot 5 jaar kijkt ongeveer 6% (kinderen van 2 jaar) tot ongeveer 10% (kinderen van 4 jaar) meer dan 2 uur per dag tv of video.

Tv-kijken

4.18 Kinderen onder de 12 jaar: uren tv/video-kijken per dag volgens leeftijdsjaar (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin

4. De jaarlijkse vakantie

Niet jaarlijks op vakantie, eerder uitzonderlijk

Ruim 91% van de kinderen ging in 2002 *minstens een week* met vakantie. Naar leeftijd van het kind valt het iets

hogere percentage bij de kinderen onder de 3 jaar op (94,2%) (zie tabel 4.19).

Jaarlijkse vakantie

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Het gezin gaat met vakantie	94,2	88,7	92,4	91,6
Het gezin gaat niet met vakantie		5,8	11,3	7,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

4.19 Kinderen onder de 12 jaar die jaarlijks minstens een week met vakantie gaan (percentage)

Bron: *Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 2002. Bewerking voor Kind en Gezin*

5. Vrijtijdsbesteding van schoolgaande kinderen

Vooraf sport en jeugdbeweging scores

Klassieke vrijetijdsactiviteiten, en hiermee wordt bedoeld sport, dans, schilderen-tekenen-knutselen, muziek-theater en jeugdbeweging, worden weinig beoefend door kinderen van 3 tot 7 jaar. Als kinderen een vrijetijdsactiviteit hebben, dan is het meestal sport; sport wordt beoefend door 25,5% van de kinderen jonger dan 7 jaar.

Bij de kinderen van 7 tot 12 jaar doet bijna 65% aan sport en neemt 27,2% deel aan activiteiten van een jeugdbeweging. Muziek en theater halen ruim 18% beoefenaars; dans en schilderen-tekenen-knutselen tellen respectievelijk 13% en 12,4% beoefenaars (zie tabel 4.20).

Vrijtijdsbesteding

	Nee	Ja	Aantal uren per week			
			hoogstens 1 uur	1 tot 2 uren	2 tot 3 uren	3 uren of meer
Kinderen van 3 tot 7 jaar						
Sport	74,5	25,5	14,3	7,5	2,5	1,2
Dans	93,1	6,9	5,7	1,3	0,0	0,0
Schilderen, tekenen, knutselen	94,3	5,7	1,3	2,5	0,0	1,9
Muziek, theater	99,3	0,3	0,6	0,0	0,0	0,0
Jeugdbeweging	96,2	3,8	0,6	3,1	0,0	0,0
Kinderen van 7 tot 12 jaar						
Sport	35,2	64,8	15,8	16,4	11,7	20,8
Dans	87,0	13,0	7,2	4,8	1,0	0,0
Schilderen, tekenen, knutselen	87,6	12,4	1,7	6,9	3,1	0,7
Muziek, theater	81,7	18,3	5,5	0,3	6,6	5,9
Jeugdbeweging	72,8	27,2	0,3	3,7	18,0	5,1

4.20 Schoolgaande kinderen: vrijetijdsbesteding bij kinderen jonger dan 7 jaar en bij kinderen van 7 tot 12 jaar (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2002, bewerking voor Kind en Gezin

6. Kinderen in begeleiding via de bijzondere hulpverlening

Voor een aantal jonge kinderen lopen er begeleidingsmaatregelen via de comités voor bijzondere jeugdzorg en de jeugdrechtbanken. Een aantal kinderen wordt begeleid via de bijzondere hulpverlening, gesubsidieerd door Kind en Gezin.

6.1. Begeleiding via de bijzondere hulpverlening, gesubsidieerd door Kind en Gezin

Een aantal kinderen en hun gezin worden begeleid of opgevangen in centra voor kinderzorg en gezinsondersteuning of via diensten voor private gezinsplaatsing. Het gaat om kortstondige opvang op verzoek van de ouders wegens bijzondere leef-, arbeids-, woon-, gezondheids- of financiële situaties.

In de centra voor kinderzorg en gezinsondersteuning waren er op 2 februari 2004 1296 kinderen jonger dan 12 jaar in begeleiding. Via de diensten voor private gezinsplaatsing werden er op 2 februari 2004 80 kinderen jonger dan 12 jaar opgevangen in een pleeggezin. In totaal 1376 kinderen waren in begeleiding via de bijzondere hulpverlening gesubsidieerd door Kind en Gezin (zie tabel 4.19).

Omdat er werd overgestapt van een registratie van ingeschreven kinderen, zijnde het aantal kinderen met minstens een begeleidingsdag in de loop van een jaar, op een telling van het aantal kinderen in begeleiding op een bepaald moment, is er geen vergelijking mogelijk met de cijfers van de voorbije jaren. De cijfers kunnen nu wel worden opgeteld bij de cijfers van de bijzondere jeugdbijstand (zie punt 6.2) om zo een totaalbeeld te geven van de kinderen in bijzondere jeugdbegeleiding.

Begeleiding via Kind en Gezin

	-3 j	3-6 j	6-12 j	Totaal
Centra voor kinderzorg en gezinsondersteuning	554	366	376	1 296
Diensten voor private gezinsplaatsing	12	18	50	80
Totaal	566	384	426	1 376

4.21 Aantal kinderen op 2 februari 2004 in begeleiding in een voorziening voor bijzondere hulpverlening, gesubsidieerd door Kind en Gezin

6.2. Begeleiding via de bijzondere jeugdbijstand

Op 31 december 2003 waren er in totaal 2348 kinderen onder de 12 jaar in begeleiding onder toezicht van een *comité voor bijzondere jeugdzorg*, waarvan 267 kinderen onder de 3 jaar, 523 kinderen van 3 tot 6 jaar en 1558 kinderen van 6 tot 12 jaar. Het totale aantal kinderen onder de 12 jaar in begeleiding nam tegenover 2002 toe met 5,6%. Dit is toe te schrijven aan een relatief sterke toename van het aantal begeleide kinderen onder de 3 jaar (+115%). Het aantal kinderen van 3 tot 6 jaar in begeleiding daalde (-4,6%) en het aantal kinderen van 6 tot 12 jaar bleef nagenoeg ongewijzigd (+0,5%).

Gegevens over begeleidingsmaatregelen opgelegd door een *jeugdrechtbank* zijn eveneens beschikbaar voor 2003. Op 31 december 2003 waren er 2393 kinderen onder de 12 jaar met begeleidingsmaatregelen opgelegd door een jeugdrechtbank, waarvan 272 onder de 3 jaar, 574 van 3 tot 6 jaar en 1547 kinderen van 6 tot 12 jaar (zie tabel 4.22). Ook hier is er een stijging, met 7,1%, die vooral toe te schrijven is aan de relatief sterke toename van het aantal kinderen met begeleidingsmaatregelen onder de 3 jaar (+83,8%). Het aantal kinderen ouder dan drie jaar met begeleidingsmaatregelen opgelegd door de jeugdrechtbank nam slechts licht toe, met 1,4% bij de kinderen van 3 tot 6 jaar en met 1,8% bij de kinderen van 6 tot 12 jaar.

Het gaat om een opname in een pleeggezin van een dienst voor pleeggezinnen, een begeleidingstehuis, een

dagcentrum, een gezinstehuis, een oriëntatie- of observatiecentrum, een internaat, een ziekenhuis of om een begeleiding door een thuisbegeleidingsdienst, een gemeenschapsinstelling of preventieve sociale actie (zie tabellen 4.23 en 4.24).

Begeleiding bijzondere jeugdbijstand

	Comité voor bijzondere jeugdzorg		Jeugdrechtbank	
	2002	2003	2002	2003
Kinderen onder de 3 jaar	124	267	148	272
Kinderen van 3 tot 6 jaar	548	523	566	574
Kinderen van 6 tot 12 jaar	1 551	1 558	1 520	1 547
Totaal	2 223	2 348	2 234	2 393

4.22 Aantal kinderen in begeleiding onder toezicht van een comité voor bijzondere jeugdzorg of met een begeleidingsmaatregel opgelegd door een jeugdrechtbank (op 31.12)

Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Bijzondere Jeugdbijstand

Begeleidingsvorm comité voor bijzondere jeugdzorg

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 6 jaar	Kinderen van 6 tot 12 jaar
Begeleidingstehuizen	30	93	308
Dagcentra	0	21	292
Diensten voor pleegzorg/pleeggezinnen	110	229	418
Internaten*	1	8	44
Gezinstehuizen	1	2	13
Opvang-, oriëntatie- en observatiecentra	2	7	38
Preventieve sociale actie	37	65	240
Thuisbegeleidingsdiensten	86	94	196
Voorzieningen buiten Nederlandstalig grondgebied	0	0	1
Algemene ziekenhuizen, psychiatrische ziekenhuizen	0	3	5
Zonder kosten	0	1	3
Totaal	267	523	1 558

4.23 Kinderen in begeleiding onder toezicht van een comité voor bijzondere jeugdzorg: begeleidingsvorm, op 31/12/2003

Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Bijzondere Jeugdbijstand

* Gemeenschapsinternaten en rijksinternaten

Begeleidingsvorm jeugdrechtbank

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 6 jaar	Kinderen van 6 tot 12 jaar
--	--------------------------	---------------------------	----------------------------

Begeleidingstehuizen	56	124	398
Dagcentra	0	4	70
Diensten voor pleegzorg/pleeggezinnen	72	249	529
Internaten*	1	11	57
Gezinstehuizen	0	2	16
Opvang-, oriëntatie- en observatiecentra	1	8	25
Thuisbegeleidingsdiensten	55	52	90
Voorzieningen buiten Nederlandstalig grondgebied	2	4	15
Algemene ziekenhuizen/psychiatrische ziekenhuizen	0	0	6
Gemeenschapsinstellingen	0	0	1
Preventieve sociale actie	3	1	3
Zonder kosten	81	118	334
Niet bekend	1	1	3
Totaal	272	574	1 547

4.24 Kinderen met een begeleidingsmaatregel opgelegd door een jeugdrechtbank: begeleidingsvorm, 2003

Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Bijzondere Jeugdbijstand

* Gemeenschapsinternaten, rijksinternaten en vrijeschoolinternaten

7. De Europese context

7.1. Kinderopvang

Het niveau en het gebruik van kinderopvang verschillen erg naar gelang het land. Inzake het percentage gesubsidieerde *kinderopvangplaatsen* is België koploper, gevolgd door Frankrijk en Zweden.

In sommige andere landen is er nauwelijks sprake van een opvangaanbod door de overheid voor kinderen onder de 3 jaar (zie tabel 4.25).

Over het gebruik van kinderopvang – percentage gebruik en opvangvorm – zijn er slechts onvolledige gegevens beschikbaar (zie tabel 4.26).

Gesubsidieerde kinderopvang

België	30
Duitsland (voormalige BRD)	2
Frankrijk	23
Groot-Brittannië	2
Italië	6
Nederland	8
Zweden	21

4.25 Aantal gesubsidieerde plaatsen per 100 kinderen onder de 3 jaar in enkele Europese landen

Bron: European Commission Network on Childcare, *A Review of Services for Young Children in the European Union 1990-1995*

Gebruik kinderopvang

Vlaamse Gemeenschap	0-3 maanden: bijna alle kinderen worden "opgevangen" door de ouders. 3m-2 ½ jaar: 61,6% maakt gebruik van kinderopvang waarvan 29% in kinderdagverblijven, 38,5% in opvanggezinnen en 32,1% door grootouders of
---------------------	--

andere familieleden.

2 ½ - 6 jaar: 51,1% maakt gebruik van buitenschoolse opvang.

Franse Gemeenschap	0-1 jaar: "opvang" door ouders overweegt. 1-2 ½ jaar: 21,5% wordt opgevangen in kinderdagverblijven en 12% in een opvanggezin.
Duitsland	NB
Groot-Brittannië	0-1 jaar: bijna alle kinderen worden "opgevangen" door de ouders of informeel door familie of een opvanggezin. 1-3 jaar: de meeste kinderopvangvoorzieningen zijn privaat. Er zijn geen gegevens omtrent het gebruik. 20% van de 2-jarigen bezoekt een peuterspeelzaal.
Italië	0-1 jaar: "opvang" door ouders, aangevuld met informele opvang in gezinnen. 1-3 jaar: 27% thuisopvang; 48% door familie of informele gezinsopvang; 15% opvang thuis; 6% in een kinderopvangcentrum; 2% door vaders en gezinsopvang.
Nederland	Kinderdagverblijven worden door 17% van de 0-4-jarigen gebruikt. Meer dan 50% van de 2-4-jarigen gaat naar een peuterspeelzaal. Buitenschoolse opvang wordt door 5% van de 4-12-jarigen gebruikt.
Zweden	0-1 jaar: bijna alle kinderen worden thuis "opgevangen" door de ouders. 1-5 jaar: 61% van de kinderen gaat voltijds naar een voorschools opvangcentrum; 12% wordt in een gezin opgevangen.

4.26 Gebruik van kinderopvang naar gelang de leeftijd omstreeks 1999

Bron: OESO, *Thematic review of early childhood education and care*

NB: niet beschikbaar

7.2. Schoolgaan

Binnen Europa is het Vlaams Gewest koploper wat betreft het schoolgaan vóór de leeftijd van 4 jaar. In Frankrijk ligt dit ook hoog. In Nederland ligt dit laag. In tabel 4.27 zijn in de berekeningen ook de kinderen jonger dan 3 jaar die naar school gaan opgenomen, zodat voor Vlaanderen en Frankrijk het percentage hoger ligt dan 100.

Schoolgaan

	2002	2003
België* / **	118,7	119,4
Duitsland	67,9	70,4
Frankrijk**	117,7	119,3
Groot-Brittannië	81,1	81,0
Italië	97,5	98,9
Nederland	49,9	48,9
Zweden	70,5	73,1

4.27 Kinderen onder de 4 jaar die naar school gaan in enkele Europese landen: percentage van de groep

kinderen van 3 tot 4 jaar

Bron: OESO, Education at a Glance, 2003

** Betreft Vlaanderen; gegevens over België zijn niet beschikbaar*

*** In België en Frankrijk ligt het percentage hoger dan 100. Dit is toe te schrijven aan het feit dat ook kinderen jonger dan 3 jaar die naar school gaan, zijn opgenomen in de teller*

HOOFDSTUK 5.

ASPECTEN VAN GEZONDHEID EN ONTWIKKELING VAN JONGE KINDEREN

Perinatale mortaliteit en kindersterfte worden algemeen beschouwd als goede indicatoren voor de kwaliteit van het gezondheidssysteem in een land. Ook de levensverwachting is een veelgebruikte indicator. We zoomen in op de sterfte van kinderen tot 15 jaar – aantal sterfgevallen en de doodsoorzaken – en op de levensverwachting bij de geboorte en op de leeftijd van 1 jaar.

Behalve op deze basisindicatoren gaan we in dit hoofdstuk ook in op de zwangerschapsbegeleiding en stellen we een aantal bevallingsgegevens voor.

Inzake morbiditeit bij jonge kinderen beschrijven we eerst de aangeboren afwijkingen en het gehoorverlies dat al in de neonatale periode wordt opgespoord. Verder gaat onze aandacht naar een aantal ziekten en aandoeningen die relevant zijn voor het jonge kind.

Een belangrijk aandachtspunt vormen de gegevens over ongevallen en over kindermishandeling. En we sluiten af met een aantal “benchmarks” uit andere Europese landen.

1. Gegevens over zwangerschap en bevalling

1.1. Zwangerschapsbegeleiding

Gynaecologen staan in voor de zwangerschapsbegeleiding van nagenoeg alle zwangere vrouwen

De *zwangerschapsbegeleiding* wordt in Vlaanderen in hoge mate toevertrouwd aan een gynaecoloog: 95% van de zwangere vrouwen laat haar zwangerschap volgen door een privé-gynaecoloog en nog eens 3% zowel door een gynaecoloog als door een huisarts. Van 2002 naar 2003 nam de begeleiding door privé-gynaecologen licht toe.

Het aantal niet medisch begeleide zwangerschappen ligt zeer laag (0,1%) en daalde ten opzichte van 2002 (zie tabel 5.1).

Zwangerschapsbegeleiding

	2002	2003
Privé-gynaecoloog	94,5	95,1
Gemengd*	3,3	3,0
Huisarts	1,2	0,9
Prenataal consultatiebureau Kind en Gezin	0,2	0,2
Vroedvrouw	0,6	0,6
Geen begeleiding	0,2	0,1
Vlaams Gewest	100,0	100,0

5.1 Begeleiding van de zwangerschap: type zwangerschapsbegeleiding – Vlaams Gewest (percentage)

Bron: Kind en Gezin – Ikaros

* Gemengd: begeleiding van de zwangerschap door privé-gynaecoloog en huisarts

1.2. Plaats van de bevalling

Klassieke bevalling in kraamkliniek overheerst

Sinds 2003 beschikt Kind en Gezin via het Ikaros-registratiesysteem over recente gegevens inzake de plaats van de bevalling (zie tabel 5.2). In 2003 bevielen nagenoeg alle zwangere vrouwen *in een kraamkliniek*. Slechts 0,4% van de bevallingen gebeurt thuis. Ook poliklinische bevallingen zijn uitzonderlijk. Slechts 1,4% van de moeders verbleef hoogstens 3 dagen in de kraamkliniek, de dag van de bevalling niet inbegrepen (zie tabel 5.2).

Gegevens over de *gemiddelde verblijfsduur in de kraamkliniek* worden verstrekt door de FOD Volksgezondheid. In 2001 (meest recente cijfer) duurde het verblijf in de kraamkliniek gemiddeld 5,66 dagen in het Vlaams Gewest. In het Brussels Gewest duurde het 5,52 dagen. Tegenover 2000 is de gemiddelde verblijfsduur licht gedaald. In 2000 bedroeg hij 5,77 in het Vlaams Gewest en 5,61 in het Brussels Gewest.

Plaats bevalling

Tuisbevalling	0,4
Poliklinische bevalling (1)	1,4
Klassieke bevalling in kraamkliniek (2)	98,2
Totaal	100,0

5.2 Bevallingen naar thuisbevallingen, poliklinische bevallingen en klassieke bevallingen in een kraamkliniek in 2003 (percentage)

Bron: Kind en Gezin – Ikaros

(1) Verblijfsduur in kraamkliniek hoogstens 3 dagen, dag van de bevalling niet inbegrepen

(2) Verblijfsduur in kraamkliniek van meer dan 3 dagen, dag van de bevalling niet inbegrepen

1.3. Gegevens over de bevalling*

In Vlaanderen waren er in 2002 op 100 verlossingen 47,3 eerste geboorten; 34,4 geboorten betroffen een tweede kind; 12,0 geboorten betroffen een derde kind en bij 6,3 geboorten ging het om een vierde of volgende kind. Het relatieve aantal derde en volgende kinderen daalde van 19,5 in 2001 naar 18,3 in 2002.

Het percentage jonge moeders, d.w.z. moeders onder de 20 jaar, bedraagt 2,2% (2002). 44,2% van de bevallen vrouwen is ouder dan 30 jaar en 1,6% is ouder dan 40 jaar. De *gemiddelde leeftijd van de moeder* is 27,7 jaar bij de eerstbarenden en 30,8 jaar bij de multiparae. De gemiddelde leeftijd is licht toegenomen tegenover 2001 (zie ook hoofdstuk 1, punt 5.3)*.

Een niet te onderschatten aantal zwangerschappen, nl. 3,9%, is ontstaan na een *subfertiliteitsbehandeling*: 1,4% van de vrouwen werd hormonaal behandeld; bij 1,3% werd in-vitrofertilisatie (IVF) toegepast; bij 0,5% kwam de zwangerschap tot stand na kunstmatige inseminatie en bij 0,7% na intracytoplasmatische sperma-injectie (ICSI) (2002). Het aantal bevallingen na een subfertiliteitsbehandeling nam licht af tegenover 2001, met -0,3%. In een periode van 10 jaar is er wel een toename van 2,7% (in 1993) tot 3,9%.

37% van de meerlingzwangerschappen kwam tot stand na een medisch begeleide bevruchting. Bij de eenlingen is dit slechts 3%*.

4% van de kinderen behoorde tot de categorie *meerlingen*. De frequentie van het aantal kinderen van een tweeling bedroeg 3,9%, die van een drieling 0,1%. Er werden 1167 tweelingen en 24 drielingen geregistreerd. Er werd geen enkele vierling geboren in 2002. Het aantal drielingen nam opnieuw toe: in 2002 werden er 24 drielingen geregistreerd; in 2001 waren er maar 17*.

In 2002 beviel 7,3% van de zwangere vrouwen voortijdig, na een zwangerschap van minder dan 37 weken. Dit is licht gestegen tegenover 2001. Toen bedroeg het 7,1%. Het relatieve aantal *kinderen met een laag geboortegewicht* (minder dan 2500 gram) bedroeg 7,4%. Extreem laag geboortegewicht (minder dan 1500 gram) komt voor bij 1,2% van de kinderen. Het aantal kinderen met een laag geboortegewicht nam lichtjes toe, met 0,3%*.

Bij drie op de tien vrouwen (30,1%) wordt de geboorte *ingeleid*, meestal om opportunitaire redenen, die zowel bij de obstetricus als bij de zwangere vrouw kunnen liggen. Zo'n 69,9% van de kinderen wordt zonder

verloskundige ingrepen geboren. 18,3% van de kinderen wordt met de keizersnede ter wereld gebracht. Tegenover 2001 nam de frequentie van keizersnede licht toe; de stijging is aanhoudend: in een periode van 5 jaar steeg de frequentie van 15,1% (1998) naar 18,3% van alle verlossingen. Bij 10,3% wordt vacuüm-extractie** toegepast of wordt de verlostang gebruikt. Epidurale pijnverdooving wordt toegepast bij ruim zes op de tien verlossingen. Ook de frequentie van epidurale pijnverdooving neemt aanhoudend licht toe: in een periode van 5 jaar steeg de frequentie van 58,1% (1998) naar 63,2%*.

Na de geboorte werd 13,5% van de kinderen overgebracht naar een n-dienst (neonatale dienst) en 4,4% naar een NIC-dienst (neonatale intensievezorgdienst). Het aantal transfers naar een n-dienst steeg met 0,5%; het aantal transfers naar een NIC-dienst steeg met 0,3% tegenover 2001*.

* Bron: Studiecentrum Perinatale Epidemiologie (SPE) – 2002

** Vacuüm-extractie: het doen geboren worden van een kind met behulp van een instrument dat zich op het hoofd van het kind vastzuigt

2. Levensverwachting

Stijgende levensverwachting; achterstand van de mannen verkleint

De levensverwachting bij geboorte en op de leeftijd van 1 jaar bedraagt respectievelijk 76,3 en 75,6 jaar voor de mannen en 81,8 en 81,1 jaar voor de vrouwen (2002). Sinds 1995 is de levensverwachting bij de geboorte met 1,7 jaar toegenomen bij de mannen en met 1 jaar bij de vrouwen. Op 1 jaar bedraagt de toename respectievelijk 1,5 jaar en 0,9 jaar. De achterstand van de mannen verkleint dus (zie tabel 5.3).

Levensverwachting

		Bij de geboorte	Op 1 jaar
Mannen	1995	74,6	74,1
	2000	75,7	75,0
	2001	76,1	75,4
	2002	76,3	75,6
Vrouwen	1995	80,8	80,2
	2000	81,5	80,8
	2001	81,8	81,1
	2002	81,8	81,1

5.3 Levensverwachting in het Vlaams Gewest, bij de geboorte en op 1 jaar

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

3. Sterfte

3.1. Aantal sterfgevallen bij kinderen van 0 tot 15 jaar in het Vlaams Gewest

In de hele groep kinderen van 0 tot 15 jaar

Sterfgevallen bij kinderen doen zich vooral vóór de leeftijd van 1 jaar voor. Na het eerste jaar daalt het aantal sterfgevallen tot 0,3 per 1000 kinderen of minder. En er zijn meer sterfgevallen bij mannen dan bij vrouwen. Het geslachtsverschil betreft de sterfgevallen van 0 tot 1 jaar, met merkbaar meer sterfgevallen van jongens dan van meisjes. Het aantal sterfgevallen lag in 2002 6,3% lager dan in 2001 (zie tabel 5.4).

Sterfgevallen naar leeftijdsgroep en geslacht

		2001	2002		
			Mannen	Vrouwen	Totaal

Hoofdstuk 5: Aspecten van gezondheid en ontwikkeling van jonge kinderen

Aantal				
0 – 1 jaar	272	161	98	259
1 – 4 jaar	73	37	35	72
5 – 9 jaar	47	22	23	45
10 – 14 jaar	53	22	18	40
Totaal	445	242	174	416
Per duizend				
0 – 1 jaar	4,50	5,20	3,35	4,30
1 – 4 jaar	0,29	0,29	0,28	0,28
5 – 9 jaar	0,14	0,13	0,14	0,13
10 – 14 jaar	0,15	0,12	0,11	0,11

5.4 Aantal sterfgevallen en aantal sterfgevallen per duizend bij kinderen van 0 tot 15 jaar naar leeftijdscategorie en geslacht – Vlaams Gewest

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

Bij kinderen onder de 12 maanden

Hierna gaan we meer in detail in op de sterfte bij kinderen onder de 12 maanden.

Gegevens omtrent de sterfte in de jongste leeftijdsgroep worden over het algemeen voorgesteld door middel van een aantal maatstaven, die men sterftematen noemt (zie ook tabel 5.5).

Een eerste sterftemaat is de *doodgeboorte*. Dit is het aantal kinderen dat als “doodgeboren” wordt aangegeven na een zwangerschap van minstens 180 dagen. In 2002 waren er 253 doodgeborenen. Het *doodgeboortecijfer* bedroeg 4,2 per duizend geboorten. Dit cijfer lag 0,2 per duizend hoger dan in 2001.

De *vroeg-neonatale sterfte* is de sterfte die zich voordoet tussen de geboorte en de leeftijd van zeven dagen (7 x 24 uur). In 2002 overleden 111 kinderen in deze periode; de vroeg-neonatale sterfte bedroeg 1,8 per duizend levendgeborenen: een daling met 0,5% tegenover 2001.

Het *perinatale-sterftecijfer* bedroeg 6,0 per duizend geboren. De perinatale sterfte is de sterfte van kinderen tijdens de eerste zeven dagen van hun leven, samen met het aantal doodgeborenen. In 2002 was er een daling van de perinatale sterfte met 0,3 per duizend. Doordat de vroeg-neonatale sterfte meer daalde dan dat de doodgeboorte steeg, lag het perinatale-sterftecijfer uiteindelijk lager.

Een andere veelgebruikte sterftemaat is de *neonatale sterfte*. Dit is de sterfte tussen de geboorte en de 28ste dag na de geboorte. In 2002 overleden 153 kinderen tijdens de eerste vier weken (28 dagen) van hun leven. Het neonatale-sterftecijfer bedroeg 2,5 per duizend levendgeborenen en daalde tegenover 2001 met 0,3 per duizend.

Het *laat-neonatale-sterftecijfer* bedroeg 0,7 per 1000 levendgeborenen, een stijging met 0,1 per duizend tegenover 2001. De laat-neonatale sterfte is de sterfte na de eerste zeven dagen (7 x 24 uur) tot en met de leeftijd van 28 dagen.

Tot slot is er nog de *zuigelingensterfte*. Dit is de sterfte die zich voordoet tussen de geboorte en het bereiken van de leeftijd van één jaar. In 2002 overleden 259 kinderen tijdens hun eerste levensjaar. De zuigelingensterfte bedroeg 4,3 per 1000 levendgeborenen en daalde met 0,2 per duizend. Achter deze daling zitten twee verschillende evoluties: een daling van de sterfte in de eerste 7 dagen en een stijging van de sterfte na deze periode (zie tabel 5.5).

Van de kinderen met een *geboortegewicht* tot 1000 g bereikt slechts 48,2% de leeftijd van 1 jaar. 24,9% wordt dood geboren en 26,9% overlijdt vóór het bereiken van de leeftijd van 1 jaar (2002) (zie tabel 5.6). Uit tabel 5.7 blijkt dat de sterfte bij *meerlingen* verhoudingsgewijs merkbaar hoger ligt. Kinderen van een tweeling hebben 3,70 maal meer kans om te overlijden vóór de leeftijd van 1 jaar dan eenlingen.

Sterftecijfers

	2001	2002
Doodgeboortecijfer per 1000 levend- en doodgeborenen	4,0	4,2
Vroeg-neonatale-sterftecijfer per 1000 levendgeborenen	2,3	1,8
Perinatale-sterftecijfer per 1000 levend- en doodgeborenen	6,3	6,0
Laat-neonatale-sterftecijfer per 1000 levendgeborenen	0,6	0,7
Neonatale-sterftecijfer per 1000 levendgeborenen	2,8	2,5
Postneonatale-sterftecijfer per 1000 levendgeborenen	1,7	1,8
Zuigelingensterfte per 1000 levendgeborenen	4,5	4,3

5.5 Foeto-infantiel sterftecijfer in het Vlaams Gewest

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

Sterfte volgens geboortegewicht

	Doodge- boorten sterfte	Vroeg- neonatale sterfte	Laat- neonatale sterfte	Post- neonatale	Levend	Totaal
< 500 g	0	7	1	0	3	11
500 - 999 g	62	41	14	4	117	238
1000 - 1499 g	43	12	1	8	337	401
1500 - 1999 g	35	9	6	3	783	836
2000 – 2499 g	32	8	3	7	2 785	2 835
2500 g en meer	77	34	17	84	55 728	55 940
onbekend	4	0	0	0	194	198
Totaal	253	111	42	106	59 947	60 459

5.6 Zwangerschapsuitkomst: aantal sterfgevallen en levendgeborenen naar gelang het geboortegewicht in het Vlaams Gewest – 2002

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

Meervoudige zwangerschappen

	Dood- geboorten sterfte	Vroeg- neonatale sterfte	Laat- neonatale sterfte	Post- neonatale	Levend	Totaal
Eenlingen	223	84	37	102	57 628	58 074
Tweelingen	29	27	5	4	2 260	2 325
Drielingen	1	0	0	0	59	60
Vierling	0	0	0	0	0	0
Totaal	253	111	42	106	59 947	60 459

5.7 Zwangerschapsuitkomst: aantal sterfgevallen en levendgeborenen bij enkelvoudige en meervoudige zwangerschappen in het Vlaams Gewest – 2002

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

3.2. Doodsoorzaken bij overlijden van kinderen onder de 15 jaar in het Vlaams Gewest

Bij kinderen onder de 12 maanden

Verwikkelingen tijdens zwangerschap en perinatale periode en congenitale afwijkingen: de belangrijkste doodsoorzaken bij doodgeboorte en zuigelingensterfte

De belangrijkste doodsoorzaken bij doodgeboorte en zuigelingensterfte zijn verwikkelingen tijdens de zwangerschap en de perinatale periode en congenitale afwijkingen. In 2002 overleden 190 kinderen als gevolg van verwikkelingen tijdens de zwangerschap en de perinatale periode en 111 als gevolg van congenitale afwijkingen. 26 kinderen zijn overleden aan wiegendood, eenzelfde aantal als in 2001. Het lagere aantal gevallen van wiegendood dat sinds de in het najaar van 1994 gestarte campagne van Kind en Gezin werd bereikt, blijft behouden (zie tabel 5.8 en grafiek 5.9).

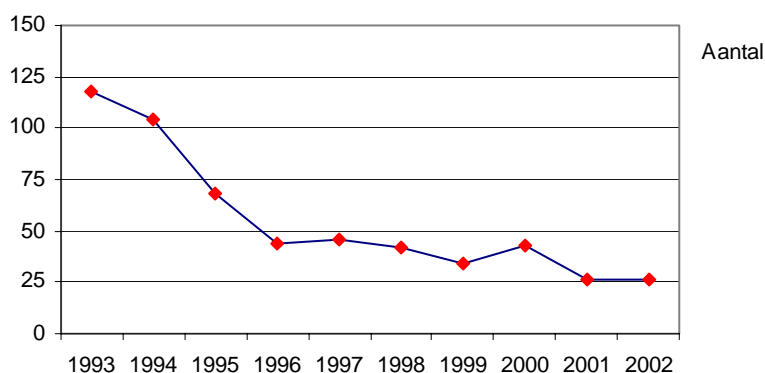
Doodsoorzaken onder de 12 maanden

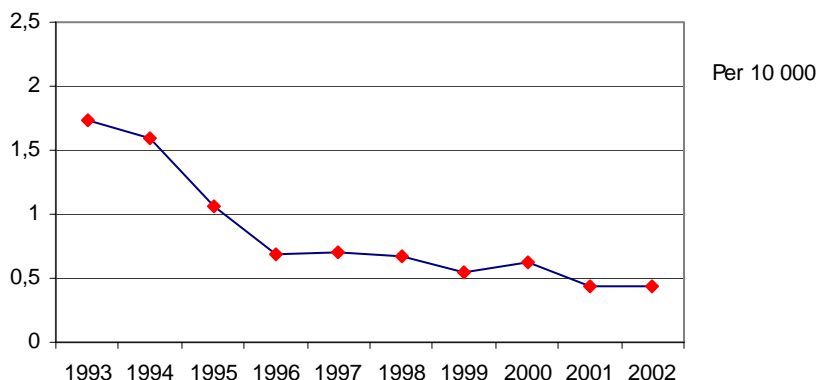
	2001			2002		
	Dood-geboorte	Zuige-lingen-sterfte	Totaal	Dood-geboorte sterfte	Zuige-lingen-sterfte	Totaal
Congenitale afwijkingen	30	82	112	30	81	111
Verwikkelingen tijdens zwangerschap en perinatale periode	118	80	198	135	55	190
Prematuriteit en dysmaturiteit	10	9	19	7	13	20
RDS (Respiratory Distress Syndrome)	11	25	36	5	26	31
SIDS (wiegendood)	0	26	26	0	26	26
Overige	2	44	46	3	55	58
Slecht gedefinieerd	75	6	81	73	3	76
Totaal	246	272	518	253	259	512

5.8 Oorzaken van overlijden bij kinderen onder de 12 maanden in het Vlaams Gewest (doodgeboorte en zuigelingensterfte)

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

Wiegendood

5.9 Sterfgevallen als gevolg van wiegendood in het Vlaams Gewest: aantal sterfgevallen en aantal sterfgevallen per 10 000 levendgeborenen

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

Bij kinderen van 1 tot 15 jaar

Twee belangrijkste doodsoorzaken bij kinderen van 1 tot 15 jaar: valongevallen; kanker en bloedaandoeningen

De belangrijkste doodsoorzaak bij kinderen van 1 tot 15 jaar zijn ongevallen. Ruim 3 op de 10 sterfgevallen in 2002 zijn het gevolg van een ongeval. Op de tweede plaats komen kanker en bloedaandoeningen (21,0%). Voor de leeftijdsgroep 1 tot 5 jaar vormen aangeboren afwijkingen de op twee na belangrijkste doodsoorzaak (13,9%). Ook infecties (9,7%), spier- en zenuwaandoeningen (8,3%) en aandoeningen van hart, bloed en luchtwegen (6,9%) zijn vrij belangrijk. Voor de leeftijdsgroep 5 tot 10 jaar zijn aandoeningen van hart, bloed en luchtwegen de op twee na belangrijkste doodsoorzaak (13,3%). Ook spier- en zenuwaandoeningen zijn belangrijk (11,1%). Bij de kinderen van 10 tot 15 jaar komen ongevallen nog meer naar voren, met 42,5% van de sterfgevallen in 2002. Kanker en bloedaandoeningen vormen de tweede overlijdensoorzaak (25%) en ook stofwisselingsziekten en spier- en zenuwaandoeningen zijn vrij belangrijk (respectievelijk 10,0% en 7,5%) (zie tabel 5.10).

Doodsoorzaken 1 tot 15 jaar

	2000	2001	2002	
	Aantal	Aantal	Aantal	%
Kinderen van 1 tot 5 jaar				
Infecties	8	7	7	9,7
Kanker en bloedaandoeningen	7	10	14	19,4
Stofwisseling	6	4	2	2,8
Spier- en zenuwaandoeningen	8	8	6	8,3
Hart, bloed en luchtwegen	3	0	5	6,9
Maag en darmen	1	0	2	2,8
Aangeboren aandoeningen	10	9	10	13,9
SIS	3	2	0	0,0
Ongeval	19	28	17	23,6

Hoofdstuk 5: Aspecten van gezondheid en ontwikkeling van jonge kinderen

Opzettelijk zichzelf schade toebrengen	0	0	0	0,0
Geweldpleging	3	5	4	5,6
Andere of onbekend	0	0	5	6,9
Totaal sterfgevallen kinderen van 1 tot 5 jaar	68	73	72	100,0

Kinderen van 5 tot 10 jaar

Infecties	5	4	2	4,4
Kanker en bloedaandoeningen	5	9	9	20,0
Stofwisseling	2	2	3	6,7
Spier- en zenuwaandoeningen	3	5	5	11,1
Hart, bloed en luchtwegen	1	3	6	13,3
Maag en darmen	0	0	0	0,0
Aangeboren aandoeningen	1	1	4	8,9
Ongeval	14	21	14	31,1
Opzettelijk zichzelf schade toebrengen	0	0	0	0,0
Geweldpleging	2	1	2	4,4
Andere of onbekend	1	1	0	0,0
Totaal sterfgevallen kinderen van 5 tot 10 jaar	34	47	45	100,0

Kinderen van 10 tot 15 jaar

Infecties	2	1	1	2,5
Kanker en bloedaandoeningen	15	13	10	25,0
Stofwisseling	2	2	4	10,0
Spier- en zenuwaandoeningen	3	2	3	7,5
Hart, bloed en luchtwegen	0	1	1	2,5
Maag en darmen	0	1	0	0,0
Aangeboren aandoeningen	3	2	1	2,5
Ongeval	22	23	17	42,5
Opzettelijk zichzelf schade toebrengen	0	7	1	2,5
Geweldpleging	0	2	1	2,5
Andere of onbekend	0	0	1	2,5
Totaal sterfgevallen kinderen van 10 tot 15 jaar	47	54	40	100,0

Totaal kinderen van 1 tot 15 jaar

Infecties	15	12	10	6,4
Kanker en bloedaandoeningen	27	32	33	21,0
Stofwisseling	10	8	9	5,7
Spier- en zenuwaandoeningen	14	15	14	8,9
Hart, bloed en luchtwegen	4	4	12	7,6
Maag en darmen	1	1	2	1,3
Aangeboren aandoeningen	14	12	15	9,6
SIS	3	2	0	0,0
Ongeval	55	72	48	30,6
Opzettelijk zichzelf schade toebrengen	0	7	1	0,5
Geweldpleging	5	8	7	4,5
Andere of onbekend	1	1	6	3,8

**Totaal sterfgevallen kinderen
 van 1 tot 15 jaar**

149 174 157 100,0

5.10 Oorzaken van overlijden bij kinderen van 1 jaar tot 15 jaar in het Vlaams Gewest

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

Sterfgevallen als gevolg van een ongeval bij kinderen onder de 15 jaar

In tabel 5.11 bekijken we de sterfgevallen als gevolg van een ongeval meer in detail. In deze tabel zijn ook de sterfgevallen bij kinderen onder de 12 maanden opgenomen.

Bij de kinderen van 0 tot 5 jaar springen ongevallen door verhangings, wurgings of verstikkings en verdrinkings of onderdompeling naar voren: 15 van de 25 sterfgevallen in 2002 waren hieraan te wijten. Verkeersongevallen komen op de derde plaats. Na die leeftijd komen verkeersongevallen op de eerste plaats bij sterfgevallen als gevolg van een ongeval: 6 op de 14 bij de 5 tot 10-jarigen en 10 op de 17 bij de 10 tot 15-jarigen.

Dodelijke ongevallen

	2000	2001	2002
	Aantal	Aantal	Aantal
<u>Kinderen van 0 tot 5 jaar</u>			
Voetganger	0	3	0
Wielrenner of motorrijder	2	0	0
Inzittende van een voertuig	3	4	1
Andere of niet gespecificeerd	3	5	5
<i>Totaal verkeersongevallen</i>	8	12	6
Val	1	2	1
Beklemming, beknelling	1	0	1
Letsel door dier	0	0	0
Verdrinking of onderdompeling	3	2	7
Onopzettelijke vergiftiging	0	0	0
Verhangings, wurgings, verstikkings	9	17	8
Vuur	2	6	0
Contact met hete vloeistoffen	0	0	0
Andere	1	2	2
<i>Totaal overige ongevallen</i>	17	29	19
Totaal ongevallen kinderen van 0 tot 5 jaar	25	41	25
<hr style="border-top: 1px dashed black;"/>			
<u>Kinderen van 5 tot 10 jaar</u>			
Voetganger	5	3	0
Wielrenner of motorrijder	0	3	2
Inzittende van een voertuig	3	3	1
Andere of niet gespecificeerd	1	5	3
<i>Totaal verkeersongevallen</i>	9	14	6
Val	1	1	1
Beklemming, beknelling	0	0	0
Letsel door dier	1	0	0
Verdrinking of onderdompeling	3	2	0
Onopzettelijke vergiftiging	0	0	1
Verhangings, wurgings, verstikkings	0	0	1
Vuur	0	2	3

Contact met hete vloeistoffen	0	0	0
Andere	0	2	2
<i>Totaal overige ongevallen</i>	5	7	8
Totaal ongevallen kinderen van 5 tot 10 jaar	14	21	14

Kinderen van 10 tot 15 jaar

Voetganger	4	3	4
Wielrenner of motorrijder	6	6	0
Inzittende van een voertuig	1	5	0
Andere of niet gespecificeerd	8	5	6
<i>Totaal verkeersongevallen</i>	19	19	10
Val	1	0	0
Beklemming, beknelling	0	0	0
Letsel door dier	0	0	0
Verdrinking of onderdompeling	0	0	1
Onopzettelijke vergiftiging	0	0	2
Verhanging, wurging, verstikking	0	0	1
Vuur	1	3	1
Contact met hete vloeistoffen	0	0	0
Andere	0	1	2
<i>Totaal overige ongevallen</i>	2	4	7
Totaal ongevallen kinderen van 10 tot 15 jaar	21	23	17

5.11 Oorzaken van dodelijke ongevallen bij kinderen onder de 15 jaar in het Vlaams Gewest

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

4. Morbiditeit

Naast de sterftecijfers zijn de prevalentiecijfers omtrent ziekten een belangrijke indicatie voor de gezondheidstoestand van de populatie. In dit punt stellen we cijfers voor over enkele voor kinderen relevante ziekten en afwijkingen.

4.1. Aangeboren afwijkingen

Gegevens over aangeboren afwijkingen bij alle kinderen in Vlaanderen zijn alleen beschikbaar vanuit de obstetrische registratie (SPE). In 2002 werd bij 1,8% van de geboorten al in de perinatale periode een congenitale afwijking vastgesteld. Dit percentage ligt 0,3% hoger dan in 2001. Tabel 5.12 geeft een gedetailleerd beeld van de prevalentie van aangeboren afwijkingen.

Aangeboren afwijkingen*

	Aantal	Per 100 geboorten
Specifieke afwijkingen		
Spina bifida	15	0,03
Anencefalie	5	<0,01
Hydrocefalie	22	0,04
Gespleten lip/verhemelte	80	0,13
Anale imperforatie	15	0,03
Reductie ledematen	20	0,03
Hernia diaphragmatica	16	0,03
Omfalokèle/gastroschisis	23	0,04

Overige afwijkingen		
Zenuwstelsel en sensorium	26	0,04
Gastro-intestinale tractus	63	0,10
Urogenitale tractus	171	0,28
Hart en longen	227	0,38
Spieren en skelet	151	0,25
Craniofaciaal complex	31	0,04
Multipele congenitale afwijkingen	46	0,08
Chromosomale afwijkingen	84	0,14
Andere	291	0,48

5.12 Geregistreerde aangeboren afwijkingen (perinatale periode) in Vlaanderen – 2002

Bron: Studiecentrum Perinatale Epidemiologie (SPE)

* Aangeboren afwijkingen vastgesteld bij de geboorten in kraamklinieken (≥ 500 g)

Bij een aantal kinderen wordt de afwijking pas later vastgesteld. De Eurocatregistratie registreert aangeboren afwijkingen tot de leeftijd van 1 jaar. Voor Vlaanderen neemt de hele provincie Antwerpen deel aan de Eurocatregistratie. De voorlopige cijfers voor 2002 moeten voorzichtig worden gehanteerd. In het verleden is gebleken dat de definitieve cijfers voor een aantal afwijkingen nogal afwijken van de voorlopige cijfers. Daarom ook vergelijken we 2001 met 2000.

Van 2000 naar 2001 wordt een daling van de aangeboren afwijkingen aan het hart- en bloedvatenstelsel, van afwijkingen aan het zenuwstelsel (vooral hydrocefalie), van pylorusstenose, van afwijkingen aan het extern urogenitaal stelsel en een stijging van de aangeboren afwijkingen aan de ledematen, afwijkingen aan het intern urogenitaal stelsel en gespleten lip vastgesteld (zie tabel 5.13).

Aangeboren afwijkingen tot 1 jaar*

Aangetast stelsel	Per 10 000 geboorten		
	2000	2001	2002**
Hart-en-bloedvatenstelsel	50,8	45,6	37,9
Ledematen	48,0	57,2	35,6
Zenuwstelsel	28,2	18,5	19,0
<i>waarvan</i>			
<i>neurale buis</i>	11,3	9,2	7,5
<i>hydrocefalie</i>	10,2	4,0	4,0
Spijverteringsstelsel, uitgez.			
pylorusstenose	19,8	15,6	13,8
Pylorusstenose	39,5	28,3	24,7
Intern urogenitaal stelsel	24,3	34,1	27,0
Extern urogenitaal stelsel	13,0	7,5	2,3
Gespleten lip	9,0	14,4	8,0
Gespleten verhemelte	4,5	6,4	4,0
Omfalokèle	2,8	2,9	2,3
Gastroschisis	1,1	0,0	1,7
Metabole ziekten	8,5	8,1	9,8
Chromosomale afwijkingen	26,0	27,7	23,0
<i>waarvan syndroom van Down</i>	14,7	14,4	9,8

5.13 Geregistreerde aangeboren afwijkingen tot 1 jaar in de provincie Antwerpen per 10 000 geboorten

Bron: Eurocat, Provinciaal Instituut voor Hygiëne, Antwerpen

* Eurocat registreert elke aangeboren afwijking bij pasgeborenen, hetzij levend-, hetzij doodgeboren, bij kinderen tot 1 jaar, bij foetussen geboren na 20 weken zwangerschap en bij geïnduceerde abortus wegens een afwijking

** Voorlopige cijfers (afgesloten in oktober 2003). In de loop van 2003 en 2004 komen er nog meldingen binnen, mede omdat er soms nogal wat tijd over gaat voordat een diagnose vaststaat

4.2. Gehoorverlies

Gehoorverlies kan al op zeer jonge leeftijd worden vastgesteld. In Vlaanderen worden nagenoeg alle kinderen door Kind en Gezin getest in de eerste levensmaanden. Alleen de kinderen die worden opgenomen op een NIC-afdeling worden niet door Kind en Gezin getest.

Bij 109 geteste kinderen geboren in 2003 werd al een gehoorafwijking vastgesteld, waarvan 41 unilateraal en 68 bilateraal. Per 1000 geteste kinderen geboren in 2003 waren er 1,97 met een gehoorafwijking. Voor de kinderen geboren in 2002 bedroeg de incidentie 1,80 op 1000 geteste kinderen. In tabel 5.14 is ook de mate van gehoorverlies opgenomen. De voorlopige cijfers voor 2003 moeten met omzichtigheid worden gehanteerd. In het verleden is immers gebleken dat de definitieve cijfers nogal kunnen afwijken van de voorlopige.

Gehoorverlies*

	2002		2003**	
	Unilateraal	Bilateraal	Unilateraal	Bilateraal
21-40 dB	9	8	11	8
41-70 dB	16	26	12	27
71-90 dB	8	9	7	15
91 dB en meer	6	20	11	18
Totaal	39	63	41	68
Incidentie gehoorverlies (per 1000 kinderen)	1,80		1,97	

5.14 Jonge kinderen bij wie gehoorverlies werd vastgesteld, uitgedrukt in decibel (dB); gehoorverlies volgens de schaal van het Bureau International d'Audiophonologie – Kinderen geboren in 2003 en getest door Kind en Gezin

Bron: Kind en Gezin

* Niet inbegrepen kinderen die werden opgenomen op een NIC-afdeling

** Voorlopige cijfers

4.3. Ziekten en aandoeningen

Dankzij de Gezondheidsenquêtes in België zijn er gegevens bekend over ziekten en aandoeningen bij kinderen die in het Vlaams Gewest wonen. In de tweede Gezondheidsenquête, die in 2001 werd gehouden, waren er 685 kinderen onder de 12 jaar wonend in het Vlaams Gewest opgenomen.

Van de bevraagde kinderen onder de 12 jaar heeft 7,1% op het moment van de bevraging te maken met een of meer langdurige ziekten, aandoeningen of handicaps. Bij kinderen jonger dan 1 jaar ligt dit het laagst (1,1%). Van 1997 naar 2001 was er een daling, uitgezonderd bij de kinderen van 1 tot 3 jaar (zie tabel 5.15).

Langdurige ziekten, aandoeningen, handicaps

Hoofdstuk 5: Aspecten van gezondheid en ontwikkeling van jonge kinderen

	1997	2001
0 – 1 jaar	4,4	1,1
1 – 3 jaar	7,3	8,5
3 – 6 jaar	10,4	7,5
6 – 12 jaar	9,8	7,6
Totaal 0 – 12 jaar	8,9	7,1

5.15 Percentage kinderen onder de 12 jaar dat op het moment van de enquête leed aan een of meer langdurige ziekten, aandoeningen of handicaps in het Vlaams Gewest

Bron: Gezondheidsenquête 1997 en 2001, afdeling Epidemiologie, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid

Verder werd in de Gezondheidsenquête navraag gedaan naar ziekten of aandoeningen *in een periode van 12 maanden*. Een aantal ziekten of aandoeningen die relevant zijn voor kinderen worden hierna verder besproken, nl. astma, chronische bronchitis of COPD en allergie.

Astma en chronische bronchitis of COPD

Astma en chronische bronchitis zijn woorden die de bevolking gebruikt. Vanuit medisch oogpunt merken we hierbij op dat er onder de leeftijd van 4 jaar geen diagnose van astma kan worden gesteld. En vanuit medisch oogpunt moet er nu worden gesproken over piepende bronchitis in plaats van over chronische bronchitis of COPD.

Uit de Gezondheidsenquête 2001 blijkt dat in het Vlaams Gewest ruim 4% van de kinderen onder de 12 jaar in een periode van 12 maanden *astma* heeft gehad en ruim 2% *chronische bronchitis of COPD*. Kinderen van 3 tot 6 jaar hebben het vaakst te maken met astma; chronische bronchitis komt het meest voor bij kinderen van 1 tot 3 jaar (zie tabel 5.16).

Een vergelijking met 1997 is niet mogelijk, omdat er toen geen onderscheid werd gemaakt tussen astma enerzijds en chronische bronchitis anderzijds.

Astma en chronische bronchitis of COPD*

	Astma	Chronische bronchitis of COPD
0 – 1 jaar	0,0	2,1
1 – 3 jaar	4,6	4,1
3 – 6 jaar	8,1	1,3
6 – 12 jaar	3,1	2,1
Totaal 0 – 12 jaar	4,3	2,3

5.16 Percentage kinderen onder de 12 jaar met astma, chronische bronchitis of COPD in een periode van 12 maanden in het Vlaams Gewest - 2001

Bron: Gezondheidsenquête België 2001, afdeling Epidemiologie, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid

* *In een periode van 12 maanden*

Allergie

Ongeveer 14% van de kinderen onder de 12 jaar had in een periode van 12 maanden te maken met een allergie. Beneden de leeftijd van 1 jaar komen allergieën minder voor (zie tabel 5.17).

Allergie*

	1997	2001
0 – 1 jaar	0,0	8,2
1 – 3 jaar	13,2	15,1
3 – 6 jaar	14,3	16,5
6 – 12 jaar	13,6	13,7
Totaal 0 – 12 jaar	12,6	14,1

5.17 Percentage kinderen onder de 12 jaar met allergie in een periode van 12 maanden in het Vlaams Gewest
 Bron: Gezondheidsenquête België 1997 en 2001, afdeling Epidemiologie, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid

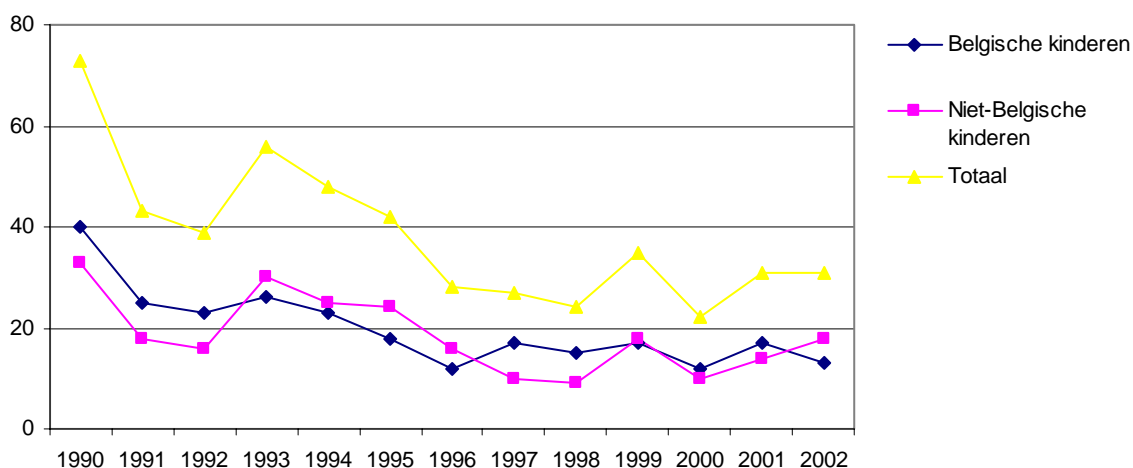
* In een periode van 12 maanden

Actieve tuberculose: frequentst bij niet-Belgische kinderen

Actieve tuberculose komt niet alleen in ontwikkelingslanden voor. Ook in de westerse geïndustrialiseerde landen lijden er kinderen aan tuberculose. In 2002 werden in Vlaanderen bij kinderen onder de 15 jaar 31 nieuwe gevallen van tuberculose geregistreerd, waarvan 13 bij Belgische kinderen en 18 bij niet-Belgische kinderen.

Het aantal nieuwe gevallen van actieve tuberculose is even hoog als in 2001. Er werden wel minder nieuwe gevallen genoteerd bij de Belgische kinderen en meer bij de niet-Belgische kinderen. In grafiek 5.18 wordt de evolutie sinds 1995 weergegeven.

Actieve tuberculose

5.18 Aantal nieuwe gevallen van tuberculose bij kinderen onder de 15 jaar in het Vlaams Gewest
 Bron: Vlaamse Vereniging voor Respiratoire Gezondheidszorg en Tuberculosebestrijding (VRGT)

4.4. Ziekenhuisopnamen

Bijna 13% van de kinderen onder de 12 jaar is in een periode van 12 maanden in een ziekenhuis opgenomen geweest, meestal slechts eenmaal. Bij de kinderen van 1 tot 3 jaar werd bijna 1 op de 4 kinderen in een periode van 12 maanden opgenomen in een ziekenhuis (zie tabel 5.19).

Ziekenhuisopnamen*

Hoofdstuk 5: Aspecten van gezondheid en ontwikkeling van jonge kinderen

	1997	2001
0 – 1 jaar	16,6	18,1
1 – 3 jaar	18,9	24,4
3 – 6 jaar	10,8	10,4
6 – 12 jaar	10,9	8,1
Totaal 0 – 12 jaar	13,0	12,6

5.19 Percentage kinderen met 1 of meerdere ziekenhuisopnamen in de loop van een jaar in het Vlaams Gewest
Bron: Gezondheidsenquête België 1997 en 2001, afdeling Epidemiologie, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid

* In een periode van 12 maanden

5. Ongevallen bij kinderen

De preventie van ongevallen is een belangrijke opdracht voor al wie betrokken is bij de zorg voor jonge kinderen. Cijfermateriaal over de feitelijke situatie is onmisbaar voor preventieve acties.

In deze paragraaf staan we stil bij ongevallen waarbij een arts werd geconsulteerd en bij verkeersongevallen. Voor de sterfgevallen als gevolg van een ongeval verwijzen we naar punt 3.2 in dit hoofdstuk over de doodsoorzaken.

5.1. Medisch behandelde ongevallen

Het overkomt jaarlijks 1 kind op de 4, vooral in en om de eigen woning. Val op gelijk niveau is frequent

Gegevens over ongevallen met de dood tot gevolg worden systematisch verzameld via de statistiek over de doodsoorzaken, maar hiermee wordt slechts het topje van de ijsberg zichtbaar. Resultaten van een *bevolkingsonderzoek* brengen ongevallen veel vollediger in kaart. In het tweede bevolkingsonderzoek van Kind en Gezin in 1999-2000 – het eerste bevolkingsonderzoek dateert van 1984-1985 – werd een grote groep ouders van kinderen onder de 3 jaar er maandelijks over bevraagd of hun kind in de voorbije maand een ongeval had gehad. Als ongeval wordt beschouwd elke ongewilde, onvoorziene gebeurtenis waarbij een plotselinge van buitenaf inwerkende kracht lichamelijk letsel toebrengt en waarbij een arts wordt geconsulteerd, hierna medisch behandeld ongeval genoemd.

Het onderzoek toont aan hoe frequent ongevallen voorkomen bij jonge kinderen, wat er precies gebeurt, in welke omstandigheden en wat de gevolgen ervan zijn.

Van de kinderen van 3 maanden tot 3 jaar zijn in de loop van een jaar bijna 1 op 4 kinderen het slachtoffer van een ongeval waarvoor een arts wordt geconsulteerd. De *incidentie van ongevallen* ligt iets hoger bij jongens dan bij meisjes en verschilt naar gelang de leeftijd. Opmerkelijk is dat de incidentie van ongevallen nagenoeg niet gewijzigd is tegenover 15 jaar geleden (zie tabel 5.20).

Ongevalsincidentie

	1984-1985	1999-2000
Jongens (1)	0,27	0,26
Meisjes (1)	0,21	0,20
Totaal	0,24	0,23
3 maanden tot 1 jaar	0,09	0,13
1 jaar – 2 jaar	0,26	0,22
2 jaar – 3 jaar	0,27	0,25

Hoofdstuk 5: Aspecten van gezondheid en ontwikkeling van jonge kinderen

Totaal	0,24	0,23
--------	------	------

5.20 Incidentie van medisch behandelde ongevallen bij kinderen van 3 maanden tot 3 jaar
Bron: Kind en Gezin, Ongevallen met een medische interventie bij baby's en peuters, 2003
 (1) In 1984-1985 waren ook kinderen tussen 3 en 4 jaar opgenomen

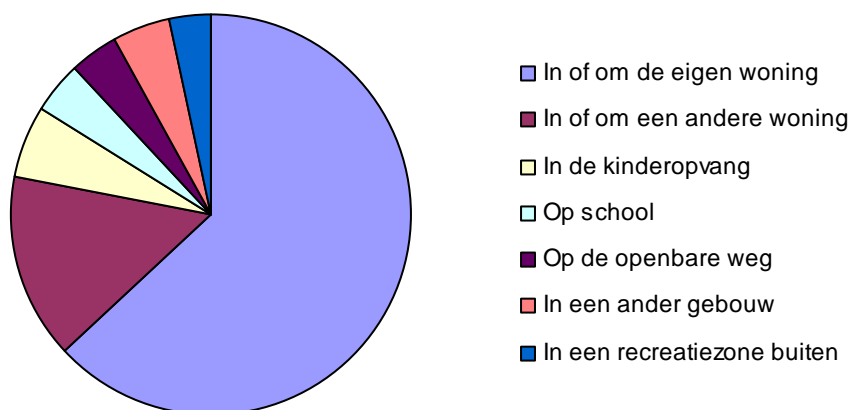
Ongevallen gebeuren vooral *in of om de eigen woning* of *in of om een andere woning*. Tegenover 1984-1985 zien we een stijging van het aandeel van ongevallen in de kinderopvang, wat overeenstemt met het toegenomen gebruik van formele kinderopvang (zie tabel 5.21 en grafiek 5.22).

Plaats ongeval

	1984-1985	1999-2000
In of om eigen woning	64,7	62,7
In of om andere woning	16,0	14,8
In de kinderopvang	1,8	5,7
Op school	5,7	4,1
Op de openbare weg	6,6	4,7
Elders	5,1	7,9
<i>Waarvan</i>		
<i>in ander gebouw</i>	<i>NB</i>	4,6
<i>in recreatiezone buiten</i>	<i>NB</i>	3,3
Niet bekend	0,1	0,1
Totaal	100,0	100,0

5.21 Medisch behandelde ongevallen bij kinderen van 3 maanden tot 3 jaar volgens de plaats van het ongeval
Bron: Kind en Gezin, Ongevallen met een medische interventie bij baby's en peuters, 2003
NB: niet beschikbaar

Plaats ongeval

5.22 Medisch behandelde ongevallen bij kinderen van 3 maanden tot 3 jaar volgens de plaats van het ongeval – 1999-2000

Bron: Kind en Gezin, Ongevallen met een medische interventie bij baby's en peuters, 2003

Hoofdstuk 5: Aspecten van gezondheid en ontwikkeling van jonge kinderen

Jonge kinderen zijn vooral het slachtoffer van een val (64,2%). Bij kinderen onder de 12 maanden is dit meer een val van een hoogte; bij kinderen van 1 tot 3 jaar iets meer een val op gelijk niveau. Op de tweede en derde plaats komen snijden en stoten (8,8%) en beklemming, beknelling van een lidmaat (7,9%). Deze beide ongevalensoorten nemen relatief toe naarmate het kind ouder wordt. Verbranding en vergiftiging maken respectievelijk 5,7% en 3,7% van de ongevallen uit.

Deze ongevalensoorten en vooral verbrandingen nemen af naarmate het kind ouder wordt. Bij kinderen onder de 12 maanden bedraagt het aandeel van verbrandingen ongeveer 14% (zie tabel 5.23 en grafiek 5.24).

Wijze van verwonding

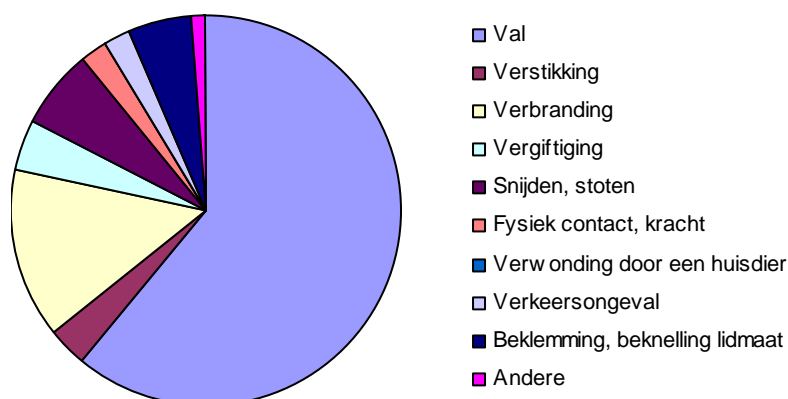
	3m-1j	1j-2j	2j-3j	Totaal
Val	60,9	66,7	62,9	64,2
Op gelijk niveau, struikelen	12,0	32,1	31,2	29,8
Van de trap	5,4	8,4	7,5	7,8
Van verdieping naar lagere verdieping	0,0	0,0	0,2	0,1
Andere val van hoogte	43,5	26,2	24,0	26,5
Verstikking	3,3	0,6	0,6	0,9
Verbranding	14,1	6,8	2,9	5,7
Vergiftiging	4,3	4,2	2,9	3,7
Snijden, stoten	6,5	7,3	10,0	8,8
Contact met statisch voorwerp	2,2	2,2	3,6	2,8
Contact met vallend/geworpen voorwerp	3,3	2,0	2,7	2,5
Contact met scherp voorwerp	1,0	2,2	1,0	1,6
Contact met bewegend voorwerp	0,0	2,2	1,0	1,6
Beklemming, beknelling van een lidmaat	5,4	7,3	9,4	7,9
Fysiek contact, kracht	2,2	2,4	4,8	3,5
Verwonding door een dier	0,0	1,6	2,5	1,9
Verkeersongeval	2,2	0,6	2,1	1,4
Iets in oog, oor, neus	1,1	1,3	1,9	1,6
Verdrinking, in het water vallen	0,0	1,0	0,0	0,4

5.23 Medisch behandelde ongevallen bij kinderen van 3 maanden tot 3 jaar in 1999-2000 volgens wijze van verwonding en leeftijd

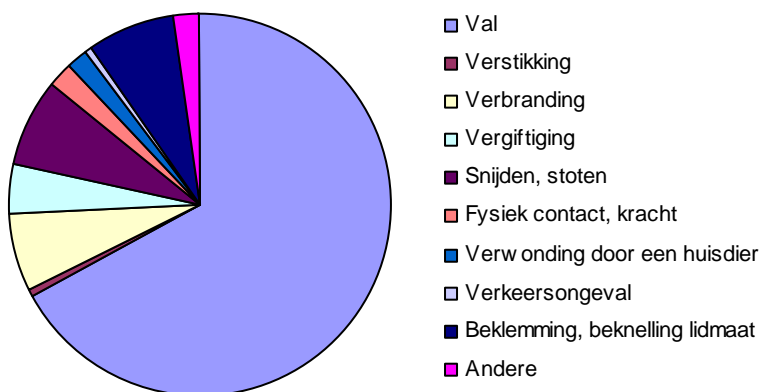
Bron: Kind en Gezin, Ongevallen met een medische interventie bij baby's en peuters, 2003

Wijze van verwonding

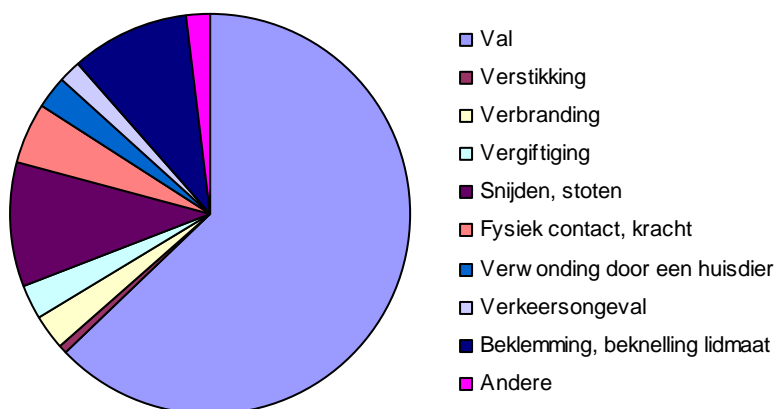
Kinderen van 3 maanden tot 1 jaar

Kinderen van 1 tot 2 jaar

Kinderen van 2 tot 3 jaar

5.24 Medisch behandelde ongevallen bij kinderen van 3 maanden tot 3 jaar volgens wijze van verwonding en leeftijd – 1999–2000

Bron: Kind en Gezin, Ongevallen met een medische interventie bij baby's en peuters, 2003

Bij een ongeval lopen jonge kinderen vooral *open wonden* en *kneuzingen* op (zie tabel 5.25). In ruim de helft van de ongevallen werd een beroep gedaan op een *huisarts*. Opmerkelijk is het hoge percentage kinderen waarvoor een beroep werd gedaan op een *spoedgevallenafdeling*: ruim vier op de tien kinderen.

Bij 4,5% van de ongevallen was een ziekenhuisopname noodzakelijk (zie tabel 5.26).

Letsels

Open wonde (vleeswonde)	34,0
Kneuzingen (blauwe plekken, ...)	18,4
Brandwonden	6,0
Botbreuk	5,2
Open wonde + kneuzingen	4,5
Verstuiking	3,2
Ontwrichting	3,2
Hersenletsel	2,5
Schaafwonde + kneuzingen	2,3
Inwendig letsel	2,3
Schaafwonde	2,1
Ander letsel	1,6
Restcategorieën*	5,9
Geen letsel	8,7

Totaal	100,0
--------	-------

5.25 Medisch behandelde ongevallen bij jonge kinderen volgens opgelopen letsels, 1999-2000 - percentage (meerdere antwoorden mogelijk)

Bron: Kind en Gezin, Ongevallen met een medische interventie bij baby's en peuters, 2003

* Restcategorieën omvat alle categorieën die ieder op zich geen 1% uitmaken van de geregistreerde ongevallen

Medische interventie*

Huisarts	54,3
Spoedgevallenafdeling	42,6
Andere specialisten	11,7
Kinderarts	10,4
Ziekenhuisopname	4,5
Tandarts	3,9
Antigifcentrum	2,1
EHBO-post	1,5

5.26 Medisch behandelde ongevallen bij jonge kinderen volgens aard van de medische interventie – 1999-2000 – percentage

Bron: Kind en Gezin, Ongevallen met een medische interventie bij baby's en peuters, 2003

* Meerdere antwoorden mogelijk. De optelling van de percentages bedraagt dan ook meer dan 100

5.2. Ongevallen in het verkeer

Vooral als inzittende van een personenauto

In 2001 kwamen in het Vlaams Gewest 68 kinderen onder de 5 jaar om of werden ernstig verwond in een verkeersongeval. In ruim 6 op de 10 gevallen was het kind passagier in een personenauto. Bijna 3 op de 10 kinderen waren als voetganger slachtoffer van een ongeval.

132 kinderen van 5 tot 9 jaar kwamen om of werden ernstig gewond. Ook hier zijn ongevallen als passagier het frequentst: bijna 42% van de omgekomen of ernstig gewonde kinderen van 5 tot 9 jaar was passagier van een personenauto. Bijna 36% was voetganger en bijna 20% was bestuurder van fiets.

206 kinderen van 10 tot en met 14 jaar kwamen om of werden ernstig gewond. In de leeftijdsgroep 10-14 jaar zijn bij de ernstige ongevallen de ongevallen als bestuurder van een fiets, bromfiets, motorfiets of personenauto het frequentst: bij 55,3% van de ernstige ongevallen was het slachtoffer bestuurder van een voertuig. Op de

Hoofdstuk 5: Aspecten van gezondheid en ontwikkeling van jonge kinderen

tweede plaats komen de ongevallen als passagier (21,8%) en op de derde plaats de ongevallen als voetganger (17%) (zie tabel 5.27).

In tabel 5.27 zijn ook de cijfers van 2001 voor het Rijk opgenomen.

Verkeersslachtoffers

Leeftijd	Voetganger	Bestuurder fiets, brom- fiets, motor- fiets, personenauto	Inzittende personen- auto	Andere	Totaal
0 – 4 jaar					
<u>Vlaams Gewest</u>	20	2	42	4	68
<i>waarvan doden</i>					
<i>binnen 30 dagen</i>	4	0	3	2	9
<u>Het Rijk</u>	32	2	86	6	126
<i>waarvan doden</i>					
<i>binnen 30 dagen</i>	5	0	11	2	18
5 – 9 jaar					
<u>Vlaams Gewest</u>	47	25	55	5	132
<i>waarvan doden</i>					
<i>binnen 30 dagen</i>	4	2	5	1	12
<u>Het Rijk</u>	79	29	98	12	218
<i>waarvan doden</i>					
<i>binnen 30 dagen</i>	6	3	12	2	23
10 – 14 jaar					
<u>Vlaams Gewest</u>	35	114	45	12	206
<i>waarvan doden</i>					
<i>binnen 30 dagen</i>	4	6	5	1	16
<u>Het Rijk</u>	72	131	79	21	303
<i>waarvan doden</i>					
<i>binnen 30 dagen</i>	5	8	8	1	22

5.27 Verkeersslachtoffers - Aantal doden binnen 30 dagen en ernstig gewonden (= opname in ziekenhuis voor meer dan 24 uur noodzakelijk) onder de 15 jaar en aard van de weggebruiker in 2001

Bron: Belgisch Instituut voor de Verkeersveiligheid - Gegevens NIS

6. Kindermishandeling

Opmerkelijke daling van het aantal meldingen bij de vertrouwenscentra; meldingen vooral vanuit de omgeving van het kind

In de zes vertrouwenscentra kindermishandeling werden in 2003 in totaal 5615 *meldingen* van concrete gevallen van mishandeling of verwaarlozing bij minderjarigen genoteerd. Hierbij waren 7779 minderjarigen betrokken (zie tabel 5.28).

In vergelijking met 2002 daalde het aantal meldingen met 7,0%. In grafiek 5.29 is de evolutie van de meldingen sinds 1995 weergegeven. Hieruit blijkt dat het aantal meldingen in 2003 nog een stuk lager ligt dan in 2002.

In 2003 bedroeg het *aantal gemelde kinderen per 10 000 kinderen* 61,0 (voor het Vlaams Gewest). In

grafiek 5.30 wordt de evolutie per 10 000 kinderen weergegeven sinds 1995. Uit deze grafiek blijkt een daling na de forse stijging in 2002.

Het relatieve aantal kinderen dat in 2003 per 10 000 kinderen gemeld wordt, verschilt naar gelang de provincie. Het is het hoogst in de provincie Antwerpen (71,5 op 10 000) en het laagst in de provincie West-Vlaanderen (51,1 op 10 000) (zie tabel 5.31).

In de provincies Antwerpen, Vlaams-Brabant en Limburg was er een lichte daling. In Oost-Vlaanderen en vooral in West-Vlaanderen was er een aanzienlijke daling.

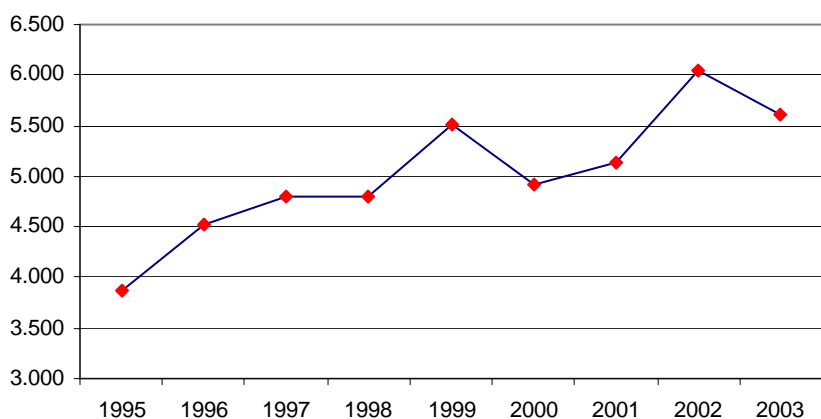
Meldingen

	2002	2003
Aantal meldingen	6 037	5 615
Aantal betrokken kinderen	8 252	7 779

5.28 Aantal meldingen van kindermishandeling of -verwaarlozing

Bron: Kind en Gezin - Registratie bij de vertrouwenscentra kindermishandeling

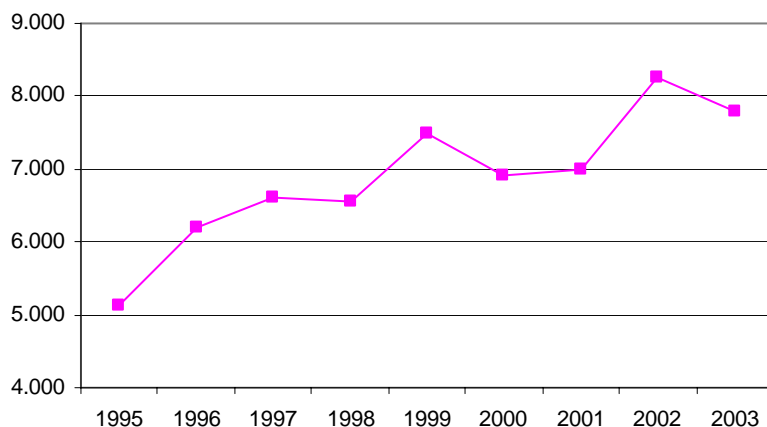
Evolutie aantal meldingen

5.29 Evolutie van het aantal meldingen van mishandeling of verwaarlozing sinds 1995

Bron: Kind en Gezin - Registratie bij de vertrouwenscentra kindermishandeling

Evolutie aantal gemelde kinderen

5.30 Kindermishandeling: evolutie van het aantal gemelde kinderen per 10 000 kinderen onder de 18 jaar

Bron: Kind en Gezin - Registratie bij de vertrouwenscentra kindermishandeling

Aantal gemelde kinderen per 10 000

	2002	2003
Antwerpen	73,9	71,5
Vlaams-Brabant	65,7	65,1
West-Vlaanderen	62,3	51,1
Oost-Vlaanderen	59,5	54,9
Limburg	58,4	58,1
Vlaams Gewest	65,0	61,0

5.31 Kindermishandeling: aantal gemelde kinderen per 10 000 kinderen onder de 18 jaar in het Vlaams Gewest en volgens provincie

Bron: Kind en Gezin – Registratie bij de vertrouwenscentra kindermishandeling

Bij 2321 kinderen, of 29,8% van het aantal gemelde kinderen, signaleerden de melders *lichamelijke mishandeling of verwaarlozing*.

Het aantal kinderen dat werd gesignaleerd voor *seksueel misbruik* bedroeg 1746 of 22,4% van de gemelde kinderen. Bij 64% van deze (vermoedelijk) seksueel misbruikte kinderen geeft de melder al onmiddellijk aan dat de dader tot de familie behoort (incest); bij de rest van de kinderen gaat het ofwel om extrafamiliaal misbruik, of is de relatie tussen de dader en het slachtoffer onbekend.

Bij 1399 kinderen of 18,0% signaleerde de melder *emotionele mishandeling of verwaarlozing*.

Ten opzichte van 2002 is er vooral een daling van het aantal kinderen dat wordt gemeld voor Münchhausen syndroom by proxy (-58,6%), voor een verwerkingsproblematiek (-20,1%), voor emotionele verwaarlozing (-9,9%) en voor incest (-9,6%). Het aantal gevallen van lichamelijke mishandeling steeg (+1,6%) (zie tabel 5.32).

46,7% van de meldingen was afkomstig uit de primaire omgeving van het kind; het ging vooral om meldingen door de moederfiguur (16,5% van het totale aantal meldingen), door andere gezins- of familieleden (10,1%), door burens of kennissen (9,4%), door de vaderfiguur (7,1%) of door het slachtoffer zelf (1,3%).

51,4% van de meldingen kwam van professionelen (17,0% van hulpverleners uit de gezondheidszorg, 8,3% vanuit welzijnsorganisaties en 19,7% vanuit de school of een voorschoolse voorziening). 0,5% van de meldingen kwam van een persoon uit de omgeving van de dader. Bij 1,3% van de meldingen is de melder onbekend.

Gemelde problematiek

	2002		2003		Verschil 2003-2002 (in procent)
	Aantal	%	Aantal	%	
Lichamelijke mishandeling	1 334	16,2	1 355	17,4	+1,6
Lichamelijke verwaarlozing	1 032	12,5	966	12,4	-6,4
<i>Totaal lichamelijke mishandeling en verwaarlozing</i>	2 366	28,7	2 321	29,8	-1,9

Hoofdstuk 5: Aspecten van gezondheid en ontwikkeling van jonge kinderen

Emotionele mishandeling	871	10,6	870	11,2	-0,1
Emotionele verwaarlozing	587	7,1	529	6,8	-9,9
<i>Totaal emotionele mishandeling en verwaarlozing</i>	<i>1 458</i>	<i>17,7</i>	<i>1 399</i>	<i>18,0</i>	<i>-4,0</i>
Seksueel misbruik: incest	1 236	15,0	1 117	14,4	-9,6
Seksueel misbruik: geen incest, onbekend of het om incest gaat	663	8,0	629	8,1	-5,1
<i>Totaal seksueel misbruik</i>	<i>1 899</i>	<i>23,0</i>	<i>1 746</i>	<i>22,4</i>	<i>-8,1</i>
Münchhausen syndroom by proxy	58	0,7	24	0,3	-58,6
Risicosituatie mishandeling/verwaarlozing	1 283	15,5	1 217	15,6	-5,1
Onduidelijke problematiek, twijfel	629	7,6	619	8,0	-1,6
Verwerkingsproblematiek t.g.v. vroegere mishandeling/verwaarlozing	134	1,6	107	1,4	-20,1
Geen mishandeling, ander probleem	425	5,2	346	4,4	-18,6
Totaal	8 252	100,0	7 779	100,0	-5,7

5.32 Kindermishandeling: gemelde kinderen naar gelang de belangrijkste gemelde problematiek

Bron: Kind en Gezin - Registratie bij de vertrouwenscentra kindermishandeling

7. De Europese context

7.1. Levensverwachting bij de geboorte

Met een levensverwachting bij de geboorte van 76,3 jaar voor de mannen en 81,8 jaar voor de vrouwen scoort het Vlaams Gewest goed. De levensverwachting ligt alleen in Zweden en in Italië hoger, zowel voor mannen als voor vrouwen (zie tabel 5.33).

Levensverwachting bij geboorte

	1990	1995	2000	2001	2002
Mannen					
Vlaams Gewest	NB	74,6	75,7	76,1	76,3
België	72,7	73,4	74,6	74,9	75,1
Duitsland	72,0	73,3	75,0	75,5	
Frankrijk	72,7	73,9	75,3	75,5	75,6
Groot-Brittannië	72,9	74,0	75,5	78,3*	
Italië	73,6	74,8	76,6	76,7*	76,8*
Nederland	73,8	74,6	75,5	75,8	76,0
Zweden	74,8	76,2	77,4	77,6	77,7
Vrouwen					
Vlaams Gewest	NB	80,8	81,5	81,8	81,8
België	79,4	80,2	80,8	81,1	81,1
Duitsland	78,4	79,7	81,0	81,3	
Frankrijk	80,9	81,8	82,7	82,9	82,9
Groot-Brittannië	78,6	79,2	80,2	80,4*	
Italië	80,1	81,3	82,5	82,8*	82,9*
Nederland	80,0	80,4	80,5	80,7	80,7
Zweden	80,4	81,5	82,0	82,1	82,1

5.33 Levensverwachting van mannen en vrouwen bij de geboorte in enkele Europese landen sinds 1990

Hoofdstuk 5: Aspecten van gezondheid en ontwikkeling van jonge kinderen

Bronnen: Council of Europe, *Recent demographic developments in Europe 2003*

Eurostat, *Newcronos, Website*

Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

NB: niet beschikbaar

* Voorlopige cijfers

7.2. Keizersneden

Met ongeveer 183 keizersneden per 1000 levendgeborenen bevindt Vlaanderen zich in een middenpositie. In Nederland, Zweden en Frankrijk ligt het aandeel keizersneden lager. In Italië ligt het aandeel keizersneden veel hoger; het bedraagt er bijna 348 per 1000 levendgeborenen. Ook in Duitsland ligt het hoger (zie tabel 5.34).

Keizersneden

	1990	1995	1999	2000	2001	2002
Vlaanderen*	97,8	142,9	162,5	169,6	175,3	183,2
België	104,5	134,5	159,2			
Duitsland	157,0	172,4	198,0	208,9		
Frankrijk	139,4	NB	166,9	171,2		
Groot-Brittannië	124,0	158,0				
Italië	207,9	260,7	323,9	332,7	347,6	
Nederland	74,1	96,5	113,4	129,0		
Zweden	107,9	120,0	144,0			

5.34 Aantal keizersneden per 1000 levendgeborenen in enkele Europese landen

Bronnen: Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie

OECD, *Health Data 2003*

* Betreft Vlaams Gewest en een Nederlandstalige kraamkliniek in Brussel

NB: niet beschikbaar

7.3. Geboortegewicht

Prematuriteit, gedefinieerd als een geboortegewicht lager dan 2500 g, bedraagt in de bestudeerde Europese landen meestal ongeveer 6 à 7%. Met 7,4% in 2002 scoort het Vlaams Gewest aan de hoge kant.

Van de bestudeerde landen ligt alleen Groot-Brittannië nog hoger. Nederland en vooral Zweden liggen merkkelijk lager (zie tabel 5.35).

Laag geboortegewicht

	1990	1995	1999	2000	2001	2002
Vlaams Gewest	6,2	6,9	7,1	6,8	7,1	7,4
België	6,1	6,5				
Duitsland	5,7	6,1	6,5			
Frankrijk	5,3	5,8	6,4	6,4	6,5	
Groot-Brittannië	6,8	7,3	7,6	7,6	7,6	
Italië	5,6	6,0				
Nederland	4,8	NB	4,8*	4,8*	5,7**	5,7**
Zweden	4,5	4,4	4,3	4,2		

5.35 Aantal kinderen met een geboortegewicht lager dan 2500 g per duizend levendgeborenen

Bronnen: OECD, Health Data 2003
 Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie
 CBS, Statline (Nederland)
 * Cijfer periode 1998/2000
 ** Cijfer periode 2000/2002

7.4. Sterfte

De *kindersterfte* in het Vlaams Gewest is aanzienlijk gedaald tegenover 1990. In 2002 lag de kindersterfte in het Vlaams Gewest op het niveau van andere Europese landen met een goede score inzake kindersterfte. Alleen Zweden doet merkelijk beter (zie tabel 5.36).

Ook inzake het *perinatale-sterftecijfer*, of de sterfte van kinderen tijdens de eerste zeven dagen samen met het aantal doodgeborenen, sluit het Vlaams Gewest zich aan bij de landen met een goed resultaat (zie tabel 5.37).

Kindersterfte

	1990	1999	1995	2000	2001	2002	2003
Vlaams Gewest	8,6	4,8	5,9	4,7	4,5	4,3	
België	6,6	5,3	5,8	4,8	4,5	4,4	
Duitsland	7,1	4,5	5,3	4,4	4,2	4,2	
Frankrijk	7,4	4,3	4,9	4,4	4,5	4,2	4,2
Groot-Brittannië	8,0	5,8	6,2	5,6	5,5	5,2	
Italië	8,2	5,1	6,2	4,5			
Nederland	7,1	5,2	5,4	5,1	5,4	5,0	4,8
Zweden	6,0	3,4	4,1	3,4	3,7	3,3	

5.36 Kindersterfte: aantal sterfgevallen van kinderen beneden de leeftijd van één jaar per 1000 levendgeborenen in enkele Europese landen sinds 1990

Bronnen: Council of Europe, *Recent demographic developments in Europe 2003*
 Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg
 Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, *Geboorte, perinatale sterfte en kindersterfte, 1990-1992*
 INSEE, Website (Frankrijk)

Perinatale sterfte

	1990	1995	1999	2000	2001	2002
Vlaams Gewest	8,4	7,7	6,7	6,1	6,3	6,0
België	8,9	7,2				
Duitsland	6,3	6,8	6,2			
Frankrijk	8,3	7,4	6,5	6,7	6,9*	
Groot-Brittannië	8,1	8,9	6,9	6,9	6,7	
Italië	10,5	7,1	6,3	5,8		
Nederland	9,6	8,0	7,9	7,8	7,9	
Zweden	6,5	5,5	5,6	5,6	5,7	

5.37 Perinatale-sterftecijfer per 1000 levendgeborenen in enkele Europese landen sinds 1990

Bronnen: OECD, Health Data 2003
 NIS, *Bevolkingsstatistieken*
 INSEE, *Bulletin mensuel de Statistique, janvier 2003, 1 (France)*
 Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

CSB, Statline (Nederland)

* Voorlopig cijfer

De sterfte bij kinderen onder de vijf jaar gaat overal in dalende lijn. Met 6 sterfgevallen per 1000 levendgeborenen neemt België een middenpositie in, samen met Frankrijk en Italië. In Duitsland, Nederland en vooral in Zweden ligt het sterftecijfer beneden de 5 jaar lager. In Groot-Brittannië ligt het hoger (zie tabel 5.38).

Sterfgevallen kinderen onder de 5 jaar

	1995	2000	2001	2002
België	9	6	6	6
Duitsland	7	5	5	5
Frankrijk	7	6	6	6
Groot-Brittannië	7	7	7	7
Italië	7	6	6	6
Nederland	6	6	6	5
Zweden	4	4	3	3

5.38 Aantal sterfgevallen bij kinderen onder de 5 jaar per 1000 levendgeborenen

Bronnen: UNICEF, End Decade Databases, Child Mortality

UNICEF, At a glance, Country Statistics

7.5. Wiegendood

Voor de meeste bestudeerde landen is het recentst beschikbare cijfer over wiegendood dat van 1999.

Uit tabel 5.39 blijken de zeer lage cijfers voor Italië en Nederland, met respectievelijk 0,07 (1999) en 0,11 (2002) gevallen van wiegendood per 1000 levendgeborenen.

Verder blijkt dat het aantal gevallen van wiegendood in alle bestudeerde landen daalt.

Wiegendood

	1995	1999	2000	2001	2002
Vlaams Gewest	1,06	0,55	0,69	0,43	0,44
België	NB	NB			
Duitsland	NB	0,66			
Frankrijk	0,74	0,45			
Groot-Brittannië	NB	0,43			
Italië	0,11	0,07			
Nederland	0,26	0,13	0,12	0,17	0,11
Zweden	NB	0,33			

5.39 Aantal gevallen van wiegendood per 1000 levendgeborenen in enkele Europese landen

Bronnen: Centraal Bureau voor de Statistiek, Nederland

WHO Statistics, Mortality Database (eigen berekeningen)

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Gezondheidsindicatoren

NB: niet beschikbaar

7.6. Aangeboren afwijkingen

De Eurocat-registratie van aangeboren afwijkingen tot 1 jaar loopt in een aantal landen.

In tabel 5.40 worden de gegevens voor 2001* van het register in Antwerpen vergeleken met de gegevens van

Hoofdstuk 5: Aspecten van gezondheid en ontwikkeling van jonge kinderen

alle Eurocat-registers die volledig werken volgens de Eurocat-richtlijnen. Het betreft 16 registers.

In vergelijking met het Eurocat-gemiddelde voor 2001 deden zich in Antwerpen in 2001 merkelijk meer afwijkingen voor aan de ledematen en aan het intern urogenitaal stelsel. Ook een gespleten lip kwam meer voor. Daarentegen waren er merkelijk minder afwijkingen aan het hart-en-bloedvatenstelsel en aan het extern urogenitaal stelsel.

Aangeboren afwijkingen tot 1 jaar

	Antwerpen 2001	Eurocat-gemiddelde 2001
	per 10 000 geboorten	per 10 000 geboorten
Hart-en-bloedvatenstelsel	45,6	60,3
Ledematen	57,2	33,5
Zenuwstelsel	18,5	18,7
<i>waarvan</i>		
<i>neurale buis</i>	9,2	8,5
<i>hydrocefalie</i>	4,0	4,7
Spijsverteringsstelsel, uitgezonderd pylorusstenose	15,6	12,8
Pylorusstenose	28,3	*
Intern urogenitaal stelsel	34,1	23,7
Extern urogenitaal stelsel	7,5	12,5
Gespleten lip	14,4	9,0
Gespleten verhemelte	6,4	6,1
Omfalokèle	2,9	2,8
Gastroschisis	0,0	2,0
Metabole stoornissen	8,1	**
Chromosomale afwijkingen	27,7	30,4
<i>waarvan syndroom van Down</i>	14,4	18,7

5.40 Geregistreerde aangeboren afwijkingen tot 1 jaar in de Eurocat-registers per 10 000 geboorten

Bron: Eurocat, Provinciaal Instituut voor Hygiëne, Antwerpen

* *Pylorusstenose wordt niet in alle Eurocat-registers geregistreerd*

** *Metabole stoornissen worden alleen in het Eurocat-register van Antwerpen geregistreerd*

* De voorlopige cijfers voor 2002 zijn ook al beschikbaar (zie 4.1). Maar omdat in het verleden is gebleken dat deze voorlopige cijfers nogal afwijken van de definitieve cijfers, opteren we ervoor om hier nog de cijfers van 2001 te gebruiken

7.7. Sterfgevallen door een ongeval

Het aantal doden als gevolg van een ongeval ligt in België aan de hoge kant. Alleen in Duitsland en Frankrijk ligt bij de 1 tot 4-jarigen het aantal doden als gevolg van een ongeval nog hoger (zie tabel 5.41).

Ook het aantal verkeersdoden ligt in België hoog in vergelijking met de andere bestudeerde Europese landen (zie tabel 5.42).

Sterfgevallen door ongeval

	1 tot 4-jarigen	5 tot 9-jarigen	10 tot 14-jarigen
--	-----------------	-----------------	-------------------

België	9,8	8,1	9,6
Duitsland	11,1	7,1	7,3
Frankrijk	12,0	7,3	8,4
Groot-Brittannië	7,3	4,6	6,4
Italië5,9	4,7	7,6	
Nederland	8,4	5,0	6,6
Zweden	5,6	4,5	5,5

5.41 Aantal sterfgevallen als gevolg van een ongeval per 100 000 kinderen in enkele Europese landen in de periode 1991-1995, naar leeftijd

Bron: UNICEF, *Child deaths by injury in rich nations, INNOCENTI Report Card, 2001*

Verkeersdoden

België	4,3
Duitsland	3,6
Frankrijk	3,8
Groot-Brittannië	2,9
Italië3,3	
Nederland	3,4
Zweden	2,5

5.42 Aantal verkeersdoden per 100 000 kinderen van 1 tot 14 jaar in enkele Europese landen in de periode 1991-1995

Bron: UNICEF, *Child deaths by injury in rich nations, INNOCENTI Report Card, 2001*

7.8. Sterfgevallen als gevolg van kindermishandeling

Unicef publiceerde in 2003 boordtabellen over sterfgevallen als gevolg van kindermishandeling in de welvarende staten. Per land werd het jaarlijks gemiddeld aantal sterfgevallen van kinderen jonger dan 15 jaar berekend over de 5 laatste jaren waarover overlijdensstatistieken beschikbaar waren.

In de landen die in Het kind in Vlaanderen worden opgevolgd, bedraagt dit ongeveer 0,5 per 100 000 sterfgevallen. Alleen Italië scoort lager met 0,2 (zie tabel 5.43).

Naast het cijfer over sterfgevallen geklasseerd onder doodslag en verwonding door andere personen, geeft Unicef ook "herziene cijfers" waarbij niet alleen de sterfgevallen geklasseerd onder doodslag en verwonding door andere personen worden genomen, maar ook sterfgevallen geklasseerd als "niet-gespecificeerde gebeurtenis, opzet niet bepaald". Unicef gaat ervan uit dat wanneer geen andere oorzaak van overlijden en geen ander motief kan worden opgegeven, het overlijden van een kind hoogstwaarschijnlijk te wijten is aan mishandeling of verwaarlozing die niet juridisch kan worden bewezen.

Sterfgevallen door kindermishandeling

	Per 100 000 (1)	Herziene cijfers (2) Per 100 000
België	0,6	1,1
Duitsland	0,6	0,8
Frankrijk	0,5	1,4
Groot-Brittannië	0,4	0,9
Italië0,2	0,2	
Nederland	0,5	0,6

Zweden 0,5 0,6

5.43 Gemiddeld aantal sterfgevallen per jaar per 100 000 kinderen jonger dan 15 jaar, gebaseerd op de 5 laatst beschikbare overlijdensstatistieken

Bron: UNICEF, *A league table of Child Maltreatment deaths in Rich Nations, INNOCENTI Report Card, nr 5, september 2003*

(1) Alleen sterfgevallen met als geregistreeerde doodsoorzaak "doodslag en verwonding door andere persoon"

(2) Sterfgevallen met als geregistreeerde doodsoorzaak "doodslag en verwonding door andere persoon" en sterfgevallen geklasseerd onder "niet-gespecificeerde gebeurtenis, opzet niet bepaald"

7.9. De pedagogische tik

Kindermishandeling is een algemeen probleem en vindt zijn wortels in culturele, economische en sociale gewoonten. Unicef vertaalt de uitdaging om kindermishandeling te stoppen als de uitdaging om de link te breken tussen problemen van volwassenen en de pijn van kinderen. Het voorkómen van kindermishandeling gaat eigenlijk om het creëren van een cultuur van geweldloosheid ten opzichte van kinderen. In dit kader maakt Unicef een status quaestionis op van de wetgeving op het vlak van fysieke bestraffing van kinderen. Hierbij kunnen gradaties worden onderscheiden. Het meest vergaande is het expliciete verbod op het fysiek straffen van kinderen. Een iets minder vergaande vorm van afwijzen van fysieke straffen bestaat erin dat ouders zich niet kunnen beroepen op hun rechten bij "disciplinaire" agressie.

Ook kan het zijn dat in een bepaalde context fysieke straffen verboden zijn en in een andere niet. Unicef bekijkt of er een verbod is in de thuissituatie, op school, in het gevangeniswezen of in andere instellingen en vormen van zorg buiten het gezin.

In tabel 5.44 wordt de situatie in België vergeleken met die in enkele andere Europese landen.

Fysieke bestraffing op school en in de gevangenis wordt overal bij wet verboden. In instellingen en bij zorg buiten het gezin is er een divers beeld, gaande van een verbod, een gedeeltelijk verbod tot helemaal geen verbod. Zweden heeft al heel lang een verbod op fysieke straffen; Duitsland nog maar sinds kort. In de andere landen is men (nog) niet zo ver.

Fysiek straffen van kinderen						
	Expliciet verbod	Recht op "disciplinaire" agressie geschrapt	Verbod thuis	Verbod in scholen	Verbod in gevangenis	Verbod in andere instellingen en zorg buiten gezin
België	Nee	Recht bestaat niet	Nee	Ja	Ja	Ja
Duitsland	Ja (2000)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Frankrijk	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Nee
Groot-Brittannië	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Soms
Italië	Nee	Ja (1)	Ja	Ja	Ja	Ja
Nederland	Nee	Nee	Nee	Ja	Ja	Soms
Zweden	Ja (1979)	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

5.44 Fysieke bestraffing van kinderen: de situatie op juridisch vlak

Bron: UNICEF, *A league table of Child Maltreatment deaths in Rich Nations*, INNOCENTI Report Card, nr 5, september 2003

(1) Uitspraak in 1996 van Hoog Gerechtshof, maar niet bevestigd in wetgeving

HOOFDSTUK 6.

GEZOND EN VEILIG LEVEN?

De levenswijze van mensen bepaalt voor een groot deel hun gezondheidstoestand en dit al vanaf de prille jeugd. Voorbeelden hiervan voor het jonge kind zijn borstvoeding en de samenstelling van de voeding, veilig slapen, vaccinatie, geneesmiddelengebruik en passief roken.

Wat de voeding betreft, grijpen wij terug naar de resultaten van een grootschalig onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen in Vlaanderen, dat Kind en Gezin in 2002 liet uitvoeren. De ouders van bijna 3000 kinderen werden op vier sleutelleeftijden – 3, 6, 12 en 24 maanden – bevraagd over de voeding van hun jonge kind*.

* Lenaers St., Goffin I., Onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen, SEIN, Limburgs Universitair Centrum, november 2002

1. DE VOEDING VAN HET JONGE KIND IN HET EERSTE LEVENSJAAR

1.1. Startvoeding

Borstvoeding frequentst als startvoeding; allochtone kindjes veel meer borstgevoed

Borstvoeding is ongetwijfeld de natuurlijkste en de gezondste voeding. De voordelen voor de gezondheid van de baby en de moeder zijn overduidelijk. Naast het feit dat borstvoeding een grotere biologische waarde heeft en beter verteert, beschermt borstvoeding ook tegen infecties, biedt ze het kind een langduriger bescherming tegen ziekten zoals luchtweginfecties, diarree, oorontsteking, en draagt ze bij tot het voorkómen van koemelkeiwitallergie.

In onze samenleving is borstvoeding, zeker langdurige, niet zo vanzelfsprekend. Toch observeren we een groot aantal kinderen dat start met uitsluitend borstvoeding.

In 2003 werden de definities van de startvoeding die Kind en Gezin hanteert, gewijzigd en meer afgestemd op de definities van de WHO. Volgens de sinds april 2003 gehanteerde definitie betekent borstvoeding uitsluitend moedermelk geven. Wanneer kleine hoeveelheden water, orale rehydratie, medicatie en vitamines en/of mineralensupplementen worden gegeven, dan wordt dit nog als uitsluitend borstvoeding beschouwd, evenals wanneer er wegens onvoorziene omstandigheden en eenmalig kunstvoeding wordt gegeven. Wanneer er naast moedermelk evenwel systematisch kunstvoeding of andere voedingsmiddelen worden gegeven, dan is er geen sprake meer van borstvoeding.

Er is wel nog een verschil met de WHO-definitie: de WHO beschouwt het geven van moedermelk met een flesje niet als uitsluitend borstvoeding. Kind en Gezin volgt de WHO op dit vlak niet, omdat er in de medische wereld heel wat discussie bestaat over de beste wijze om afgekolfde moedermelk te geven, in een flesje of in een bekertje.

Een tweede wijziging in de registratie die in april 2003 inging, betreft het moment van bepaling van de startvoeding. Dit werd nu zeer exact omschreven als de voeding op dag zes.

Wegens deze wijzigingen kunnen de cijfers sinds april 2003 niet worden vergeleken met die van de voorbije jaren.

In Vlaanderen krijgt 62,9% van de pasgeboren kinderen op dag 6 als *startvoeding* uitsluitend borstvoeding. Naar gelang de *provincie* verschilt het percentage kinderen dat uitsluitend borstvoeding krijgt. In de provincie Limburg ligt het percentage het hoogst: ruim 67% van de kinderen krijgt er uitsluitend borstvoeding als startvoeding. In de provincie West-Vlaanderen ligt het percentage het laagst en bedraagt het maar 55,2%. In de provincies Vlaams-Brabant, Antwerpen en Oost-Vlaanderen krijgen respectievelijk 66,6%, 63,8% en 62,4% van de pasgeboren kinderen uitsluitend borstvoeding (zie tabel 6.1).

Het percentage kinderen dat uitsluitend borstvoeding als startvoeding krijgt, ligt hoger bij *eerstgeborenen* dan bij geborenen van hogere rang. Het aantal eerstgeborenen dat borstvoeding krijgt, bedraagt 65,3%; bij de

volgens kinderen bedraagt het 61,1%. Kinderen in een *kansarm gezin* krijgen in iets mindere mate borstvoeding (55,1%) (zie tabel 6.2).

Het percentage ligt ook hoger bij de kinderen van *niet-Belgische origine* dan bij de kinderen van Belgische origine: 77,4% tegenover 60,1%.

Borstvoeding als startvoeding*

Antwerpen	63,8
Vlaams-Brabant	66,6
West-Vlaanderen	55,2
Oost-Vlaanderen	62,4
Limburg	67,4
<hr/>	
Vlaams Gewest	62,9

6.1 Percentage kinderen dat als startvoeding uitsluitend borstvoeding krijgt naar gelang de provincie – Vlaams Gewest – kinderen geboren in mei 2003 t/m december 2003

Bron: *Kind en Gezin – Ikaros*

* *Uitsluitend borstvoeding op de zesde dag*

Borstvoeding naar subgroepen*

Eerstgeborenen	65,3
Geborenen van hogere rang	61,1
<hr/>	
Kinderen van Belgische origine	60,1
Kinderen van niet-Belgische origine**	77,4
<hr/>	
Kinderen in een kansarm gezin	55,1
Kinderen in een niet-kansarm gezin	63,4
<hr/>	
Alle kinderen	62,9

6.2 Percentage kinderen dat als startvoeding borstvoeding krijgt, volgens geboortelang, volgens origine en naargelang het gezin kansarm is of niet – Vlaams Gewest – kinderen geboren in mei 2003 tot en met december 2003

Bron: *Kind en Gezin – Ikaros*

* *Uitsluitend borstvoeding op de zesde dag*

** *Kinderen waarvan de moeder bij haar geboorte niet de Belgische nationaliteit had*

1.2. Verloop van de borstvoeding

Weinig langdurig borstgevoede kinderen

In het "Onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen" kwam borstvoeding uitvoerig aan bod, niet alleen de praktijk van borstvoeding maar ook de intenties vóór de geboorte.

66,5% van de bevraagde ouders* had de intentie om het kind borstvoeding te geven. Op de zesde dag na de bevalling kreeg bijna 60% van de kinderen uitsluitend borstvoeding en nog eens 4,5% borstvoeding en flesvoeding. Op de leeftijd van 3 maanden is het aantal borstgevoede kinderen sterk gedaald: nog maar 25% krijgt uitsluitend borstvoeding en bijna 14% borstvoeding en andere voeding. Op de leeftijd van 6 maanden bedraagt het aantal borstgevoede kinderen, al dan niet in combinatie met andere voeding, 10,1% en op 12 maanden krijgt nog ongeveer 4% borstvoeding, samen met andere voeding (zie tabel 6.3).

Verloop borstvoeding (1)

	Borstvoeding	Borstvoeding en andere voeding
Intentie van de ouders vóór de geboorte	66,5	-
Voeding op de zesde dag	58,9	4,5
Voeding op 3 maanden	25,2	13,7
Voeding op 6 maanden	0,8	9,3
Voeding op 12 maanden	-	3,9

6.3 Intenties van ouders op het vlak van de voeding van het kind en verloop van de borstvoeding tot de leeftijd van 12 maanden – 2002

Bron: Lenaers St., Goffin I., *Onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen, SEIN, Limburgs Universitair Centrum, november 2002*

(1) Niet opgenomen: kinderen in een kansarm gezin en allochtone kinderen

* Allochtone kinderen en kinderen in een kansarm gezin werden niet bevroegd

1.3. Flesvoeding: de eerste flesvoeding en de flesvoeding op 6 en op 12 maanden

De meeste kinderen starten met wei-eiwitoverwegende voeding. Op 6 maanden krijgen de meeste flesgevoede kinderen geschikte opvolgmelk en ook op 12 maanden krijgen de meeste nog groei- of opvolgmelk

Voor welke melk kiezen ouders als ze hun kind flesvoeding geven? Het onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen in Vlaanderen beschrijft de samenstelling van de eerste flesvoeding, de flesvoeding op 6 maanden en op 12 maanden.

De eerste flesvoeding

We maken een onderscheid tussen kinderen die flesvoeding als startvoeding kregen en kinderen die aanvankelijk borstvoeding kregen maar daarna geheel of gedeeltelijk overschakelden op flesvoeding.

Bijna zeven op de tien kinderen die onmiddellijk na de geboorte flesvoeding krijgen, starten met een wei-eiwitoverwegende startvoeding, wat de beste keuze als flesvoeding is. 11,7% start met een hypoallergene melk (HA-melk) en 8,5% met een caseïneoverwegende startvoeding (zie tabel 6.4). Vooral ouders bij wie er allergieën voorkomen in de familie, kiezen voor HA-melk in plaats van een wei-eiwitoverwegende startvoeding (27% tegenover 21%).

Kinderen die pas op latere leeftijd overschakelen van borst- op flesvoeding, beginnen maar in 44% van de gevallen met een wei-eiwitoverwegende startvoeding. HA-melken (27% bij allergieën in de familie, 13% indien niet), anti-regurgitatiemelken (AR-melken) en andere melken komen hier vaker voor.

Eerste flesvoeding (1)

	Kinderen gestart met flesvoeding	Kinderen gestart met borstvoeding	Totaal
Wei-eiwitoverwegend	69,1	44,4	55,0
Caseïneoverwegend	8,5	7,5	7,9
HA-melk (2)	11,7	20,0	16,4
AR-melk (3)	6,3	10,5	8,7
Sojamelk	1,8	4,1	3,1
Tweedeleeftijdsmelk	0,4 (4)	0,3	0,4
Andere melken (4)	1,8	13,2	8,3

Combinatie (4)	0,4	0,0	0,2
Totaal	100,0	100,0	100,0

6.4 Samenstelling van de eerste flesvoeding bij kinderen die flesvoeding als startvoeding kregen en bij kinderen die aanvankelijk borstvoeding kregen – 2002 (percentage)

Bron: Lenaers St., Goffin I., *Onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen, SEIN, Limburgs Universitair Centrum, november 2002*

(1) Niet opgenomen: kinderen in een kansarm gezin en allochtone kinderen

(2) Alleen aangewezen ter preventie van allergieën

(3) Alleen aangewezen bij regurgitatie

(4) Niet aanbevolen op deze leeftijd

Op de leeftijd van 3 maanden is 67% van de kinderen die met flesvoeding startten minstens eenmaal van flesvoeding veranderd. Meestal liggen meerdere factoren aan de basis van de voedingswijziging. In zeven op de tien gevallen ligt minstens een probleem van gastro-intestinale aard aan de basis van de wijziging en in vier op de tien gevallen ligt onder meer het teruggeven van melk aan de basis van de wijziging. Krampen, honger en schreien zijn ook vrij vaak de reden van de wijziging.

Flesvoeding op 6 maanden

In tabel 6.5 wordt de aard van de flesvoeding op 6 maanden beschreven. 86% van de kinderen krijgt op de leeftijd van zes maanden een opvolgvoeding. 11% van de kinderen krijgt op dat ogenblik nog steeds een eersteleeftijdsmelk, hoewel die alleen aangewezen is van 0 tot 4 à 6 maanden. Ruim 1% van de respondenten gebruikt meerdere melkpoeders in één fles. Dit kunnen zowel opvolgvoedingen als eersteleeftijdsmelken zijn. Ongeveer 1% geeft een melk die niet geschikt is voor kinderen van 6 maanden of geeft al melk voor peuters. Binnen de opvolgmelken komen de melken op basis van koemelk het vaakst voor. Bijna 46% van de flesvoedingskinderen drinkt een opvolgvoeding op basis van koemelk. AR-opvolgvoedingen (15,8%), opvolgvoedingen op basis van soja (11,4%) en HA-opvolgvoedingen (7,5%) komen ook geregeld voor. De voorkomende niet-geschikte melken zijn volle melk, halfvolle melk, melk van de boerderij en karnemelk.

Flesvoeding op 6 maanden (1)

Opvolgvoedingen op basis van koemelk	45,7
AR-opvolgvoeding (2)	15,8
Opvolgvoedingen op basis van soja	11,4
HA-opvolgvoeding (3)	7,5
Andere opvolgvoedingen	5,9
Startvoeding – eersteleeftijdsmelk (4)	11,4
Combinatievoeding (4)	1,3
Niet-geschikte melken (Volle/halfvolle koemelk of andere dierlijke melk)	0,9
Melk voor peuters of "groeimelken" op basis van soja	0,1
Totaal	100,0

6.5 Samenstelling van de flesvoeding op 6 maanden – 2002 (percentage)

Bron: Lenaers St., Goffin I., *Onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen, SEIN, Limburgs Universitair Centrum, november 2002*

(1) Niet opgenomen: kinderen in een kansarm gezin en allochtone kinderen

(2) Alleen aangewezen bij regurgitatie

(3) Alleen aangewezen ter preventie van allergieën

(4) Niet aangewezen op deze leeftijd

Flesvoeding op 12 maanden

Kunstvoeding op basis van koemelk is aanbevolen tot de leeftijd van 12 à 18 maanden. Tabel 6.6 geeft een overzicht van de melken die de kinderen dagelijks drinken op de leeftijd van een jaar. Ongeveer 85% krijgt op dit moment groei- of opvolgmelken; 15% niet of niet meer.

Flesvoeding op 12 maanden (1) (2)

	%
Opvolgmelk of groeimelk	85,2
Volle koemelk	10,9
Sojamelk	10,9
Halfvolle koemelk	9,0
Gezoete melkdranken	6,5
Andere plantaardige melk	1,5
Magere melk	0,7
Andere dierlijke melk	0,7

6.6 Samenstelling van de melkvoeding bij kinderen die flesvoeding krijgen op de leeftijd van 6 maanden – 2002 (percentage)

Bron: Lenaers St., Goffin I., *Onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen, SEIN, Limburgs Universitair Centrum, november 2002*

(1) Niet opgenomen: kinderen in een kansarm gezin en allochtone kinderen

(2) Meerdere antwoorden mogelijk

1.4. Lepelvoeding

Op gemiddeld 4,5 maanden starten kinderen met lepelvoeding, meestal groentepap of fruitpap

Vaste voeding moet op het optimale moment aangeboden worden om de ontwikkeling van het normale kauwen en slikken te stimuleren. De kritieke periode om met lepelvoeding te beginnen is tussen 4 en 6 maanden. Lepelvoeding kan technisch gezien pas ingevoerd worden op 4 maanden, omdat een kind pas vanaf die leeftijd in staat is om voeding van een lepel af te happen. Er zijn uiteraard schommelingen die afhangen van de ontwikkeling van het kind.

De gemiddelde startleeftijd voor lepelvoeding ligt op 16,6 weken (4,5 maanden). Dit neemt niet weg dat 28% van de kinderen vóór de leeftijd van 4 maanden (16 weken) met lepelvoeding start: ruim 24% doet het in de derde maand (12 tot 15 weken), bijna 4% vóór de leeftijd van 3 maanden (12 weken).

Ongeveer evenveel kinderen starten met groentepap als met fruitpap (zie tabel 6.7).

Lepelvoeding (1)

Startleeftijd

Jonger dan 4 maanden	27,9
<i>waarvan</i>	
0 – 3 weken	0,1
4 – 7 weken	0,7
8 – 11 weken	2,9
12 – 15 weken	24,3
Van 4 tot en met 6 maanden	70,7
Na 6 maanden	1,4

Totaal 100,0

Soort eerste lepelvoeding

Groentepap	39,0
Fruitpap	36,7
Fruitsap	23,6
Melkvoeding	0,3
Andere voeding	0,4

Totaal 100,0

6.7 Introductieleeftijd van lepelvoeding en soort eerste lepelvoeding – 2002 (percentage)

Bron: Lenaers St., Goffin I., Onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen, SEIN, Limburgs Universitair Centrum, november 2002

(1) Niet opgenomen: kinderen in een kansarm gezin en allochtone kinderen

1.5. De consumptie van vet

Nogal wat kinderen mee op dieet: vetstof wordt frequent geweerd uit de groentepap

Bij de bereiding van groentepap is het raadzaam om een vetstof te gebruiken. 45% van de ouders voegt altijd een vetstof toe en 10% vaak. Maar 29% doet dit nooit en 16% slechts af en toe.

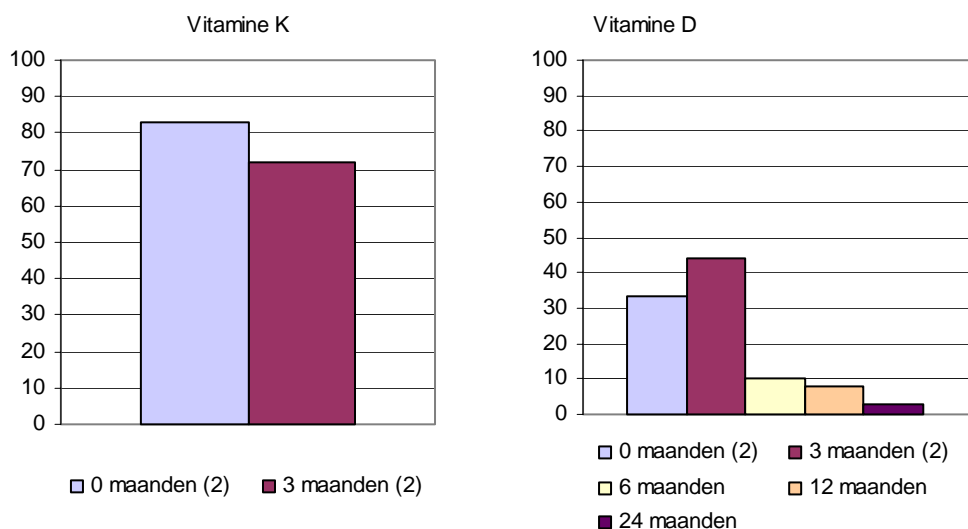
1.6. Toevoeging van vitamines aan de voeding

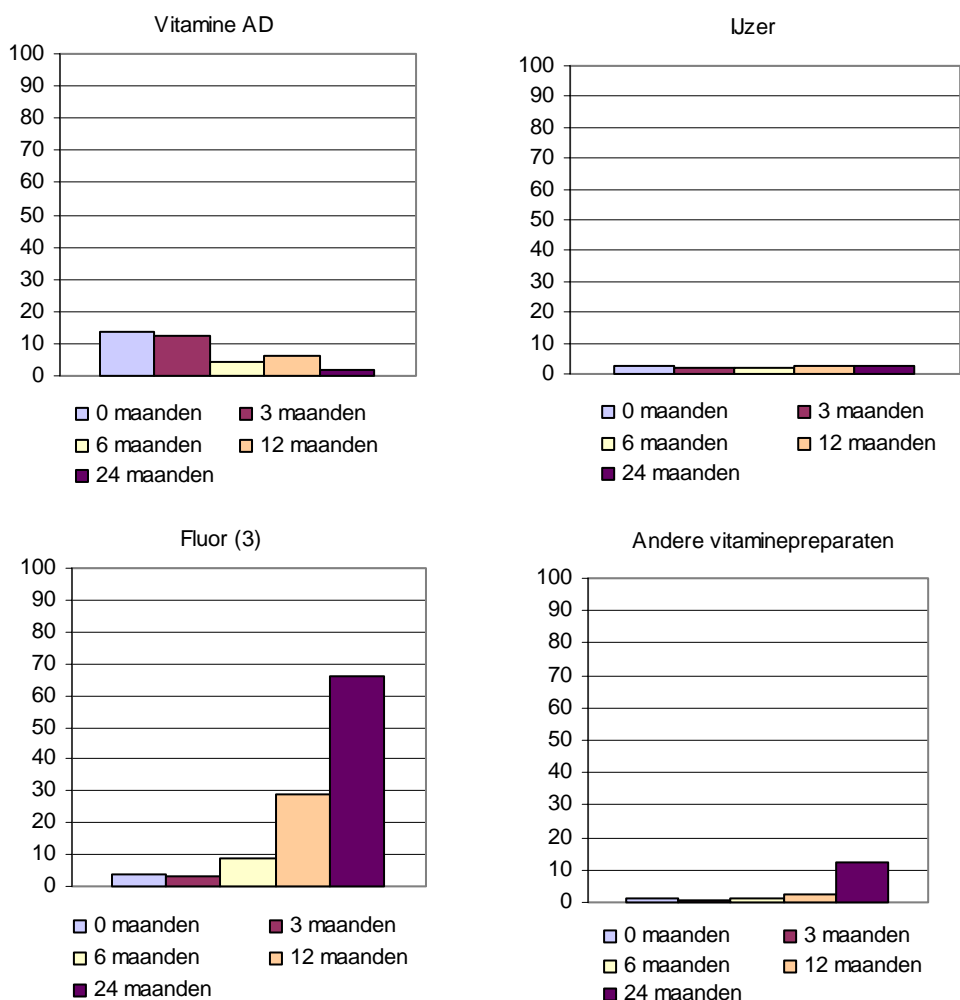
Vitamine K wordt bij borstvoeding aanbevolen vanaf de geboorte tot 3 maanden en vitamine D vanaf 2 maanden tot 2 jaar. 83% van de borstgevoede kinderen krijgt bij de aanvang vitamine K en slechts één op de drie borstgevoede kinderen krijgt vitamine D toegediend. Op 3 maanden krijgt bijna 44% van de borstgevoede kinderen vitamine D. In grafiek 6.8 is de toediening van vitamine K en D aan borstgevoede kinderen opgenomen.

De toediening van vitamine AD bedraagt ongeveer 13% bij de aanvang en daalt na de leeftijd van drie maanden. Deze vitamines worden meer en meer vervangen door andere vitaminepreparaten, multivitaminen. Op de leeftijd van 12 maanden krijgt bijna 13% van de kinderen andere vitaminepreparaten.

Ijzersuppletie blijft constant over alle leeftijden. Fluor daarentegen kent een enorme toename na drie, en vooral na zes maanden wanneer de tanden zich ontwikkelen (zie grafiek 6.8).

Toevoeging vitamines (1)

6.8 Toevoeging van vitamine K, vitamine D, vitamine AD, andere vitaminepreparaten, ijzer en fluor aan de voeding van het jonge kind (percentage)

Bron: Lenaers St., Goffin I., *Onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen, SEIN, Limburgs Universitair Centrum, november 2002*

- (1) Niet opgenomen: kinderen in een kansarm gezin en allochtone kinderen
- (2) Uitsluitend borstgevoede kinderen
- (3) Toediening in de vorm van tabletten of druppels niet aanbevolen

1.7. Bijvoeding en tussendoortjes

Frekwente consumptie van bijvoeding en tussendoortjes, hoewel overbodig

Naast melkvoeding geven ouders aan zeer jonge kinderen soms ook bijvoeding. Dit is nochtans overbodig. Het gaat vooral om thee en water (zie tabel 6.9). In tabel 6.9 is ook het eten van hapjes tussen de maaltijden op de leeftijd van 24 maanden opgenomen. Ongezonde tussendoortjes zijn vrij beperkt, uitgezonderd snoep. Er wordt vooral naar een stuk fruit of een koek gegrepen.

Bijvoeding en tussendoortjes (1)

Bijvoeding in de leeftijdsfase tot 3 maanden

Thee voor zuigelingen	12,5
Water	9,9
Fruitsap	2,3
Suikerwater	2,0
Andere dranken	1,6

Tussendoortjes op 24 maanden

	Niet-wekelijks	Wekelijks	Dagelijks
Taart	87,7	12,3	0,0
IJs	80,2	19,3	0,5
Chips	76,8	22,9	0,3
Fruitpap	74,3	15,5	10,1
Plattekaas	40,3	42,8	16,9
Boterhammetje	39,9	35,6	24,5
Snoep	38,4	45,5	16,1
Yoghurt	22,1	56,7	21,3
Stuk fruit	5,5	37,8	56,7
Koek	3,9	50,2	45,9

6.9 Bijvoeding in de leeftijdsfase van 0 tot 3 maanden en tussendoortjes op 24 maanden – 2002 (percentage)
Bron: Lenaers St., Goffin I., *Onderzoek naar de voedingssituatie van jonge kinderen, SEIN, Limburgs Universitair Centrum, november 2002*

(1) Niet opgenomen: kinderen in een kansarm gezin en allochtone kinderen

2. Voeding na het eerste levensjaar

Niet altijd zo gezond

Hoe is het gesteld met de eetgewoonten van kinderen van 1 tot 12 jaar? Gezonde voedingsgewoonten worden gemeten aan de hand van de frequentie van het gebruiken van een ontbijt en aan de hand van de consumptie van voedingsproducten zoals vlees, vis, groenten, fruit, melk, bruin brood, de soort vetstof en het niet eten of drinken van snacks of zoet beleg of gesuikerde dranken.

Bij 5% van de kinderen van 3 tot 6 jaar is het *dagelijks ontbijt* niet de regel. In de leeftijdsgroep van 6 tot 12 jaar bedraagt dit ruim 11% (zie tabel 6.10).

Ontbijt (1)

	1-3 jaar	3-6 jaar	6-12 jaar
Eenmaal per week of minder	0,6	2,0	1,6
2 tot en met 4 keer per week	0,6	2,0	6,5
5 tot 6 keer per week	0,0	1,1	3,2
Elke dag	97,4	94,9	88,5
Niet bekend	1,5	0,0	0,2
Totaal	100,0	100,0	100,0

6.10 Kinderen van 1 tot 12 jaar in het Vlaams Gewest volgens het aantal keren per week dat zij een ontbijt gebruiken – 2001 (percentage)

Bron: Gezondheidsenquête België 2001, afdeling Epidemiologie, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid

(1) Informatie verstrekt door de ouders

In tabel 6.11 beschrijven we de consumptie van een aantal voedingsproducten.

De consumptie van *groenten en fruit* is zeker voor verbetering vatbaar. Afhankelijk van de leeftijd, eet ongeveer 18 tot 27% van de kinderen niet elke dag bereide of rauwe groenten. Heel wat kinderen boven de 3 jaar eten niet elke dag fruit. Bij kinderen vanaf 6 jaar is dit zelfs meer dan 40%.

Voor de consumptie van *melk* gelden andere richtlijnen naargelang het om zeer jonge kinderen dan wel om wat oudere kinderen gaat: onder de 4 jaar wordt volle melk aangeraden; boven de 4 jaar halfvolle melk. De dagelijkse consumptie van melk met een verlaagd vetgehalte door 56,7% van de kinderen van 1 tot 3 jaar is minder gezond; de consumptie van volle melk door 25,6% van de kinderen van 6 tot 12 jaar beantwoordt evenmin aan de richtlijnen voor gezonde voeding. We stellen ook vast dat 42,9% van de kinderen onder de 3 jaar elke dag minarine of halfvolle boter gebruikt, wat af te raden is.

De consumptie van *bruin brood* is zeker voor verbetering vatbaar. Minder dan de helft van de kinderen eet dagelijks bruin brood.

Zoet beleg wordt veelvuldig geconsumeerd: bij kinderen van 1 tot 3 jaar gebruikt 46,1% dit dagelijks, bij kinderen van 3 tot 6 jaar is dit zelfs ongeveer 65%.

Gefrituurde aardappelen worden frequent gebruikt: 60,6% van de kinderen van 1 tot 3 jaar eet dit eenmaal per week of meer. Bij de kinderen boven de 3 jaar loopt dit op tot meer dan 80%.

Voeding (1) (2)

	1-3 jaar	3-6 jaar	6-12 jaar
<u>Consumptie van vlees, gevogelte of wild</u>			
Minder dan 1x per week	9,3	1,8	4,1
Minstens 1x per week, maar niet dagelijks	50,5	51,9	49,6
Elke dag	38,7	46,3	46,3
<u>Consumptie van vis, schelp- of schaaldieren</u>			
Minder dan 1x per week	33,8	40,6	44,3
1x per week	49,2	50,0	40,8
Meer dan 1x per week	15,5	9,4	15,0
<u>Consumptie van fruit (vers fruit of vers fruitsap, uit blik of diepvries, gedroogd, ...)</u>			
Minder dan 1x per week	7,6	5,6	3,3
Minstens 1x per week, maar niet dagelijks	13,7	38,0	38,6
Elke dag	77,2	56,4	57,5
<u>Consumptie van bereide of rauwe groenten</u>			
Minder dan 1x per week	3,1	2,2	0,4
Minstens 1x per week, maar niet dagelijks	14,8	24,8	22,2
Elke dag	80,8	73,0	77,4
<u>Consumptie van magere of halfvolle melkproducten zonder toegevoegde suikers</u>			
Minder dan 1x per week	10,0	35,1	19,0
Minstens 1x per week, maar niet dagelijks	30,7	15,4	28,1
Elke dag	56,7	49,0	52,3
<u>Consumptie van volle of gesuikerde melkproducten</u>			
Minder dan 1x per week	29,6	36,4	46,1
Minstens 1x per week, maar niet dagelijks	14,0	22,1	27,8
Elke dag	54,9	40,9	25,6
<u>Consumptie van bruin brood</u>			
Minder dan 1x per week	29,0	25,7	30,8
Minstens 1x per week, maar niet dagelijks	21,2	25,9	23,0
Elke dag	48,4	47,3	46,2

<u>Consumptie van minarine of halfvolle boter</u>			
Minder dan 1x per week	47,5	50,0	48,8
Minstens 1x per week, maar niet dagelijks	6,0	11,0	11,2
Elke dag	42,9	37,4	38,8
<u>Consumptie van zoet beleg</u>			
Minder dan 1x per week	14,1	5,5	6,0
Minstens 1x per week, maar niet dagelijks	38,3	29,5	43,6
Elke dag	46,1	64,9	50,4
<u>Consumptie van gefrituurde aardappelproducten</u>			
Minder dan 1x per week	38,0	18,5	13,1
1x per week	50,6	64,4	70,8
Meer dan 1x per week	10,0	17,1	16,1
<u>Consumptie van zoete of hartige snacks</u>			
Minder dan 1x per week	30,8	8,0	4,8
Minstens 1x per week, maar niet dagelijks	48,7	50,6	53,2
Elke dag	19,0	40,3	41,6

6.11 Kinderen van 1 tot 12 jaar volgens het gebruik van een aantal voedingsproducten, Vlaams Gewest – 2001 (percentage)

Bron: Gezondheidsenquête België 2001, afdeling Epidemiologie, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid

(1) Niet inbegrepen: niet bekend

(2) Informatie verstrekt door de ouders

3. Veilig slapen

De adviezen met het oog op het voorkomen van wiegendood worden vrij goed opgevolgd

Het risico van wiegendood (zie ook hoofdstuk 5, punt 3.2) kan sterk verminderd worden door enkele zeer eenvoudige maatregelen. Een eerste punt is de slaaphouding van de baby. Er wordt aanbevolen om de baby altijd op de rug te slapen te leggen. De temperatuur is een belangrijk aandachtspunt, met zowel een advies over de ideale (slaap)kamertemperatuur als over kleding en bedekking (gebruik van donsdeken en hoofdkussen wordt afgeraden). Verder is het raadzaam om de baby daar te laten slapen waar hij zo veel mogelijk in het oog kan worden gehouden. Ook roken is een belangrijk aandachtspunt (zie ook punt 7).

De adviezen worden in Vlaanderen vrij goed opgevolgd. In het najaar 2000 sliep 61% van de kinderen onder de 10 maanden altijd op de rug. Zijlig is evenwel nog vrij frequent bij kinderen onder de 3 maanden. Bijna 78% van de moeders met een kind onder de 10 maanden volgt het advies op om geen donsdeken te gebruiken. De (slaap)kamertemperatuur overdag is ongunstig, met ruim de helft van de kinderen die slaapt bij een te hoge kamertemperatuur. De raad om het kind overdag in de woonkamer te slapen te leggen, wordt door ruim 55% opgevolgd. 's Nachts gaat de voorkeur uit naar de eigen slaapkamer, terwijl slapen in de kamer van de ouders wordt aanbevolen (zie tabel 6.12).

Slaapsituatie

<u>Slaaphouding</u>	
Altijd op de rug	61,2
Altijd op de zij	10,0
Altijd op de buik	4,3
Andere	24,5
<u>Gebruik donsdeken 's nachts</u>	
Nooit donsdeken	77,9
<u>Gebruik hoofdkussen</u>	
Nooit hoofdkussen	91,6

(Slaap)kamertemperatuur overdag

Lager dan ideale temperatuur	3,2
Ideale temperatuur	45,4
Hoger dan ideale temperatuur	51,4

Slaapplaats overdag

Woonkamer	55,9
Eigen slaapkamer	33,5

Slaapplaats 's nachts

Eigen slaapkamer	64,6
Slaapkamer ouders	29,8
Andere	5,7

Toezicht

Ouder gaat altijd kijken na hevige huilbui	73,3
--	------

Roken

Er wordt gerookt in de woning	14,6
Er wordt gerookt in de woning in aanwezigheid kind	7,5

6.12 De slaapsituatie van kinderen onder de 10 maanden (alleen eerstgeborenen; percentage) - 2000

Bron: Kind en Gezin – Enquête naar de slaapsituatie van het jonge kind, 2000

4. Slaap

Slaapen kinderen voldoende? De cijfers wijzen op een tekort aan slaap bij sommige jonge kinderen

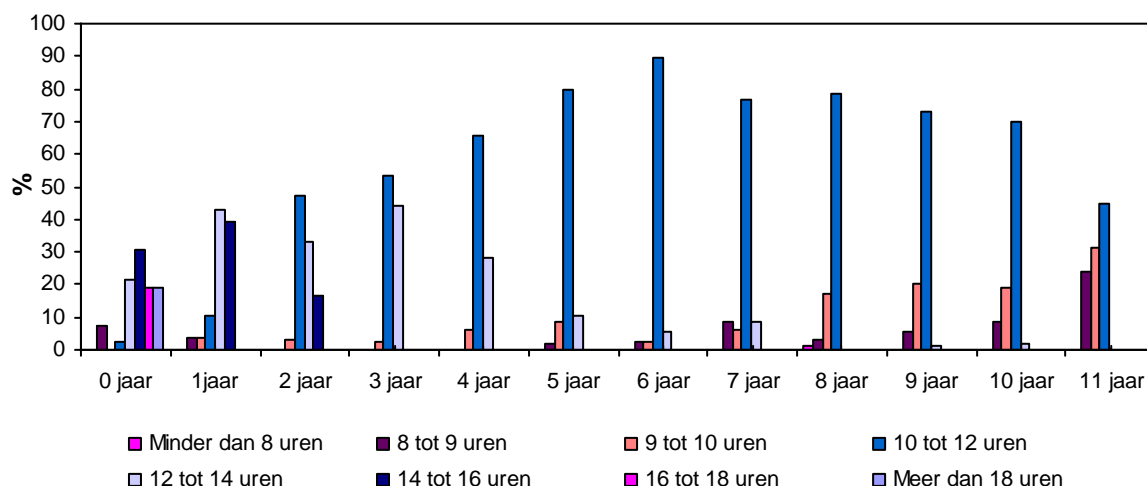
Naarmate kinderen ouder worden, neemt het aantal uren slaap af. Tijdens het eerste levensjaar is een slaapduur van 14 tot 16 uren het frequentst.

In het tweede levensjaar slapen de meeste kinderen tussen 12 en 14 uren. Vanaf 3 jaar is een slaapduur van 10 tot 12 uren het frequentst (zie grafiek 6.13).

Kinderen onder de 12 maanden hebben meer dan 14 uren slaap nodig*. Bijna 31% van de kinderen jonger dan 1 jaar slaapt minder dan 14 uren. Kinderen in het tweede levensjaar hebben 13 uren of meer slaap nodig. Bijna 18% van de kinderen van deze leeftijd slaapt minder dan 12 uren. Kinderen van 3 tot 9 jaar hebben tussen 10 (9 jaar) en 12 (3 jaar) uren slaap nodig. Het aantal kinderen uit deze leeftijdsklasse dat minder dan 10 uren slaapt, bedraagt ongeveer 2% bij de 3-jarigen en loopt op tot 22% bij de 8-jarigen en bijna 26% bij de 9-jarigen. Op de leeftijd van 10 tot 12 jaar bedraagt de slaapvereiste ongeveer 9,5 tot 9 ¾ uren.

* Slaapvereisten in de kindertijd. Nelson Textbook of Pediatrics, 15de editie

Slaap

6.13 Kinderen onder de 12 jaar: aantal uren dat het kind per dag slaapt volgens leeftijdsjaren (percentage)
Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 2001. Bewerking voor Kind en Gezin

5. Vaccinatiegraad

Vaccinatie is een van de belangrijkste en meest succesvolle instrumenten in de bescherming tegen kinderziekten.

Het algemeen aanvaarde vaccinatieprogramma voor jonge kinderen in Vlaanderen omvat de vaccinatie tegen poliomyelitis, tegen difterie-tetanus-pertussis, tegen *Haemophilus influenzae* type b, tegen hepatitis B en tegen mazelen-bof-rubella.

In Vlaanderen wordt het vaccinatiebeleid uitgevoerd door verschillende instanties, zonder dat er (tot nu toe) een volledige centrale registratie is van de toegediende vaccins.

Willen we effectief bijdragen tot het uitroeien van besmettelijke ziekten, dan moet er in de populatie een vaccinatiegraad van 80-86% worden bereikt voor polio, van 80-85% voor difterie, van 92-95% voor pertussis, van 95% voor *Haemophilus influenzae* type b, van 92-95% voor mazelen, van 90-92% voor bof en van 85-87% voor rubella (WHO).

In 1999 werd de vaccinatiegraad bepaald door het bevragen van een aselechte steekproef. Op basis van een steekproefonderzoek is de vaccinatiegraad in Vlaanderen bekend bij kinderen van 18 tot 24 maanden.

De vaccinatiegraad van polio is goed, alsook die van DTP, met uitzondering van de herhalingsvaccinatie (DTP4). Voor Hib, hepatitis B en mazelen-bof-rubella ligt de vaccinatiegraad te laag (zie tabel 6.14).

Vaccinatiegraad*

Poliomyelitis

Polio 1	99,2
Polio 2	98,9
Polio 3	96,2

Difterie-tetanus-pertussis

DTP 1	95,7
DTP 2	95,4
DTP 3	94,5
DTP 4	89,2

Haemophilus influenzae type b

Hib 1	85,5
Hib 2	84,4
Hib 3	82,6
Hib 4	73,9

Hepatitis B

Hep 1	74,2
Hep 2	73,4
Hep 3	68,4
Hep 4	15,1

Mazelen-bof-rubella

MBR	83,4
-----	------

6.14 Vaccinatiegraad bij kinderen van 18 tot 24 maanden in Vlaanderen – 1999

Bron: *Vaccinatiegraad in Vlaanderen, VUB – UIA*

* per 100 kinderen

6. Geneesmiddelengebruik

Aanzienlijk en in stijgende lijn

In het algemeen gaat het geneesmiddelengebruik in België in stijgende lijn.

Ook bij jonge kinderen is het geneesmiddelengebruik aanzienlijk. 24% van de kinderen onder de 12 jaar (Vlaams Gewest) nam in de periode van 2 weken waarover werd nagevraagd, *voorgeschreven geneesmiddelen* in. Naarmate het kind ouder wordt daalt dit, van 36,8% bij kinderen jonger dan 1 jaar tot 19,2% bij kinderen van 6 tot 12 jaar (zie tabel 6.15). Tegenover 1997 nam het gebruik van voorgeschreven geneesmiddelen licht toe.

Geneesmiddelengebruik*

	1997	2001
0 jaar	32,3	36,8
1 – 3 jaar	27,3	30,9
3 – 6 jaar	23,1	23,3
6 – 12 jaar	18,4	19,2
Totaal	22,6	24,0

6.15 Percentage kinderen dat voorgeschreven geneesmiddelen innam in een periode van 2 weken – Vlaams Gewest

Bron: *Gezondheidsenquête België, 1997 en 2001, afdeling Epidemiologie, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid*

* In een periode van 2 weken

7. Een rookvrije omgeving voor het jonge kind?

De kwalijke gevolgen van actief roken voor de volksgezondheid zijn welbekend. Verschillende onderzoeken hebben ook de risico's van passieve blootstelling aan tabaksrook afdoende aangetoond. Het gaat om een verhoogde kans op longkanker, om irritatie van het slijmvlies van de ogen en van de luchtwegen, met als symptomen hoesten, astma en – zij het minder duidelijk – een invloed op cardiovasculaire aandoeningen. Voor jonge kinderen komen daar nog duidelijke respiratoire effecten en een verhoogd risico van wiegendood bij.

7.1. Roken in aanwezigheid van kinderen onder de 10 maanden

20% van de zeer jonge kinderen rookt passief, meestal wegens rokende personen buiten de woning en soms ook door het roken van de ouders

Een aselechte steekproef van 2000 gezinnen met een eerstgeboren kind onder de 10 maanden werd in december 2000 bevestigd. Uit deze bevestiging blijkt dat 7,5% van de kinderen in de eigen woning wordt blootgesteld aan rook. In 5,6% van de gevallen gaat het om rokende ouders; in 1,9% gaat het alleen om rokende bezoekers. 12,3% van de kinderen onder de 10 maanden wordt buitenshuis blootgesteld aan rook (zie tabel 6.16).

Vaders roken iets vaker in aanwezigheid van hun kind dan moeders (zie tabel 6.17).

Kinderen met een “jonge” moeder – jonger dan 25 jaar – worden vaker blootgesteld aan rook. Er is ook een tendens naar frequenter passief roken van zeer jonge kinderen met een moeder die technisch of beroepsomwijs volgde.

Hieruit mag zeker niet worden afgeleid dat slechts een zeer beperkt aantal vaders en moeders van zeer jonge

kinderen actieve rokers zijn.

In dezelfde bevraging werd ook nagegaan of er in de woning wordt gerookt en door wie. 7,7% van de moeders en 10,3% van de vaders roken in de woning (zie tabel 6.18 en 6.19).

Passief roken

Ja, door rokende ouders, al of niet gecombineerd met rokende bezoekers en rokende anderen op andere plaatsen	5,6
Ja, alleen door rokende bezoekers, al of niet gecombineerd met rokende anderen op andere plaatsen	1,9
Ja, alleen door rokende anderen op andere plaatsen	12,3
Nee	80,3

Totaal	100,0
--------	-------

6.16 Percentage kinderen onder de 10 maanden dat passief rookt (alleen eerstgeborenen) in het Vlaams Gewest – 2000

Bron: Kind en Gezin, *De slaapsituatie van het jonge kind in Vlaanderen, 2000*

Passief roken: wie rookt?

Alleen moeder	0,4
Alleen vader	1,3
Moeder en vader	1,3
Moeder en anderen	0,5
Vader en anderen	0,8
Moeder, vader en anderen	1,1

<i>Totaal rokende moeder</i>	<i>3,3</i>
<i>Totaal rokende vader</i>	<i>4,5</i>

Alleen andere inwonende personen	0,4
Alleen bezoekers en andere inwonende personen	1,9
Alleen bezoekers of andere personen in de woning	1,9
Alleen anderen op andere plaatsen	12,3

6.17 Wie rookt in aanwezigheid van het zeer jonge kind? – percentage van de totale groep kinderen (eerstgeboren kinderen onder de 10 maanden) – 2000

Bron: Kind en Gezin, *De slaapsituatie van het jonge kind in Vlaanderen, 2000*

Roken in de woning (1)

Ja	14,6
Nee	85,4

Totaal	100,0
--------	-------

6.18 Percentage kinderen onder de 10 maanden dat woont in een woning waarin wordt gerookt (alleen eerstgeborenen) – 2000

Bron: Kind en Gezin, *De slaapsituatie van het jonge kind in Vlaanderen, 2000*

(1) Om het even waar in de woning

Roken in de woning: wie rookt?

Alleen moeder	1,6
Alleen vader	4,4
Moeder en vader	4,3
Moeder en anderen	0,6
Vader en anderen	0,4
Moeder, vader en anderen	1,2

<i>Totaal rokende moeder</i>	<i>7,7</i>
<i>Totaal rokende vader</i>	<i>10,3</i>

Alleen andere inwonende personen	0,4
Bezoekers of andere personen in de woning	1,8

6.19 Percentage kinderen onder de 10 maanden dat woont in een woning waarin wordt gerookt (alleen eerstgeborenen) – 2000

Bron: Kind en Gezin, *De slaapsituatie van het jonge kind in Vlaanderen, 2000*

7.2. Rookgedrag van ouders van kinderen tot 12 jaar

Passief roken door kinderen tot 12 jaar wellicht frequenter dan in de eerste levensmaanden: nogal wat moeders en vaders roken dagelijks

Uit de gegevens van de Panelstudie Belgische Huishoudens blijkt dat de situatie bij kinderen tot 12 jaar minder gunstig is dan bij kinderen onder de 10 maanden. 24% van de kinderen onder de 12 jaar heeft een moeder die dagelijks rookt en 30% heeft een vader die dagelijks rookt. Uit tabel 6.20 blijkt ook dat ongeveer 16% van de moeders en ongeveer 19% van de vaders gestopt zijn met roken.

Rookgedrag van ouders

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 6 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Moeder				
Rookt dagelijks	24,7	22,8	24,7	24,1
Rookt occasioneel	7,8	3,7	7,9	6,6
Rookt niet, maar heeft vroeger gerookt	15,6	17,3	15,8	16,2
Rookt niet en heeft nooit gerookt	52,0	56,2	51,7	53,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Vader				
Rookt dagelijks	21,7	28,5	32,8	30,0
Rookt occasioneel	7,3	4,6	4,1	4,7
Rookt niet, maar heeft vroeger gerookt	18,8	17,7	19,2	18,7
Rookt niet en heeft nooit gerookt	52,2	49,2	43,9	46,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

6.20 Kinderen jonger dan 12 jaar: rookgedrag van de moeder en de vader

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 2001. Bewerking ten behoeve van Kind en Gezin

8. De Europese context

8.1. Borstvoeding

Vlaanderen is zeker geen koploper op het vlak van borstvoeding. Het percentage kinderen dat als startvoeding uitsluitend borstvoeding krijgt, ligt merkelijk tot zeer veel lager dan in Italië en Zweden (zie tabel 6.21). Het percentage borstgevoede kinderen op 6 maanden in Zweden blijkt opmerkelijk hoog.

Borstvoeding

	Bij de geboorte	Bij het ontslag	Op 3 maanden	Op 6 maanden
Vlaams Gewest (2003)	NB	63***	NB	NB
België (1998/00)	63-72*	NB	30-37*	10*
Duitsland (1997/98)	96*	86*/73**	60*/33** (4 m)	48*/10*
Frankrijk (2000)	NB	53*	15*	NB
Groot-Brittannië (2000)	69*	NB	28* (4 m)	21*
Italië (2000)	89*	78**	NB	62*/45**
Nederland	80***	72***	47*/35***	34*/17***
Zweden	NB	98*/93**	83*/68** (4 m)	72*/33**

6.21 Percentage kinderen dat borstvoeding krijgt bij de geboorte, bij het ontslag uit de kraamkliniek, op 3 maanden en op 6 maanden omstreeks 2000

Bron: IRCCS Burlo Garofolo (WHO Collaborating Centre), *Protection, promotion and support of breastfeeding in Europe: current situation, dec. 2003, Trieste, Italy*

* Enige vorm van borstvoeding

** Overwegend of uitsluitend borstvoeding

*** Uitsluitend borstvoeding

NB: niet beschikbaar

8.2. Vaccinatiegraad

De vaccinatiegraad voor polio en DTP is in de meeste Europese landen goed. De vaccinatiegraad voor Hib ligt in de meeste landen lager dan die voor DTP. Voor mazelen zijn er vrij grote verschillen. Het Vlaams Gewest, Frankrijk, Groot-Brittannië en vooral Italië scoren laag. In Nederland, Duitsland en Zweden ligt de vaccinatiegraad voor mazelen op dezelfde hoogte of maar iets lager dan die voor polio en DTP. Voor hepatitis B is de situatie ook uiteenlopend en valt het op dat er voor verschillende landen geen gegevens of enkel ramingen beschikbaar zijn (zie tabel 6.22).

Vaccinatiegraad

	Polio 3	DTP 3	Hib 3	Hep B 3	Mazelen
Vlaams Gewest	96,3*	94,5*	82,6*	NB	83,4*
België	95**	90**	80**	50**	75**
Duitsland	96	96	91	29**	92
Frankrijk	98	98	86	27	85
Groot-Brittannië	91	91	91	NB	83
Italië	99	97	84	97	77

Nederland	98	98	96	NB	96
Zweden	99	99	98	NB	91

6.22 Percentage kinderen dat een polio 3-, een DTP 3-, een Hib 3-, een Hep B 3- of een mazelenvaccin heeft gekregen – officiële ramingen door de staten - 2002

Bronnen: *Vaccinatiegraad in Vlaanderen, VUB - UIA*

WHO vaccine-preventable diseases: monitoring system, 2003, global summary

NB: niet beschikbaar

** Betreft 1999*

*** Raming door Unicef*